

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for samfunnsvitenskap

Rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom i Tromsø kommune

En kvalitativ studie

Alina Roaldsdatter Nøsavik

Masteroppgave i Sosiologi SOS-3900 Juni 2022

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.2	Problemstilling, forskningsspørsmål og avgrensning.....	2
1.3	Oppgavens struktur.....	3
2	Tidligere forskning.....	6
2.1.1	Skolen.....	6
2.1.2	Foreldre og venner.....	7
2.1.3	Psykisk helse i rusforebyggende arbeid.....	8
2.1.4	Sosiologisk perspektiv på rusmiddelbruk.....	8
2.1.5	Evaluerings av ulike rusprogrammer i skolen.....	9
2.1.6	Programmet «Unge og rus» i Tromsø skolene.....	11
2.2	Rusbruk blant ungdommer i Tromsø kommune.....	12
2.3	Den Islandske modellen.....	14
3	Sentrale begreper i det rusforebyggende arbeid.....	18
3.1	Rusmidler.....	18
3.1.1	Forebyggende arbeid.....	18
3.1.2	Primær-sekundær- og tertiærforebygging.....	19
3.1.3	Risiko- og beskyttelsesfaktorer.....	19
3.2	Kommunens ansvar.....	20
3.2.1	Tromsø kommunes rusmiddelpolitiske handlingsplan 2017-2020.....	22
3.3	Organiseringen av det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune.....	23
4	Metode.....	27
4.1.1	Metodevalg – individuelle intervju.....	27
4.1.2	Utvalg og rekruttering.....	28
4.1.3	Intervjuet og utarbeidelsen av intervjuguiden.....	31
4.1.4	Analyseprosessen.....	32
4.1.5	Koding og kategorisering.....	33

4.2	Forskningsetikk	34
4.2.1	Samtykke til å delta i forskning.....	35
4.2.2	Anonymitet.....	35
4.2.3	Konfidensialitet og taushetsplikt.....	36
4.2.4	Lagring og deling av forskningsmaterialet.....	36
4.3	Relabilitet, validitet og generaliserbarhet	36
4.3.1	Relabilitet	36
4.3.2	Validitet.....	37
5	Teori	40
5.1	Bourdieu: sosiale rom, sosiale felt og kapital.....	40
5.2	Putnam: sosial kapital.....	42
6	Rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom i Tromsø kommune.....	46
6.1	Ungdomsmedvirkning	46
6.2	Likestille hjem-skole-fritid.....	49
6.3	Relasjon og tillit.....	55
6.4	Tverrfaglig samarbeid.....	57
6.5	Tid er en utfordring.....	59
6.6	Oppsummering	61
7	Hvordan kan vi forstå og forklare det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom i Tromsø kommune?.....	63
7.1.1	Rusforebyggende arbeidet i lys av sosiologiske teorier	63
7.1.2	Foreldre og venners påvirkning.....	72
7.1.3	Skolens muligheter og begrensninger	74
7.1.4	Tiltak og ressurser	76
7.2	Avslutning	79
	Referanseliste	83
	Vedlegg 1. Godkjenning fra NSD (Norsk senter for forskningsdata).....	93

Vedlegg 2. Informasjon og samtykkeskjema	96
Vedlegg 3 Intervjuguide	99
Vedlegg 4. Ordlister	101

Forord

Denne mastergradsoppgaven representerer hele min studietilværelse ved Universitet i Tromsø. Det har vært en intens, innholdsrik og læringsrik periode. Jeg sitter igjen med en stor glede og lettelse av å ha klart å fullføre en så stor oppgave, og kan se tilbake på denne perioden med stolthet. Det er dessuten mange jeg ønsker å takke, som har hjulpet meg med motivasjon og gode råd.

Først og fremst vil jeg takke min fantastiske veileder Marianne Trondsen, som alltid har hatt troen på meg. Hun har motivert og kommet med fantastiske råd og tilbakemeldinger, som har hjulpet meg i denne stressende perioden. Jeg vil også takke Sissel Eriksen som har lest igjennom oppgaven min flere ganger og kommet med innspill og gode råd.

Jeg vil rette en stor takk til alle informantene mine. Uten dere hadde ikke denne oppgaven blitt til. Så tusen takk for at dere tok dere tid og delte deres erfaringer og kunnskaper med meg. Deres bidrag har skapt hele grunnlaget for denne oppgaven, og jeg håper jeg får vist deres viktige arbeid gjennom studien.

Til slutt vil jeg takke min samboer, våre barn og min familie. Takk Maja for at du har hørt på meg alle de gangene jeg har klaget over hvor sliten jeg er og hvor mye jeg har å gjøre. Takk kjære, for at du har holdt ut med en sliten samboer, og for at du alltid får meg til å le. Ikke minst takk til mine søte små som har vist forståelse for at mamma har vært mye opptatt, og ikke har hatt like mye tid å tilbringe med dere. Takk til mamma, pappa og Eva som alltid har hatt troen på meg.

Sammendrag

Denne studien har utforsket hvordan Tromsø kommune praktiserer det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom. Jeg har lagt vekt på å forstå det rusforebyggende arbeidet gjennom Putnams teori om sosial kapital, og Bourdieus teorier om sosiale rom, sosiale felt og kapital begreper. Hensikten har vært å opparbeide en forståelse på hvordan fagpersoner praktiserer og erfarer dette arbeidet, og hvordan det rusforebyggende arbeidet blir organisert. På bakgrunn av problemstillingen og forskningsspørsmålenes karakter, valgte jeg kvalitativ metode hvor jeg intervjuet 6 fagpersoner på feltet. Fagpersonene ble rekruttert på bakgrunn av deres ansvarsområder og fagfelt. Funnene i studien bygger på informantenes beskrivelser, erfaringer og ansvarsområder.

Hovedfunnene i denne studien er ungdomsmedvirkning, tverrfaglig samarbeid, relasjon og tillit, likestille hjem-skole-fritid og «tid er en utfordring». Funnet tverrfaglig samarbeid vektlegges stor betydning i rusforebyggende arbeid og for de aktuelle fagpersonene. I dette inngår relasjoner og tillit til andre hjelpeapparater og til ungdommer. Her tar jeg i bruk Putnams teori om sosial kapital, og forklarer hvordan sosial kapital mellom fagpersoner og ungdommer oppstår når tillit og forpliktelser til hverandre er til stede. Jeg har også sett på hvordan Bourdieus kapitalbegreper kan forklarer hvordan fagpersoner er avhengig av å inneha enkelte former for kapital, og at den kulturelle og sosiale kapitalen kan ha innvirkning på hvorfor ungdommer prøver og/eller bruker rusmidler. Det ble belyst at ungdomsmedvirkning er noe Tromsø kommune har vektlagt, gjennom å la ungdomsrådet medvirke i tiltak og ungdomsspørsmål, samt la ungdom generelt medvirke i hvilke aktiviteter som tilbys på fritidsarenaen. Et annet viktig funn, var at fagpersonene uttrykte at det var behov for å løfte det rusforebyggende arbeidet i hjemmet, på skolen og på fritidsarenaen. Fagpersonene tydeliggjorde betydningen av å ha arenaer og tiltak som kan bidra til mestring hos ungdom. Det siste funnet representerte at "tid er en utfordring", hvor det ble trukket fram at det tar tid å etablere nye strukturer, og at manglende ressurser bydde på noen utfordringer. Studien belyser at rusforebyggende arbeid er komplekst, og at det må sees fra flere perspektiv.

1 Innledning

Temaet for denne oppgaven er rusforebyggende arbeid rettet mot ungdommer. Et mål for rusforebyggende arbeid er å forebygge skadelige og uønskede konsekvenser som er tilknyttet ungdom og rusmiddelbruk. Fra et folkehelseperspektiv er det derfor fornuftig å hindre ungdom i å debutere med rusmidler tidlig (Helsedirektoratet, 2018; Oslo skolen, 2020, s.5). Rusmidler er noe alle individer i samfunnet må forholde seg til og ta stilling til. På bakgrunn av rusmidlers negative konsekvenser på både enkelt individ og samfunn, vil det derfor være viktig å sette fokus på rusforebygging og starte i en tidlig fase av dette arbeidet (Rossow, Pape og Baklien, 2010; Helsedirektoratet, 2012; Kristjansson, Mann, Sigfusson, Thorisdottir, Allegrante og Sigfusdottir, 2020, s.63). På tidlig 60-tallet i Norge ble det satt mer fokus på narkotika, fordi narkotika på dette tidspunktet ble ansett til å være et samfunnsproblem (Schiøtz, 2017). Som en reaksjon på dette så ble det på 60-tallet stiftet organisasjoner mot narkotika (Fekjær, 2016, s. 46). I 1990 ble det opprettet organisasjoner for både rusmisbrukere og deres pårørende. Flere av organisasjonene ble opprettet for å hindre mer utbredelse av alkohol og narkotika, og andre ble dannet for å hjelpe de pårørende og gi rusmisbrukere behandling og hjelp til å bli rusfri (Fekjær, 2016, s. 46-49). Per i dag er det en politisk og allmenn enighet i at rusforebyggende arbeid er viktig, som nå er forankret i et folkehelseperspektiv (Helse- og omsorgsdepartementet, 2020).

Jeg har alltid hatt en stor interesse for temaet rus, både av personlige årsaker og samfunnsmessige årsaker. I min bacheloroppgave jeg gjorde jeg en litteraturstudie om årsaker til hvorfor ungdom begynte med rus. Der fant jeg fort ut av at det er svært komplekse årsaker til hvorfor ungdommer begynner å bruke rusmidler. Det handlet blant annet om årsaker som sosioøkonomisk bakgrunn, psykisk helse, holdningsendringer, foreldre, venner, identitet og miljø (Flesland, 2016; Bye og Skretting, 2017; Vardheim, 2017; Pedersen, Bakken og Soest, 2018; Bakken, 2019; Øien, Sæther og Øyen, 2019). I ungdomsårene blir venner og nettverk betydelig viktigere (Aase, Kristiansen, Vardheim, Bentsen, Gulløy, Bordevich, Bunting og Krane, 2018). Likeså er ungdom i en fase i livet hvor de vil eksperimentere og prøve ut rusmidler (Ringdal og Reinås, 2000). Dette viser seg for eksempel gjennom at ungdom gjerne drikker sammen med andre ungdommer (Pedersen, 2015). Fordi det er mange ulike årsaker til hvorfor ungdom debuterer med rusmidler, vil forebyggende tiltak som favner bredt, ha større betydning for omfanget av rusrelaterte problemer for ungdom (Rossow, Pape og Baklien, 2010, s. 27). I stedet for tiltak som kun omhandler utsatte ungdommer på bakgrunn av deres risikofaktorer (Rossow, Pape og Baklien, 2010, s.27).

I denne masterstudien har jeg ønsket å gå i dybden for å utforske det rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom. Gjennom intervju av sentrale fagpersoner i Tromsø kommune, gir dette meg en mulighet til å se og forstå hvordan Tromsø kommune praktiserer og organiserer det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom. Bakgrunnen for å velge Tromsø kommune som forskningsobjekt er fordi det er denne kommunen jeg bor i, og det var derfor lettere å møte fagpersonene til intervju. Dessuten har kommuner et overordnende ansvar for å organisere det helsefremmende og forebyggende arbeidet (Helsedirektoratet, 2018). Formålet med denne studien er å utforske hvordan Tromsø kommune praktiserer det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom. Videre ønsker jeg å undersøke hvordan ulike oppgaver i det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom er organisert og koordinert mellom de ulike aktørene. Jeg vil også se på hvem de ulike aktørene er, og hvem de samarbeider med i dette arbeidet.

1.2 Problemstilling, forskningsspørsmål og avgrensning

Den overordnende problemstillingen i denne studien lyder som følge: *Hvordan praktiserer Tromsø kommune det rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom?*

De underliggende forskningsspørsmålene er:

1. Hvordan organiseres og koordineres det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune?
2. Hvilke erfaringer har ulike fagpersoner når det kommer til det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom?
3. Hvordan kan vi forstå og forklare det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom i Tromsø kommune?

I denne oppgaven har jeg valgt å avgrense ungdom til å gjelde ungdomsskolealder, dvs aldersgruppen 12-16 år.

Når jeg senere i oppgaven referer til sårbare ungdom, sikter jeg til den gruppen som er i ferd med å utvikle problemer, eller som allerede har problemer med blant annet rus.

For å besvare min problemstilling og forskningsspørsmål har jeg valgt å bruke kvalitativ metode, ved bruk av individuelle intervju. Utvalgte består av sentrale fagpersoner i Tromsø kommune som har kompetanse, erfaring og et ansvar for rusforebyggende arbeid i kommunen. I analysen tar jeg i bruk teori og tidligere forskning for å drøfte og belyse mine

funn. I avslutningen vil jeg oppsummere de sentrale funnene i hvordan Tromsø kommune praktiserer det rusforebyggende arbeidet rettet mot sine ungdommer.

Teorien jeg skal bruke er Pierre Bourdieus teori om sosiale felt og sosiale rom, samt hans kapital-begreper (Bourdieu, 1986; Bourdieu, 2006; Aakvaag, 2008). Jeg vil betegne kommunen som et eget sosialt rom, hvorav jeg ser på ulike arenaer i det rusforebyggende arbeidet som sosiale felt i det sosiale rommet. Jeg vil vurdere kapitalformenes betydning i dette arbeidet og hvordan disse er med på å organisere og koordinere det rusforebyggende arbeidet. Jeg har også valgt å benytte meg av det sosiologiske begrepet sosial kapital av Putnam, som er knyttet til tillit, sosiale nettverk og sivil engasjement (Putnam, 1995; Putnam, 2007; Ødegård, Loga, Steen-Johnsen og Ravneberg, 2014).

1.3 Oppgavens struktur

I det neste kapittelet «tidligere forskning» vil jeg presentere forskning som har blitt gjort på det rusforebyggende feltet, samt se på tall fra Tromsø kommune som viser til rusmiddel bruk, psykisk helse og hvordan ungdom oppfatter undervisningen av rus. Det vil også bli presentert nasjonale tall, for å se en sammenligning på hvordan Tromsø kommune ligger i forhold andre ungdom i Norge og Europa i forhold til rusmiddel bruk. Kapittel 2 er delt i underkapitler som viser betydningen av familie og venner, psykisk helse, skolen og sosiologisk perspektiv på det rusforebyggende arbeid. Jeg beskriver også den såkalte «Islandske modellen» da dette er en modell Tromsø kommune har hentet inspirasjon fra.

I kapittel 3 tar jeg for meg det rusforebyggende arbeid, og presenterer ulike rusforebyggende strategier. Her vil jeg redegjøre for sentrale begreper som tas i bruk i det rusforebyggende arbeidet, og hva som er kommunens ansvar i det rusforebyggende arbeid. Her vil jeg trekke fram ulike planer og satsningsområder Tromsø kommune som omhandler hva kommunen faktisk skal foreta seg i det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom. I dette kapittelet vil jeg også presentere organiseringen av det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune.

Kapittel 4 er oppgavens metodekapittel. Jeg har valgt å bruke kvalitativ metode, og vil redegjøre her for metodevalg, framgangsmåte, utvalg og rekruttering, gjennomføring og analyse. Under utvalg og rekruttering vil jeg presentere mine informanter, og deres beskrivelser av deres arbeid. Kapittelet omhandler også de forskningsetiske rammene og metodiske utfordringene jeg har hatt i dette mastergradsprosjektet, samt drøfte denne studiens validitet og reliabilitet.

Kapittel 5 presenteres oppgavens teoretiske rammeverk. Jeg vil redegjøre for Bourdieu (1986) sin teori om det sosiale rom, sosiale felt og hans kapital begreper. Likeså vil jeg presentere og forklare Putnam (2007) sin teori om sosial kapital.

I kapittel 6 presenteres mine empiriske funn, og i kapittel 7 drøftes funnene i lys av oppgavens forskningsspørsmål ved hjelp av tidligere forskning og teori. Til slutt vil det gis en konkluderende avslutning og siste kommentarer.

2 Tidligere forskning

I det rusforebyggende arbeid i Norge har det vært prøvd ut ulike rusforebyggende programmer, spesielt rettet mot ungdomsskolen. Noen av disse programmene har tatt for seg foreldrerollen, andre programmer har kun fokusert på å redusere alkohol, og noen har sett på å styrke de sosiale ferdighetene mm (Nordahl, Gravrok, Knudsmoen, Larsen og Rørnes, 2006; Berg og Underland, 2012). Jeg vil innledningsvis i dette kapittelet redegjøre for de sentrale områdene rusforebyggende arbeid retter seg mot, som er foreldre og venner, skole og psykisk helse. Deretter skal jeg presentere et sosiologisk perspektiv på rus. Videre presenteres to evalueringartikler av ulike rusprogrammer som har vært utprøvd i de norske skolene (Nordahl, et.al, 2006; Berg og Underland, 2012). Deretter vil jeg fokusere på «Unge og rus» som er et rusforebyggende program som har vært brukt i mange år i Tromsø-skolene. Som en del to av tidligere forskning vil jeg presentere den «Islandske modellen» i bakgrunn av dens forebyggende effekt og Tromsø kommunes inspirasjon av modellen. Til slutt presenterer jeg Tromsø kommunes satsningsområder i det rusforebyggende arbeidet inkludert gjeldende rusmiddelpolitiskhandlingsplan som er utarbeidet av kommunen.

2.1.1 Skolen

Det er ingen tvil om at skolen er en viktig arena når det kommer til å forebygge rus blant ungdom (Osloskolen, 2020; Korus Nord, 2021). Dessuten er skolen også en viktig arena for å involvere foreldre inn i det rusforebyggende arbeid (Korus Nord, 2021). I 2017 satte Kunnskapsdepartementet i gang et arbeid med å fornye alle fagene i grunnskolen og videregående. Dette for å sikre at barn og ungdom skulle ha den kompetansen de trengte for fremtiden. Fagfornyelsen innførte tre tverrfaglige temaer, hvor ett av dem var folkehelse og livsmestring. Områder som blir nevnt her er blant annet rusmidler, psykisk helse og seksualitet. Dette var innhold i den nye lærerplanen som skulle tas i bruk fra høsten 2020 (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019).

Ifølge opplæringsloven § 9 har alle barn rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Likeså skal skolen være en arena for forebygging, som skal beskytte barn og ungdom mot mobbing, vold, trakassering og diskriminering. Dette sier noe om hvorfor skolen er en viktig arena for generell forebygging og helsefremmende arbeid. Forebyggende arbeid dreier seg i hovedsak om å begrense risikofaktorer og øke beskyttelsesfaktorer (Korus Nord, 2021). Derfor vil trivsel, god tilhørighet og tilpasset læring være med på å forebygge

problemer som psykiske lidelser og rusproblemer. Disse beskyttelsesfaktorene kan brukes både i familien, skolen, nærmiljøet og blant venner.

I en undersøkelse fra Tromsø kommune angående ungdomsskoleelevers opplevelser av skolens undervisning om ulike rusmidler, viser til at 51% av elevene er litt uenig og helt uenig i at de har lært mye av informasjonen de får om rus på skolen. Hele 61% sier at de er litt uenig eller helt uenig i at undervisningen om rus har endret deres holdninger til rusmidler (Tromsø kommune, 2021). Angående elevenes endring av holdninger er det uvisst om dette er positivt eller negativt, da flere ungdommer kan ha negative holdninger til bruk av rusmidler i utgangspunktet, og derfor svarer at rusundervisningen ikke har forandret den. Likeså kan det være ungdommer som på forhånd hadde positive holdninger til bruk av rusmidler, og som ikke har endret mening etter gjennomført undervisning.

2.1.2 Foreldre og venner

I boken «Bittersøtt» (Pedersen, 2015) kommer det fram at ungdommer blir mest påvirket av foreldre og venner, samt at miljø har stor innvirkning på valg ungdommer foretar seg. Pedersen (2015) trekker fram kollektiv drikkekultur som forklaring, fordi det er vist at ungdom gjerne drikker sammen med andre ungdommer, og gjennom dette føler på et fellesskap. Dette er noe Øia (2013, s.26) betegner som en ungdomskultur, hvor framtrødende faktorer er musikk, symboler, identitet og tegn. Som Pedersen selv forklarer i sin bok, er betydningen av ordet bittersøtt at det bitre gjenspeiler de negative konsekvensene ved rusmiddel bruk, og det søte gjenspeiler rusmidlenes betydning for identitetsmarkør og dens måte å dempe sosial usikkerhet og kan gjøre individer tryggere på seg selv (Pedersen, 2015, s. 11-32).

De som spiller den viktigste rollen i barn og unges liv er foreldrene eller andre omsorgspersoner (Salthammer, 2012; Barne- og familiedepartementet, 2013b; Vardheim, 2017; Bakken, 2019, 2021). Det viser seg at barn og ungdom som mangler eller har belastninger i hjemmet, er mer utsatt for å utvikle problemer på andre områder (Barne- og familiedepartementet, 2013b). Sosial bakgrunn har innvirkning, da ungdom som har lav sosioøkonomisk bakgrunn er mindre fornøyd med foreldrene sine enn ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn (Bakken, 2019, s.15). Dette kan blant annet skyldes dårlig økonomi hos foreldre (Bøe, 2015), foreldre med rusproblemer, at ungdommen er utsatt for mobbing eller vold mm.

2.1.3 Psykisk helse i rusforebyggende arbeid

Ungdomstiden er en periode for både mentale og fysiske forandringer. Forskning viser til at personer med rusmisbruk lidelser svært ofte også har psykiske lidelser (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019). Hittil kan man ikke si at psykiske lidelser fører til rusmiddelbruk eller omvendt, men følgelig vet man at omfattende rusmiddelbruk kan føre til psykiske endringer som påvirker affektregulering, konsentrasjon og hukommelsen (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019). I en undersøkelse av Korus-Nord (2021), som ble gjennomført på ungdomstrinnet i Tromsø kommune kunne den forklare at de vanligste plagene hos ungdom i Tromsø kommune er at de bekymrer seg for ting, etterfulgt av at ungdom føler alt er et slit (Korus- Nord, 2021). Det kommer tydelig frem at det er flest jenter som har psykiske utfordringer.

Pedersen, Bakken og Soest (2019), publiserte en undersøkelse om cannabis bruk blant Oslo-ungdom. Undersøkelsen viste til at elever på ungdomsskolen som brukte cannabis ofte hadde foreldre med lav sosioøkonomisk status, ble mindre fulgt opp av foreldrene, dårligere tilpasning på skolen og hadde rapporterte atferdsproblemer. De samme elevene var dessuten mer plaget med angst og depresjon (Pedersen, Bakken og Soest, 2019, s. 463). Dette viser til at det er viktig å fremme psykisk helse, og at det vil være avgjørende å sette inn spesifikke tiltak rettet mot denne ungdomsgruppen, for å øke deres livskvalitet og beskytte de mot risikofaktorer.

2.1.4 Sosiologisk perspektiv på rusmiddelbruk

Innledningsvis forklarer jeg at det er komplekse årsaker til hvorfor ungdom bruker rusmidler. En sosiologisk forståelse vil legge vekt på det kulturelle, identitet, symboler, holdninger, fellesskap, sosial bakgrunn og sosioøkonomisk bakgrunn, blant annet (Buvik og Bye, 2019). Sosiologien legger vekt på hvordan rusen bidrar til tilhørighet og fellesskap, og hvordan rusen oppretter kulturer hvor rus er akseptabelt (Øia, 2013). Slik som Pedersen (2015) forklarer er det negative virkninger og positive virkninger av rusmidler. Det kan handle om ungdom som tilhører en kultur hvor rusmidler er en del av kulturen, eller ungdom som sliter med psykiske lidelser som ønsker å flykte fra det vonde. Derfor velger de å bruke rusmidler for å dempe smerten de føler på. Holdningsendringer vil også ha betydning da den gir en forståelse på hvorfor flere ungdom bruker illegale rusmidler (Bye og Skretting, 2017). Ungdom har også slanguttrykk til ulike rusmidler, slik som MDMA (metylendioksymetamfetamin) blir kalt «Molly». Slike slanguttrykk har blitt populært de siste årene fordi kjente artister bruker de i

musikken sin (Flesland, 2016). Disse artistene kan framstå som idoler for ungdom, og ungdom vil derfor tenke at det er kult å prøve rusmidler. Holdningsendringer kan medføre at flertallsmyten om «at alle bruker det» øker, og kan feste seg i ungdomsmiljøer. Dette kan medføre at flere ungdommer vil prøve rusmidler (Flesland, 2016). Som vist tidligere i dette kapitlet vil en sosiologisk forståelse også se på påvirkninger fra foreldre og venner. Ungdom opplever foreldre som sine signifikante andre, spesielt i forhold til foreldres meninger om rusmidler og valg av utdanning (Øia og Vestel, 2014, s. 112). I ungdomsårene blir venner og nettverk betydelig viktigere (Aase, et.al, 2018). I og med at ungdom er i en fase hvor de vil eksperimentere og er nysgjerrige på rusmidler, vil venners betydning være sentral. Om en venn har prøvd alkohol eller cannabis, vil dette kunne medføre at ungdommen tenker at det ikke er så farlig og blir nysgjerrig, som resulterer i at denne ungdommen også eksperimenterer (Mørk og Vidje, 2011, s.11) Så rusfeltet er komplekst, som viser til mange årsaker, innfallsvinkler og perspektiver. Den sosiologiske forståelsen bidrar til å se et mer helhetlig bilde av hvorfor ungdom bruker rusmidler, og hvorfor det er viktig å sette inn tiltak som favner bredt.

2.1.5 Evaluering av ulike rusprogrammer i skolen

I denne delen gis det en oversikt over sentrale elementer for å gjennomføre rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom. Jeg vil her presentere ulike rusforebyggende programmer som har blitt brukt tidligere i Norge. En sentral del er å se på det rusforebyggende arbeidet i skolen, da dette er en arena alle ungdom befinner seg på (Rossow, Pape og Baklien, 2010).

I en rapport av Nordahl (et.al, 2006) ble flere ulike programmer evaluert ut ifra programmene forankring i kunnskap og forventet effekt. Evalueringene tok for seg kunnskapsmessig, teoretisk og empirisk bakgrunn, implementeringsstrategi og evalueringresultater. Denne studien tar for seg 29 programmer som benyttes i skolene i forhold til problematferd og rusforebygging. Det ble også trukket fram hvor viktig skole-hjem-samarbeid er, lokalmiljøet, helhetlige planer, lærerne som ledere og implementeringsstrategiene (Nordahl et.al, 2006, s.9). Det ble konkludert med at 11 av disse programmene hadde dokumentert effekt. To av disse programmene var rettet mot rusforebygging. Disse var «Unge og rus» og «VÆRrøykFRI». «Unge og rus» tar utgangspunkt i å redusere alkoholbruken til ungdom, særlig med vekt på debutalder. Dette programmet tar for seg ett bruksområde for ungdom, og et for foreldre. Programmet skal også hindre bruk av illegale rusmidler, og har som målsetting å ha foreldre, elver og læreres

deltakelse i programmet (Nordahl et.al, 2006, s.108; Andreassen og Fauchald, 2010).

«VÆRRøykFRI» har som fokus å holde unge røykfrie, ved å vise til «triggerfilmer» som var ment for å skape diskusjon og oppgaver i klassen (Nordahl et.al, 2006, s. 100). Likhetene i begge disse programmene er ungdommens deltagelse i dem, samt at begge programmene omhandler atferdsendring og holdningsendring knyttet til rusmidler.

De rusforebyggende programmene har mottatt noe kritikk, blant annet fra Hilde Pape (2009). Hun trekker fram at det er sentrale utfordringer tilknyttet gjennomføringen av disse programmene. Hun hevder at det ikke vil være mulig å gjennomføre de rusforebyggende programmene nøyaktig slik de er beskrevet i instruksjonene. Hun påpeker videre at det er lite som tyder på at skoletiltakene som har vært testet har vist effekt. Dette var blant annet programmenes påvirkning på ungdoms alkoholbruk (Pape, 2009). Tross denne kritikken er det noen forskningsfunn som viser seg å ha positiv effekt, disse handler om å fremme elevenes sosiale ferdigheter, og at elevene selv deltok aktivt i tiltakene.

I en rapport av Kunnskapssenteret utført av Berg og Underland (2012) viser de til en systematisk oversikt over programmer som skal styrke mulighetene for det rusforebyggende arbeidet i skolen. Hovedmålet er å gi innsikt i effekten av skolebaserte tiltak som retter seg mot langtidsforebygging av rusmidler. Programmet viser til 10 systematiske overskrifter som skal utfylle kvalitetskravene. Fire av disse målsettingene går ut på å undersøke effekten av ulike forebyggende tiltak rettet mot røyking. To av de tar utgangspunkt i alkoholmisbruk, og de 4 siste tar for seg effekten av forebyggende tiltak rettet mot ulike rusmidler.

Massemediakampanjer, samfunnsbaserte tiltak, familiebaserte tiltak og skolebaserte tiltak, var fokusområdene i forebygging av røyking. Forebygging av alkohol retter seg mot familiebaserte tiltak og flerkomponenttiltak. Når det kommer til forebygging av ulike rusmidler fokusere man på skolebaserte tiltak, familiebaserte tiltak og flerkomponerte tiltak. Under ulike rusmidler inkluderes både tobakk, alkohol og illegale rusmidler (Berg og Underland, 2012).

Berg og Underland fant positive effekter av skolebaserte rusforebyggende tiltak rettet mot bruk av alkohol og marihuana i aldersgruppen 10-15 år. En av de sentrale anbefalingene som ble trukket fram var vektlegging av barn og unges sosiale ferdigheter. Ferdighetene det er snakk om dreier seg om å stå imot sosialt press, selvbestemmelse og være trygg på seg selv (Berg og Underland, 2012, s.43-45). Tiltakene som kun omhandlet illegale rusmidler viste seg å være mest effektive når de var basert på kunnskap og var foreldrebaserete, spesielt for

ungdom mellom 11-14 år (Berg og Underland, 2012). Berg og Underland (2012) sier at det trolig ikke er hensiktsmessig med kunnskap i skolebaserte tiltak ved forebygging av alkohol i aldersgruppen 10-15 år. Selv om noen av tiltakene kunne vise til å ha noe effekt, konkluderte Berg og Underland (2012) med at dokumentasjonsgrunnlaget ofte er for lite i flere av studiene. Dette går ut på at dokumentasjonen er av lav kvalitet, at det var sprikende resultater i programmene, og at tiltakene ble avsluttet for tidlig før man kunne anslå om de hadde langtidseffekt.

Selv om det har vært noe usikkerhet knyttet til ulike rusforebyggende programmer påpeker blant annet Fekjær (2016) at de programmene som tar utgangspunkt i å øke selvfølelsen, sosiale ferdigheter og gjøre personlige valg, vil ha nytteverdi. Forskningen har likevel lagt føring på at slike programmer ikke bør veie tyngst i samfunnet når det kommer til å forebygge og redusere rusbruk og skadene av den, men heller bli sett på som en hjørnestein i slike typer tiltak (Fekjær, 2016, s.337). Dette samsvarer med det Pape (2009) og Berg og Underland (2012) kom fram til i sine evalueringer.

2.1.6 Programmet «Unge og rus» i Tromsø skolene

Jeg vil i dette avsnittet gi en mer utfyllende forklaring på det rusforebyggende programmet «Unge og rus». Dette fordi det var en stor satsning på dette på programmet i Tromsøs ungdomskoler tidligere på 2000-tallet (Fauchald, 2004).

Unge og rus er et universelt rusforebyggende tiltak som bygger på sosial-kognitiv strategi. Sosial- kognitiv strategi er en strategi som prøver å påvirke elevenes sosiale miljø til å bruke mindre rusmidler (Andreassen og Fauchald, 2010). Programmet legger vekt på å endre holdninger og normer når det gjelder alkohol, som går ut på at ungdom skal utvikle kunnskaper og ha evnen til å tenke kritisk når det gjelder alkohol (Andreassen og Fauchald, 2010). Som nevnt tidligere i kapittelet er dette programmet todelt. Dette innebærer at elevene holder på med ulike oppgaver i undervisningen på skolen knyttet til rusmidler, mens foreldre har et foreldremøte der de skal diskutere felles holdninger og normer rundt rus. Programmet avsluttes med et felles møte hvor foreldre og elever møtes for å diskutere holdningene til foreldrene, og elevene presenterer arbeidet de har jobbet med på skolen (Andreassen og Fauchald, 2010). En viktig bemerkning er at implementeringen av «unge og rus» vil ha stor betydning for resultatene. Det påpekes derfor fra Andreassen og Fauchald (2010) at det vil være viktig å følge instruksjonene i programmet for å oppnå best mulig resultater.

2.2 Rusbruk blant ungdommer i Tromsø kommune

Bruk av rusmidler i ungdomstiden er en markør som gjerne markerer overgangen fra barn til ungdom. Ungdommer eksperimenterer, og bruken av rusmidler skjer som regel i et sosialt fellesskap. Forskning viser at tidlig debut i bruk av rusmidler øker sannsynligheten for skader og andre negative opplevelser i ungdomstiden, samt at det kan resultere i et negativt forhold til rusmidler senere i livet (Korus-Nord, 2021, s. 34). Rusmidlet som er mest utbredt blant ungdom er alkohol. Blant ungdom i Tromsø (Korus-Nord, 2021) er det 4% av gutter i 8.klasse som har smakt eller drukket alkohol og 7% jenter i 8.klasse som har smakt eller drukket alkohol. Tilsvarende tall fra 10.klassetrinn viser at 25% av guttene og 35% av jentene av har smakt eller drukket alkohol. Dette synliggjør en stor endring fra 8.klasse til 10.klasse når det gjelder alkoholdebut, og at jenter i større grad enn gutter har smakt eller drukket alkohol (Korus-Nord, 2021, s.34). Når det kommer til drikking av alkohol hver uke ligger ungdom på ungdomsskolen oppe i 2%, mens den nasjonalt i hele Norge ligger på 1% (Korus-Nord, 2021, s.34). Dette betyr at det er flere ungdommer i Tromsø kommune som drikker alkohol hver uke, enn det er blant andre ungdommer nasjonalt. Videre vises det at det er 4% på 8.klassetrinn som har vært beruset i løpet av det siste året, 15% i 9.klasse og 27% i 10.klasse. Sammenlignet med hvor mange som får lov til å drikke alkohol av foreldrene sine er det tydelig mange ungdommer som drikker uten samtykke fra foreldrene. I 8.klasse er det 2% som sier at de får lov til å drikke alkohol av foreldrene sine, i 9.klasse er det 3% som sier det samme, mens det i 10.klasse er 6% som sier at de får lov til å drikke alkohol av foreldrene sine (Korus-Nord, 2021, s. 35). I forhold til røyking er det 1% av både guttene og jentene i 8.klasse som sier at de røyker daglig eller ukentlig, mens det i 10.klasse er 2% gutter og 4% jenter som sier det samme. Snusing derimot ligger på 1% hos både gutter og jenter i 8.klasse som snuser daglig eller ukentlig, mens tallene for 10.klasse ligger på 7% for gutter og 6% for jenter. Det skal likevel nevnes at andelen som røyker og snuser i ungdomstrinnet har gått noe ned fra 2014 til 2021 (Korus-Nord, 2021).

Tabellen nedenfor viser til en oversikt fra Folkehelseinstituttet (FHI). Den tar for seg andelen ungdommer i alderen 15-16 år som har brukt amfetamin, ecstasy, kokain eller LSD.

Tidsperioden er fra 1995-2019 (Sandøy, 2021).

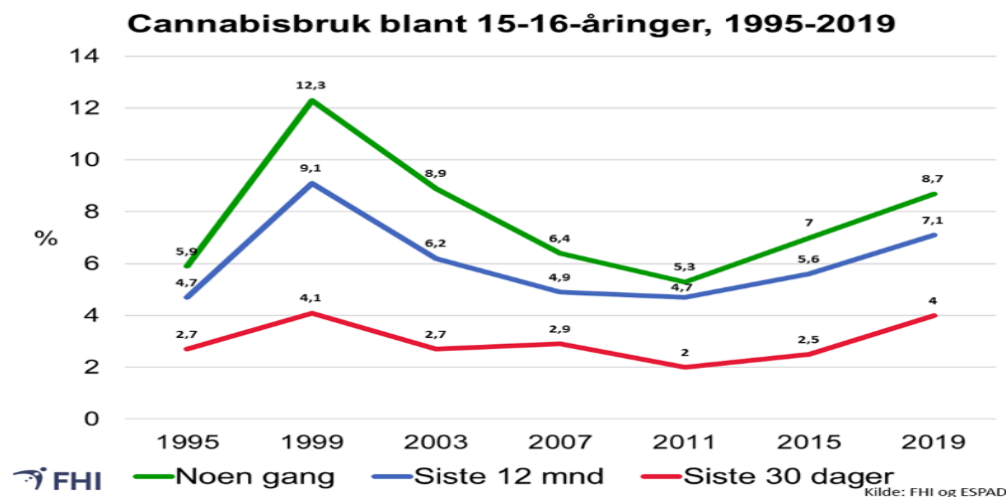
Tabell 1: Andel 15-16-åringer i Norge som oppga at de noen gang hadde brukt amfetamin, ecstasy, kokain eller LSD, 1995-2019. Prosent.							
	1995	1999	2003	2007	2011	2015	2019
Amfetamin	1,1	2,6	1,7	2,0	1,2	1,3	1,6
Ecstasy	2,0	2,5	1,4	1,8	1,2	1,5	1,5
Kokain	0,9	1,3	1,0	1,9	1,1	1,3	1,5
LSD	0,9	1,5	0,9	1,5	1,1	1,6	1,5

(Kilde: Sandøy, 2021)

I den samme undersøkelsen fra FHI fremgikk det at det har vært en liten økning i ungdommer i Norge som har brukt amfetamin og kokain. Et annet interessant funn er tall fra FHI som tar for seg bruk av illegale rusmidler blant 15-16 åringer i Norge, er at bruken av NPS (syntetiske stoffer med samme virkning som kjente narkotiske stoffer som cannabis og ecstasy), den viser at andelen ungdom som oppga bruk av NPS i 2015 lå på 1,7%, men den i 2019 lå på 2,9%. Dette plasserer norske ungdom i midtsjiktet sammenlignet med andre europeiske ungdommer (Sandøy, 2021).

Når det kommer til de mest vanlige illegale rusmidlet, hasj og marihuana, viser undersøkelsen av Korus-Nord (2021) at det er 1% av 8.klassinger i Tromsø kommune som har brukt hasj eller marihuana i løpet av det siste året, mens det er 4% av 9.klassinger og 8% 10.klassinger (Korus-Nord, 2021, s.36). Vi kan likevel se en stor kontrast i forhold til hvor mange ungdom som har blitt tilbydd hasj eller marihuana i løpet av det siste året. Tallene for 8.klassinger ligger på 11%, 14% for 9.klassinger og 23% for 10.klassinger. Dette viser til at det er langt flere som blir tilbydd hasj eller marihuana enn de som faktisk prøver det eller bruker det (Korus-Nord, 2021, s. 37). Om vi tar for oss tidstrenden fra 2014 til 2021 kan vi se at det er en liten økning i ungdommer som bruker hasj eller marihuana i 2021, og undersøkelsen viser til en markant økning i ungdommer som har blitt tilbydd hasj eller marihuana siden 2014. Dette kan tyde på at disse rusmidlene har blitt mer synlig for ungdom enn de var tidligere. Det kan også henge sammen med holdningsendringer i samfunnet, som tilsier at det er mer liberale holdninger blant ungdom i forhold til hasj og marihuana (Vasshus, 2019, s. 13). I figuren nedenfor kan vi se at det er en økning i andelen ungdom som bruker eller har prøvd cannabis fra 2011 til 2019 (Sandøy, 2021). Figuren tar for seg den nasjonale bruken av

cannabis blant 15-16 åringer. Figuren viser at norske ungdom i alderen 15-16 år hadde en topp i 1999 i bruk av cannabis, som senere har sunket betraktelig. Videre viser tabellen at siden 2015 at andelen som hadde brukt cannabis de siste 30 dagene lå på 2,5 %, mens den i 2019 lå på 4 %. Selv om 15-16 åringer oppgir at de bruker cannabis oftere enn tidligere, ligger Norge ifølge Sandøy (2021) enda langt lavere i bruken av cannabis blant 15-16 åringer sammenlignet med andre land i Europa.

(Kilde: Sandøy, 2021)

2.3 Den Islandske modellen

Som en del av den tidligere forskningen på feltet velger jeg å ta frem det som betegnes som «den islandske modellen» i rusforebyggende arbeid. Dette fordi at denne modellen har vist effekt på rusmiddelbruk blant ungdom på Island (Kristjansson et.al, 2020), og fordi Tromsø kommune har hentet inspirasjon fra denne modellen. Med tanke på den effekten denne modellen har hatt på bruk, holdninger og debut på rusmidler blant ungdom på Island, vil det derfor være relevant å sammenligne denne modellen med hvordan Tromsø kommune gjennomfører det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom i kommunen.

Fra et folkehelseperspektiv vil det være nyttig å forebygge og avverge bruk av alkohol, tobakk og andre rusmidler så lenge som mulig (Kristjansson, et.al, 2020). Grunnen til dette er ifølge Kristjansson et.al (2020) er at tidlig narkotikabruk vil svekke psykososial og nevrokognitiv utvikling, som er en sårbarhet for ungdom, samt gir en risiko for å utvikle en avhengighet senere. Denne modellen fokuserer hovedsakelig på primærforebyggende arbeid når det gjelder narkotika. Modellen er forankret i forskning fra samfunns- og atferdsvitenskap, og har som hovedmål å styrke beskyttelsesfaktorer og redusere risikofaktorer i

lokalsamfunnet, slik som foreldre, jevnaldrende, skolemiljø og fritid (Kristjansson et.al, 2020, s.63-64). Modellen retter fokus på ungdoms omgivelser, og hvordan man skal bidra til økt livskvalitet blant barn og unge (Fredriksen, 2019). Den er forankret både nasjonalt, kommunalt og lokalt i skole/nærmiljø. Myndighetene på Island har dessuten vært svært opptatt av at det rusforebyggende arbeidet skal være basert på forskning og evidens.

Modellen har 5 veiledende prinsipper. Disse er:

1. Primærforebyggingen skal forbedre det sosiale miljøet.
2. Det skal legges vekt på samfunnshandling og man skal omfavne offentlige skoler som knutepunkt for å støtte barn og unges helse, læring og livsmål.
3. Man skal engasjere og styrke fellesskapet til å ta beslutninger som tilsier at man skal ta i bruk lokale tilgjengelige data av høy kvalitet.
4. Forskere, politikere, praktikanter og fellesskapsmedlemmer skal settes sammen til et enhetlig team, som skal løse komplekse problemer i samfunnet.
5. Omfanget av løsningen skal matche omfanget av problemet, og man skal legge vekt på langsiktige intervensjoner og innsats for å samle samfunnsressurser (Kristjansson, et.al, 2020, s. 4).

Finansiering av denne modellen kom fra Islands regjering og byrådet i Reykjavik. Regjeringen og byrådet i Reykjavik samlet en gruppe politiske beslutningstakere, administrative ledere, folkevalgte og samfunnsvitere for å utvikle nye ideer. Dette med et utgangspunkt i nedenfra og opp samarbeidstilnærming til rusforebygging (Kristjansson et.al, 2020, s.64). Det har vært et stort fokus på fritidsarenaer for barn og unge, slik som skateparker.

Dette er en modell som viser hvordan et helt samfunn kan jobbe sammen for å nå sine mål. Befolkningen i Island har endret sine felles verdier og normer i forhold til rusmidler, og har sammen bestemt hvilke regler som skal gjelde for deres barn og unge. Det har vært innføringer av felles retningslinjer for innetid for flere grupper barn og ungdom, slik som at barn i alderen 12 år og yngre fra 1. september- 1. mai, ikke skal være ute lengere enn til klokken 20.00, og for ungdom i alderen 13-16 år i samme tidsperiode ikke skal være lengere ute enn til klokken 22.00. Likså utvides denne tiden i tidsperioden 1.mai – 1.september hvor

barn fra 12 år og yngre da kan være ute til klokken 22.00, mens ungdom i alderen 13-16 år kan da være ute til klokken 24.00 (Fredriksen, 2019). Videre får alle barn og unge i alder 6-18 år økonomisk støtte til å delta i fritidsaktiviteter. Et annet satsingsområde er skole og foreldresamarbeidet. I Island har foreldre lovpålagte organisasjoner, som de har sammen med et skoleråd som består av flere foreldrerepresentanter. Alle foreldre blir oppfordret til å tilbringe mer tid med sine barn, istedenfor sporadisk kvalitetstid. I forhold til retningslinjene er det opp til hver enkelt organisasjon/skole å bestemme hva som skal gjelde i deres avtale, noe som gjør at alle barn og unge har de samme reglene. Dette styrker foreldres autoritet i hjemmet samt at det bidrar til å bevisstgjøre foreldrenes roller i det rusforebyggende arbeidet (Fredriksen, 2019). En annen viktig faktor i denne modellen er at ungdommene skal ha en stemme i det forebyggende arbeidet. Hvert år arrangeres det noe som kalles «prevention day», som inneholder gruppearbeid for ungdom i alderen 14-17 år i alle skoler hvor man drøfter ulike spørsmål om blant annet ungdommens hverdag og hvilke aktiviteter de ønsker å gjøre med sine foreldre.

Den islandske modellen viser til en solidaritet i samfunnet, hvor alle ledd i samfunnet har oppnådd en enighet og samarbeider godt med hverandre. Dette har vært med på å redusere rusbruk blant unge i Island. Modellen tydeliggjør hvor viktig det er med organisert samarbeid i samfunnet, trygge rammer rundt barn og unge, foreldresamarbeid og forskning (Fredriksen, 2019; Kristjansson, et.al, 2020).

3 Sentrale begreper i det rusforebyggende arbeid

I dette kapittelet skal jeg ta for meg sentrale begreper som benyttes i det rusforebyggende arbeidet. Jeg vil deretter presentere Tromsø kommunes planer som omhandler det rusforebyggende arbeid. Det vil også bli redegjort for hva U16, SLT-koordinator, folkehelseprosjektleder, utekontakten, sosiallærer og politikontakt er, og hva deres ansvar er i det rusforebyggende arbeidet.

3.1 Rusmidler

Begrepet rus er ikke entydig, men definerer et fellestrekk for personer som bruker rusmidler i at en person endrer personlighet. En passende beskrivelse er «personen er ikke seg selv» (Fekjær, 2016, s. 22). Den kollektive oppfatningen retter seg mot «endring av sinnsstemning og atferd» (Fekjær, 2016, s. 22). Begrepet rus omtales om både rusmidler og illegale rusmidler. I Norge er alkohol, tobakk og snus legale rusmidler (Helsedirektoratet, 2012). De illegale rusmidlene omfatter hovedsakelig ulovlige rusmidler slik som cannabis, kokain og ecstasy, men også utskrevne legemidler som er utskrevet av en lege til en bestemt pasient.

3.1.1 Forebyggende arbeid

Forebyggende arbeid dreier seg i hovedsak om strategier for å forhindre en utvikling av uønskede problemer. Derfor legger forebyggende arbeid mye vekt på risikofaktorer. Det forebyggende arbeidet henger tett sammen med helsefremmende arbeid, som omhandler å styrke beskyttelsesfaktorer som gir god helse. Beskyttelsesfaktorene forteller oss om hvilke faktorer som bidrar til at individer har god helse og har en god livskvalitet (Garsjø, 2018, s.27). Én kan skille mellom miljørelaterte faktorer og individrelaterte faktorer. De miljørelaterte faktorene på samfunnsnivå i forhold til beskyttelsesfaktorer vil kunne omfatte tilgangen til sosial kapital, som innebærer «et samfunn som er preget av gjensidig tillit, sosial støtte og samhold» (Major, Dalgard, Mathiesen, Nord, Ose, Rognerud og Aarø, 2011, s. 18). Folkehelse innebærer at man direkte eller indirekte fremmer helse og trivsel i samfunnet (Tromsø kommune, 2017).

Forebyggingsbegrepet er et mangfoldig begrep som rommer alt fra å fjerne eller begrense uønsket utvikling, til bruk av tiltak som skal fremme livskvalitet og mestring (Regjeringen, 2009, s. 7). Forebyggende arbeid kan deles inn i kategorier eller nivåer. Disse kalles primærforebygging, sekundærforebygging og tertiærforebygging. Disse skal jeg gå nærmere inn på nå.

3.1.2 Primær-sekundær- og tertiærforebygging

Primær- sekundær- og tertiærforebygging brukes på lik linje som universell forebygging, selektiv forebygging og indisert forebygging (Fekjær, 2016, s. 334). Ulike ord, som utgjør samme mening. Med primærforebygging retter tiltakene seg mot hele befolkning uten å identifisere individer eller grupper som har forhøyet risiko (Barne- og familiedepartementet, 2013a; Fekjær, 2016). Et eksempel på et primærforebyggende tiltak er læringsmiljøet, da læringsmiljøet skal fremme vennskap, gode relasjoner og bekjempe mobbing.

Sekundærforebygging retter seg mot individer eller grupper som har forhøyet risiko til å utvikle problemer (Fekjær, 2016). Tiltakene her skal motvirke negativ utvikling for barn og unge, samt deres foreldre, for eksempel tiltak mot utvikling av atferdsproblemer og rusproblemer. Formålet med sekundærforebygging er å bidra til positiv sosialiseringen, slik som å gi bedre norskkunnskaper for minoritetsspråklige barn. Det siste nivået, tertiærforebygging, retter seg direkte mot individer som har høy risiko eller klare tegn på problemer (Barne- og familiedepartementet, 2013a; Fekjær, 2016). Dette kan blant annet være tiltak mot ungdom som har begynnende rusproblemer eller barn og unge med psykiske problemer. De tidlige forebyggende innsatsene kan settes inn på alle nivåer (primær, sekundær og tertiær). Følgelig er det en forutsetning at de ansvarlige for tiltakene innehar kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer før det blir gjort.

3.1.3 Risiko- og beskyttelsesfaktorer

I det forebyggende arbeidet er det vanlig å snakke om risiko- og beskyttelsesfaktorer. Ifølge FHI (2019) kan risikofaktorer brukes om forhold som øker sannsynligheten for at en person utvikler problemer, mens beskyttelsesfaktorer brukes om forhold som skal dempe risikoen til å utvikle problemer hos individer. I forhold til det forebyggende arbeidet betyr dette å redusere risikofaktorer på lik linje som man øker beskyttelsesfaktorer. Dette er noe som kan gjøres på alle nivåer, slik som hos det individuelle barnet eller ungdommen, familien, nærmiljøet og i skolen (Major, et.al, 2011, s. 18).

Sosial ulikhet og mangelfull skolegang er en risikofaktorer for barn og unge på samfunnsnivå. Når det kommer til beskyttelsesfaktorer i skole- og nærmiljø for barn og unge er det sosial integrasjon, og skape tilhørighet med mulighet for tilpasset opplæring som står i fokus. Slike beskyttelsesfaktorer kan også være med på å skape forebyggende effekter mot fremtidige problemer (Major et.al., 2011, s. 9) Ved å legge til rette for gode sosiale relasjoner hos medelever og voksne, samtidig som det vektlegges å se den enkelte, reduseres risikoen for

skjevutvikling og uheldige problemer. Hvis skolen arbeider slik, blir dette sett på som helsefremmende arbeid. Dette kjennetegnes gjennom at elevene ikke blir mobbet, at de føler tilhørighet og mestrer skolearbeidet. Mobbing er en sterk risikofaktor som kan medføre psykiske problemer hos elever (Major et.al., 2011, s.9). Som nevnt finnes det mange risikofaktorer for barn og unge, disse finnes også i skolen. I skolen er det mobbing, lite sosial integrasjon og dårlig læringsmiljø som er de mest fremtredende risikofaktorene. Dette viser til hvor viktig og relevant det er med beskyttelsesfaktorer i skolen. Det finnes også beskyttelsesfaktorer tilknyttet vennekretser og sosiale nettverk. Disse er tilgang til sosial støtte og aktivisering, slik som svømming, fritidsaktiviteter og vanlig aktivitet i hverdagen. Risikofaktorene i denne sammenhengen er mangelfull eller begrenset sosialt nettverk og aktivisering som vil kunne resultere i sosial isolasjon og negative livshendelser. Det er også en risikofaktor om barnet er utsatt for overgrep, konflikt og mishandling (Helsedirektoratet, 2012; Major et.al., 2011, s.18).

Når det kommer til individrelaterte faktorer blir risikofaktorer knyttet til sårbart temperament, i den betydning at barna har lav selvfølelse, samt biologiske risikoer, slik som å bli eksponert for rusmidler eller barn som har foreldre med psykiske lidelser (Major et.al., 2011, s.20). Beskyttelsesfaktorene går derfor ut på mestringsressurser og tilrettelegging for det enkelte individet som står ovenfor ulike risikofaktorer. Disse risiko- og beskyttelsesfaktorer er en årsaksforklaring til hvorfor noen er uheldige å få atferdsproblemer. I det forebyggende arbeidet er det slike faktorer man har som formål å redusere eller forhindre. Det vesentlige vil derfor være å ha kunnskap om slike forhold som kan redusere og identifisere ulike risikoer. Det forebyggende arbeidet vil derfor rette seg inn mot å skape helsefremmede miljøer for barn og ungdom. Dette vil si at det ikke gjelder bare i skolen, men på andre arenaer som i hjemmet og i det lokale nærmiljøet (Major, et.al, 2011).

3.2 Kommunens ansvar

I denne delen vil jeg redegjøre for hva som er kommunenes ansvar i forebyggende arbeid. jeg tar utgangspunkt fra et rundskriv som er utgitt av Barne- og familiedepartementet (2013a). Det vil komme innspill fra Tromsø kommune sin strategiske oppvekstplan, og dette vil komme tydelig fram i teksten.

For å lykkes i det forebyggende arbeidet krever det at man starter tidlig og at man har til hensikt at det skal være langsiktig. Gode fellesskapsløsninger og et inkluderende oppvekstmiljø er et viktig utgangspunkt for et slikt arbeid. En vanlig utfordring tilknyttet det

forebyggende arbeid er at det er vanskelig å tenke helhetlig og samordne innsatsen på tvers av ulike fagområder (Barne- og familiedepartementet, 2013a). Både politiske og administrative ledere i kommunen har et ansvar for å tilrettelegge ressurser og gode samarbeidslinjer. I Barne- og familiedepartementets, rundskriv Q-16 (2013a), omhandler det forebyggende arbeid i kommunene på arenaer som fritid, oppvekst, helse, skole og politi. Målsetningen med skrivet var å gjøre det forebyggende arbeidet mer samfunnsøkonomisk, tydeliggjøre det formelle ansvaret, tilrettelegge systemer og rutiner for samarbeid, øke forståelsen for tidlig innsats og at god kompetanse er en forutsetning. Regjeringen (2020) har fastslått at det kommunale rusforebyggende arbeidet skal tilby barn og ungdom rusfrie arenaer hvor de har aktiviteter og møteplasser. Det skal dessuten være et mål å koordinere ulike forebyggingstiltak i de enkelte kommunene, samt at kommunene skal samarbeide med frivillige organisasjoner.

I Tromsø kommune ble det i 2019 utarbeidet en strategisk oppvekstplan, som gjelder alle barn og unge i kommunen, som har fokus på helsefremmende tiltak og tiltak som fremmer trivsel (universell forebygging). Det er samtidig lagt til rette for å oppdage og initiere hjelp til barn og unge som lever med ulike risikofaktorer (Tromsø kommune, 2019). De 3 satsingsområdene er:

1. Inkluderende barnehage og skole med god opplæring.
2. Trygge rammer for familier og en helsefremmende oppvekst.
3. Gi barn trygge møteplasser og aktiviteter på fritiden i deres oppvekstmiljø.

I punkt 3 har kommunen som eget mål å prioritere kriminalitetsforebygging på grunn av uønskede og kriminelle handlinger utført av unge mennesker i Tromsø. Vold og rus helt ned i 13-14 års alder har blitt vanlig, så dette ansees til å være et prioritert satsningsområde (Tromsø kommune, 2019). I satsningsområde 1, har kommunen lagt vekt på at skolen skal sette fokus på kriminalitetsforebygging og rus, så vel som å fortelle om de somatiske og psykiske skadene som kan oppstå ved bruk av rus.

Kommunen har som et ansvarsområde å skape et godt oppvekstmiljø for barn og unge. Dette skapes gjennom et samspill mellom offentlige aktører, familier, nærmiljø og positive krefter i lokalsamfunnet. Derfor kan man si at det er et samfunnsansvar å skape gode oppvekstsvilkår for barn og unge (Barne- og familiedepartementet, 2013a). Fritidsordninger og familiesenter

spiller en viktig rolle for barn, familier og ungdom. Da disse tilbyr møteplasser og sosiale fellesskap, samt bidrar til å opprettholde og videreutvikle tilbudene på møteplassen for utsatte grupper og individer i samfunnet. En annen sentral faktor er at barn og unge skal få medvirke i det forebyggende arbeidet. Dette er en forutsetning da forebyggende arbeid krever kunnskap om hva barn og unge ønsker og har behov for. Dette inngår også i FN-konvensjonen artikkel 12, hvor det er bestemt at barn og unge har rett til å si sin mening og bli hørt (Barne- og familiedepartementet, 2003, s.13). Kommuner kan foreta seg et tiltak gjennom å opprette et ungdomsråd eller et kommunestyre for barn, som sikrer barn og unges medvirkning (Barne- og familiedepartementet, 2013a).

En annen del av kommunens ansvar er å tilrettelegge tilbud for fritidsaktiviteter og møteplasser for barn og unge. Dette vil kreve samarbeid med frivillige organisasjoner og private aktører. Dessuten må kommunene legge til rette for at de ungdommene som ikke deltar i organisert fritidsaktivitet. Dette kan være åpne møteplasser eller etablerte uteområder hvor ungdom kan samles (Barne- og familiedepartementet, 2013a). Spesielt i forhold til det rusforebyggende arbeidet er det viktig at kommunen har en helhetlig tilnærming, gjennomføringsevne og organiserer innsatsen riktig. Kommunen vil også være ansvarlig for å sette inn tiltak til barn og unge som opplever omsorgssvikt og/eller atferdsproblemer.

3.2.1 Tromsø kommunes rusmiddelpolitiske handlingsplan 2017-2020

Den rusmiddelpolitiske handlingsplanen i Tromsø kommune er helhetlig og skal dekke hele det rusfaglige området i kommunen. Det er alt fra primærforebygging, tidlig innsats, skjenke- og bevillingspolitikk og innsatser rettet mot etablert rusproblematikk. Denne handlingsplanen skal også sees i sammenheng med andre planverk i kommunen. De mest framtrepende grunnlagene for denne planen var brukermedvirkning, bedring som grunnlag i tjenestene, samarbeid med frivillige sektorer og samhandling internt og på tvers av nivåer (Tromsø kommune, 2017).

«Utfordringer knyttet til alkohol og rus forutsetter at det er et bredt tverrfaglig samarbeid, og hovedmålet i denne planen er å sikre alle individer i Tromsø kommune et godt liv i trygge omgivelser (...), og at Tromsø kommune skal legge til rette for et tydelig folkehelseperspektiv på rusfeltet (...)». (Tromsø kommune, 2017, s. 6). Den primærforebyggende innsatsen er en del av folkehelsearbeidet og en viktig del av rusmiddelpolitikken. Det er 5 prinsipper som inngår i det folkehelsearbeidet. Disse omhandler sosiale helseforskjeller, helse i alt vi gjør, føre-var, bærekraftig utvikling og medvirkning (Tromsø kommune, 2017)

Planen viser til flere viktige aktører i dette arbeidet. Det kommer også fram at kommunen har hatt problemer med å se den helhetlige rusituasjonen i kommunen (Tromsø kommune, 2017). Det kom fram flere satsningsområder i den rusmiddelpolitiske handlingsplanen. Dette var blant annet at SLT (Samordning av lokale rus og kriminalitetsforebyggende tiltak)-koordinator og Korus Nord skulle starte opplæring for skolene og skolenes samarbeidspartnere i det rusforebyggende arbeidet. Skolene er dessuten pålagt å ha rusforebyggende arbeid som en del av undervisningen, og det anbefales å bruke støttematerialet fra Helsedirektoratet. Det skulle bli etablert et fagnettverk mellom Tromsø kommune, Tromsø idrettsråd, Antidoping Norge, Politi, Norsk narkotikapolitiforening og brukerorganisasjoner rundt tematikken «rus i ulike ungdomsmiljø». Styrke tiltak som skal redusere barnefattigdom, samt utvikle kommunens hjemmeside slik at det ble lettere å finne riktig informasjon, blant annet (Tromsø kommune, 2017).

3.3 Organiseringen av det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune

I denne delen vil jeg gå igjennom organiseringen av det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune. Det er mange aktører i dette arbeidet og jeg vil ikke kunne redegjøre for alle. Jeg vil derfor presentere SLT-koordinator, Utekontakten, folkehelseleder, politikontakt, skole, fritid og U16. Alle disse har en sentral rolle i det kommunale rusforebyggende arbeidet.

SLT-koordinator har som oppgave å sikre at alle som driver med rus- og kriminalitetsforebygging skal møtes regelmessig, samt oppnå en felles problemforståelse og samordne tiltak (Konfliktrådet, 2021). SLT er en modell hvor både enkeltpersoner og offentlige instanser bidrar. Modellen skal sørge for at kunnskap og ressurser blir koordinert mellom politiet og relevante kommunale enheter. Her tilhører også næringsliv og frivillige organisasjoner (Konfliktrådet, 2021). Alle de berørte partene må ha en felles forståelse av problemene og hvordan de best mulig skal løses. «*Målet med SLT-modellen er at de forebyggende ressursene som finnes, utnyttes best mulig i et koordinert samspill*» (Konfliktrådet, 2021, s. 6).

Utekontakten jobber med å tilrettelegge for tidlig innsats, identifisere ungdommer som sliter med ulike utfordringer og utforme hjelpetiltak tilpasset hver enkelt (Tromsø kommune, u.å.a). Dette er en gratis tjeneste for ungdom mellom 13-20 år. Tjenesten er underlagt taushetsplikt, og jobber etter prinsippet om at ungdom har rett til å bli hørt og påvirke avgjørelser som omhandler dem (Tromsø kommune, u.å.a).

Enhetsleder for fritid har ansvar for det kommunale fritidstilbudet i Tromsø. Under dette ligger det 11 fritidsklubber, en del ungdomsprosjekter og U16 arbeid (blir forklart lengere ned). Enhetsleder har ett personal og administrativt ansvar, som går ut på at enheten skal fungerer slik den skal. Han har også et ting-ansvar og der ligger det å utvikle og samkjøre tilbud i hele Tromsø, når det gjelder fritidstilbud.

Folkehelseleder er en prosjektstilling, og går ut på å jobbe blant annet med folkehelse for barn og unge i alderen 0-23 år. Hvor man jobber med tiltak for å skape en god folkehelse i kommunen. Folkehelseleder sitter på et overordnet nivå og utvikler tiltak basert på forskning, undersøkelser og opptak. Hun planlegger og bestemmer hva som skal gjøres, så samarbeider med de som skal gjennomføre tiltakene i praksis.

Skolen har mange ansvarsområder. Når det kommer til det rusforebyggende arbeidet i skolen, kan blant annet sosiallæreren være et ekstra bindeledd mellom foreldre og ledelsen i skolen, samt mellom eleven og foreldrene. Likeså kan en sosiallærer jobbe isolert med problematikk i skolen. Dette kan beskrives som en avdekkende rolle, da sosiallæreren må avdekke problemer elevene har på skolen. Sosiallæreren har dessuten et nettverk rundt seg, som han kan tilkalle hvis han anser det som nødvendig.

Politikontakten har som hovedoppgave å være et bindeledd i politiet og kommunen, og har et fagansvar for ungdomsforebygging. Politiets rolle er primært en avdekker rolle, og følger opp alternativer til straff. I Tromsø kommune har man det som kalles «ruskontrakt», som er et alternativ til straff. Hvis en ungdom blir tatt i besittelse eller bruk av narkotika, vil ungdommen få tilbud om å følge en ruskontrakt istedenfor å få en bot.

U16 er et tverrfaglig samarbeid, som startet høsten 2018. Det var enhetsleder for fritid, SLT-koordinator og politikontakt som startet dette tverrfaglige samarbeidet. De så at det hadde blitt ekstremt mye vold og rus i Tromsø, og alderen på ungdommen var noe av det som gjorde dem ekstra bekymret. Ungdommen som drev med rus og vold ble bare yngre og yngre. Før kunne man se slik atferd blant 16-18 åringer, men nå var de nede i 13-14 års alder. Det første de gjorde var å ta kontakt med skolene i Tromsø kommune. De samlet inn dedikerte individer i starten, som de hadde kjennskap til. Etter hvert fikk de en del oppmerksomhet i media, og fikk da begynne å strukturere arbeidet ordentlig. De fikk 3 millioner til å utvikle U16, som den dag i dag er blitt et profesjonsfellesskap, som jobber bredt med barn og unge som har det

vanskelig enten det er i hjemmet, på skolen eller på fritiden. De ulike instanser som møtes, er blant annet politi, barnevern, fritid, skole, konfliktråd, BUP mm.

Som denne oversikten viser, er det mange aktører i det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune. Selv om noen ikke jobber direkte rusforebyggende, faller de likevel under rusforebygging. Området er komplekst og rammer flere hjelpeapparater, som skal være til stede for barn og unge med rusproblemer.

4 Metode

Valg av forskningsdesign gjøres ofte i sammenheng med mange konkurrerende påvirkninger på hvordan forskningsproblemer defineres og undersøkes, samt av personlige preferanser. Forskningsdesign burde være bevisst, de skal begrunnes og formuleres klart. Dette gjør forskeren fullstendig klar over hva hen prøver å gjøre, og lar seg ikke påvirke av filosofiske forutsetninger (Blaikie og Priest, 2017, s. 21-22). Problemstillingen min er formulert slik at jeg finner kvalitativ metodologisk tilnærming til å være den mest egnede metoden. Da denne metoden kan gi dybdekunnskap om Tromsø kommunes rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom. Dette er med på å belyse denne studiens formål på en faglig og interessant måte. Siden jeg er ute etter informantenes erfaringer, kunnskaper og ansvarsområde i det rusforebyggende arbeidet. Jeg vil også utforske erfaringer fra informantene mine da de representerer ulike instanser i det rusforebyggende arbeidet, og dermed har ulikt ansvarsområde. Likeså samarbeider informantene om å oppnå felles mål- at barn og unge i Tromsø kommune skal ha en god og trygg oppvekst.

Videre i dette kapittelet vil jeg begrunne valg av metode. Deretter utvalg og rekruttering, som omhandler hvordan jeg gikk fram for å innhente informanter, og hvordan jeg kom fram til det utvalget jeg endte opp med. Jeg vil så gå igjennom utarbeidelsen av intervjuguiden og gjennomføringen av intervjuene. Deretter skal jeg redegjøre for analyseprosessen og kodingen, og ta for meg noen etiske valg og betraktninger som er gjeldende for denne studien. Til slutt skal jeg diskutere prosjektets reliabilitet og validitet.

4.1.1 Metodevalg – individuelle intervju

På bakgrunn av min problemstilling finner jeg kvalitativ metode som den beste egnende framgangsmåten for å kunne besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene. Dette begrunner jeg i at jeg er ute etter dybdekunnskap om det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune. Kvalitativ metode bearbeider data slik at man skaper mening og opplevelser, som ikke vil la seg tallfest (Dalland, 2017). Fordelen med å bruke intervju er at jeg får bruke en detaljert analyse av deres opplevelser, erfaringer og kunnskaper angående det rusforebyggende arbeidet kommunen gjør (Brinkmann og Kvale, 2017, s. 20). En viktig avgjørelse var å ikke velge for mange informanter, fordi dette kan gjør at man drukner i mengde data, som gjør analysen og fortolkningen lite sammenhengende, eller at man mister mye av innholdet i intervjuene (Brinkmann og Kvale, 2017, s.21). En annen viktig vurdering var å se på hvor mange intervjuer det var realistisk å gjennomføre, samt vurdere tilgangen til

informanter. Intervjuet bidro til at jeg fikk innsyn i hvordan informantene jobber og hvem de samarbeider med. Gjennom å intervju fagpersoner som har et ansvar i det rusforebyggende arbeidet, fikk jeg dermed innsyn i hvordan kommunen gjennomfører dette arbeidet i praksis. Jeg fikk også mulighet til å stille spørsmål om hvem som er involvert i dette arbeidet og hvordan det er organisert. Intervjuet gir meg derfor en forståelse av hvordan det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune blir gjennomført.

4.1.2 Utvalg og rekruttering

Studien omhandler rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom i Tromsø kommune. Jeg har derfor tatt utgangspunkt i å snakke med fagpersoner i Tromsø kommune, som representerer ulike instanser og sektorer i det kommunale rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdommer. Informantene innehar relevant informasjon, kunnskap, ansvar og erfaringer tilknyttet det rusforebyggende arbeidet. Det skal også nevnes at informantene jobber på ulike nivåer i det rusforebyggende arbeidet, da noen jobber med utarbeidelse av planer, strategier eller systemer, mens andre jobbet mer direkte med ungdom og foreldre.

Utvalget bestod av SLT-koordinator, folkehelseprosjektleder, leder i utekontakten, enhetsleder for fritid, politikontakt og sosiallærer ved en ungdomsskole i Tromsø kommune. Jeg ønsket å få kontakt med skolefaglig rådgiver, men det var ikke mulig, så derfor ble sosiallærer kontakten som en aktør til å representere skolen. Sammen har de dannet grunnlaget for denne masteroppgaven, og belyst ulike arenaers rolle i det rusforebyggende arbeidet, som til sammen utgjør Tromsø kommunes rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom.

Jeg vil presentere mine informanternes arbeide og ansvar i det rusforebyggende arbeidet. Jeg presenterer her informantene mines beskrivelser av sitt arbeid. Dette fordi det blir en nøyaktig forståelse av deres arbeid og hva det går ut på:

SLT-koordinator, Bjarne Woll, jobber innen det som kalles konfliktrådet. SLT- er en modell som blir brukt i rusforebyggende og kriminalitetsforebyggende arbeid. SLT-koordinator har et overordnet ansvar for koordineringen av alle systemer som finnes i det forebyggende arbeidet. Han har ansvar for å få tiltak til å fungere sammen, og målrettet. Tromsøs SLT-koordinator har jobbet som dette i 19 år, og er samtidig leder for U16 samarbeidet.

Enhetsleder for fritid, Jonny Røsok Hanssen, har ansvar for det kommunale fritidstilbudet i Tromsø. Under dette ligger det 11 fritidsklubber, en del ungdomsprojekter og U16 arbeid. Han har ett personal og administrativt ansvar, som går ut på at enheten skal fungerer slik den

skal. Han har også et ting-ansvar og der ligger det å utvikle og samkjøre tilbud i hele Tromsø, når det gjelder fritidstilbud. Enhetsleder har jobbet 9 år i fritidsarenaen for barn og unge i Tromsø, og jobbet 14 år som lærer i barne- og ungdomsskolen.

Folkehelseleder er en prosjektstilling som er tilsatt av Arja Mubanga-Bjørn, og hun jobber blant annet med folkehelse for barn og unge i alderen 0-23 år. Hvor man jobber med tiltak for å skape en god folkehelse i kommunen. Hun sitter på et overordnet nivå og utvikler tiltak basert på forskning, undersøkelser og opptak. Hun planlegger og bestemmer hva som skal gjøres, så samarbeider hun med de som skal gjennomføre tiltakene i praksis. Hun har tidligere jobbet som sykepleier og jobbet mye med folkehelseprosjekt i utlandet.

Sosiallærer Ørjan Holstads rolle er å bistå kontaktlærerne, og være en ekstra link inn mot foreldre og ledelsen, samt jobbe isolert med problematikk i skolen. Han har et godt støtteapparat rundt seg når det gjelder problematikk i skolen, som han kan tilkalle om det er nødvendig. Han har en avdekkende rolle, i den forstand at elver kommer og prater med han om ulike problemer som gjelder dem selv, eller andre. Han har jobbet som personalsjef i nærmere 20 år til sammen, og jobbet som lærer for første gang i 1988-1990. Med tematikken rusforebyggende arbeid har han jobbet med i nærmere 30 år gjennom blant annet støttekontakt og kriminalomsorgen.

Leder for utekontakten, Tone Bakke, arbeider med å etablere kontakt med ungdommer som har en utsatt risiko eller sårbarhet. Risiko kan være mye, slik som fattigdom, utenforskap, rus og vold mm. Så oppgavene i utekontakten er å være til stede der ungdom oppholder seg. De legger vekt på å bygge tillit og relasjoner med disse ungdommene. Hun begynte å jobbe i utekontakten i 1987 og jobbet der fram til 1996. Deretter jobbet hun 5 år innen rus og psykisk helse, og jobbet innen ledelsen for rus-fakultetet ung. Hun kom tilbake til utekontakten i 2011 og da som leder.

Politikontakt, Kenneth Wøhni Helberg, har som hovedoppgave å være et bindeledd i politiet og kommunen, og har et fagansvar for ungdomsforebygging. Politiets rolle er primært en avdekker rolle, og følger opp alternativer til straff. De er veldig opptatt av å hjelpe, og ikke straffe noen. Det jobbes mye med det som kalles ruskontrakt, som er et alternativ til straff. Ruskontrakten er med på å hjelpe de som har begått et lovbrudd med å komme ut i andre enden med rent rulleblad. Han har jobbet 9 år innen rusforebyggende arbeid, og jobbet da primært med ungdomsforebygging.

Jeg har foretatt en blanding mellom strategisk utvalg og snøballeffekten i utvalget av informanter. Med strategisk utvalg menes det at man velger seg ut deltakere som er egnet til å formidle relevant og nyttig informasjon om ditt forskningsområde. Det kan være snakk om spesifikke egenskaper eller kvalifikasjoner, som man finner relevant til problemstillingen og det teoretiske rammeverket for studien (Thagaard, 2018, s.58). I det strategiske utvalget gjorde jeg nettbaserte søk, og snakket med min veileder om hvilke personer som har ansvar for det rusforebyggende arbeidet i kommunen. Jeg tok også kontakt med en seniorrådgiver ved Korus-Nord, som jeg visste hadde mye kunnskap om temaet mitt. Korus- Nord er med på å styrke kunnskapen og kompetansen på rusfeltet. Korus-Nord tilbyr kompetanseheving og veiledning innen rusforebygging, tidlig innsats, skadereduksjon, oppfølging og behandling (Korus-Nord, u.å). Jeg fant det derfor relevant å ta kontakt med denne personen. Fra personen i Korus-Nord fikk jeg noen navn og mailadresser jeg burde ta kontakt med, da de hadde relevant ansvar og erfaring med det rusforebyggende arbeidet. Med snøball effekt, sikter jeg til at noen av informantene henviste meg videre til andre aktuelle informanter. Jeg tok kontakt med de fleste informantene per mail, hvor jeg sendte en forespørsel på om de ønsket å delta i denne studien (Vedlegg 2). Informasjon- og samtykkeskjema ble lagt ved, med unntak av til sosiallærer som jeg tok kontakt med per mobil, men han fikk samtykkeskjema- og informasjonsskriv når jeg møtte han.

Alle ble informert om at det var frivillig om navnet deres skulle framgå i oppgaven, og at de kunne trekke sitt samtykke når som helst, uten noen form for negative konsekvenser for dem. Jeg informerte også om før intervjuene begynte at jeg forholdt meg til alderen 12-16 år, og de fleste ville vite hva den overordnede problemstillingen på oppgaven var. Det var ingen av informantene som ønsket eller spurte om å få tilsendt intervjuguiden før intervjuene tok plass. Intervjuene ble gjennomføre ansikt-til-ansikt, på ulike steder. På deres arbeidsplass eller på universitetet. Alle intervjuene ble gjennomført i perioden 22.mars-05.april 2022. Varigheten på intervjuene lå mellom 40 minutt til 2 timer. Intervjuene ble tatt opp på diktafon-app og ble sendt inn til nettskjema, og ble transkribert i sin helhet. Flere av mine informanter sa at jeg bare skulle ta kontakt med dem igjen om jeg hadde noen spørsmål knyttet til intervjuet. Alle mine informanter uttrykte også at de ønsket å få tilsendt masteroppgaven når den var ferdig. I mitt utvalg gikk jeg for å få en bred og dyp forståelse av det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune. Dette i bakgrunn i problemstillingens form. Likevel, etter intervjuene var gjennomført ser jeg at det er veldig mange ulike fagpersoner jeg kunne snakket med, men som jeg ikke har kapasitet til. Jeg mener likevel at jeg har fått en dyp forståelse av det

rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom i Tromsø kommune, og at jeg har fått dekt noen av de mest sentrale instansene som har ansvar for å gjennomføre.

Det negative med snøballmetoden er å opprettholde de forskningsetiske retningslinjene om informantene begynner å snakke om hverandre. Likeså kan informasjon om en aktuell informant avdekkes uten at personen selv er klar over det (Tjora, 2017). Informasjonen jeg fikk fra mine informanter gikk mest i deres samarbeid med hverandre, spesielt knyttet til U16. Så det var ingen forskningsetiske retningslinjer som ble brutt. Samtidig kan snøballmetoden resultere i små og/eller skjeve utvalg, følgelig av at jeg benytter meg av andres kontaktpersoner (Thagaard, 2018, s. 56). Flere av mine informanter er med i samarbeidet i U16, likevel vil jeg argumentere for at de er uavhengige av hverandre i den grad at alle informantene mine har ulike roller og stillinger knyttet til det rusforebyggende arbeidet i kommunen. Det skal også sies at dette samarbeidet (U16), er med på å utgjøre store deler av det tverrfaglige samarbeidet i kommunen. Og det tverrfaglige samarbeidet er avgjørende i det rusforebyggende arbeidet rettet mot barn og unge (Barne- og familiedepartementet, 2013a; Barne- og familiedepartementet, 2013b).

4.1.3 Intervjuet og utarbeidelsen av intervjuguiden

Det er ulike føringer for hvordan man kan gjennomføre et intervju. Jeg har valgt å benytte meg av en semi-strukturert føring, på bakgrunn av at jeg ønsker å tilegne meg informasjon og forstå intervjupersonens perspektiver (Brinkmann og Kvale, 2017, s.46). En annen begrunnelsen for å velge semi-strukturert tilnærming er fordi det ligner en flytende samtale, og det skaper rom for at informantene får snakke åpent og med egne ord. Jeg valgte dermed å unngå å lage spørsmål som kunne være ledende, eller bruke ord som de ellers ikke ville brukt i sin beskrivelse av deres arbeid. Dette er med på å skape rom for å stille oppfølgingsspørsmål der jeg finner det naturlig og nødvendig.

Intervjuguiden er et verktøy, som kan hjelpe meg i å få svar på spørsmål angående mitt forskningstema. Intervjuguiden i kombinasjon med det semi-strukturerte intervjuet er et hjelpemiddel for å guide informantene tilbake til tema om det oppstår «avsporinger». I min egen intervjuguide vektla jeg spørsmål om hva, hvordan, hvilke og kan du fortelle meg (...). Dette fordi jeg ville utforske temaene, og finne meningsinnhold i dem samt at de bidrar til å gi dybde informasjon (Thagaard, 2018, s. 98). Likeså gir dette meg beskrivende svar. Dette laget rom for å at informantene fikk snakke fritt og med egne ord når de ble stilt spørsmål.

4.1.4 Analyseprosessen

Etter hvert intervju skrev jeg ned noen stikkord om inntrykkene jeg satt igjen med etter intervjuene. Mellom hvert enkelt intervju begynte jeg transkriberingsprosessen. Jeg valgte å transkribere intervjuene i sin helhet, hvor jeg fikk med tonefall, latter og stemmevolum. Dette fordi det ga inntrykk i hva som var veldig viktig for informantene å få fram (Brinkmann og Tanggaard, 2019, s. 34). Det er dessuten lurt å starte transkriberingen kort tid etter intervjuene da du allerede husker noenlunde hva som ble sagt og hvordan det ble sagt. Dette bidrar til at du blir godt kjent med datamaterialet ditt. Transkriberingen tok lang tid, men jeg fant fort en måte jeg syntes funket best for meg. Jeg valgte å transkribere intervjuene på bokmål, da dialekten ikke hadde noe å si for prosjektets del, og det ble mer lesbart ved å skrive det på bokmål.

Det å analysere betyr at man deler noe opp i mindre deler (Brinkmann og Tanggaard, 2019, s.37). Målet med analyseringen er å sitte igjen med et overblikk av materialet ditt, som du kan sette inn i sammenhenger, eller motsetninger. Jeg har rettet fokus på å forstå informantenes erfaringer, og belyse dette. I denne studien har jeg gått inn for å fange opp hvordan informantene formidler kommunens og ikke minst deres arbeid med å forebygge rus blant ungdommer. Jeg har også sett på hvilke samarbeidspartnere informantene har i dette arbeidet. Så mine funn bygger på informantenes antakelser om realiteten og hvordan mine informanter oppfatter den (Thagaard, 2018). Forskningsobjektet i denne studien er rusforebyggende arbeide rettet mot ungdom i Tromsø kommune, hvor jeg vil ha som utgangspunkt å beskrive fellestrekk og ulikheter i erfaringene informantene i studien gir uttrykk for. De felles erfaringene mine informanter sitter inne med angående rusforebyggende arbeid gir meg grunnlag for å utvikle en forståelse av det rusforebyggende arbeidet (Thagaard, 2018, s. 36).

I mitt tilfelle er jeg ute etter å tolke innholdet fra intervjuene jeg har foretatt meg for å finne meningsinnholdet i dem (Bratberg, 2021, s. 22). Målet er å oppnå en gyldig forståelse og mening med intervjuene, og hva de har fortalt meg. Jeg er ute etter å forstå det rusforebyggende arbeidet i kommunen, slik at jeg oppnår en gyldig forståelse av kommunens rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom. Forståelsen er viktig da den gir oss meningssammenhenger. På denne måten får jeg en følelse eller opplevelse av å forstå en annen person. Jeg har vært opptatt av at kategoriene skal «springe» ut av datamaterialet, som vil si at kategoriene allerede finnes i datamaterialet, og ikke er noe jeg tvinger fram ved teori (Sund, 1987). I den anledning er det verdt å nevne at jeg gikk for en abduktiv tilnærming på

datamaterialet mitt. Den abduktive tilnærmingen baser seg på kjennskap til flere samfunnsvitenskapelige teorier, som man deretter vurderer relevansen til når man jobber med empirien (Johannessen, 2022). I og med at jeg på forhånd hadde en tanke om å bruke Bourdieu, kalles dette deduktiv metode, som vil si at man allerede har bestemt seg for en teori man skal bruke på empirien. Dette kan følgelig føre til at man presser sitt datamateriale inn i en teori som minimaliserer funnene i ditt datamateriale (Johannessen, 2022). Jeg vil likevel argumentere for at Bourdieus teorier fungerer godt på mine funn, noe jeg vil vise til i selve analysen.

Selv om jeg allerede hadde Bourdieu sine teorier som et mulig teoretisk verktøy, valgte jeg å dykke ned i datamaterialet med åpenhet. Uavhengig av min egen forutforståelse av det rusforebyggende arbeidet, mente jeg at dette ville gjøre tolkningsarbeidet lettere. Mitt utgangspunkt blir at data skapes på bakgrunn av forståelse og tolkning av mitt forskningsobjekt. Dermed blir fenomenet i denne studien hvordan det rusforebyggende arbeidet blir praktisert, og hvordan mine informanter opplever det. Jeg mener min analysemetode utfyller seg godt da jeg er ute etter informantenes erfaringer og refleksjoner rundt det rusforebyggende arbeidet.

Etter transkriberingen av alle intervjuene hadde jeg allerede sett noen likhetstrekk jeg fant interessante. Så jeg leste gjennom alle transkripsjonene flere ganger for å huske og se likheter og ulikheter mellom dem, og ikke minst for å gjøre meg kjent med datamaterialet mitt. Gjennom lesningene noterte jeg meg ned viktige temaer som utpekte seg i flere av intervjuene.

4.1.5 Koding og kategorisering

I en analyse av kvalitativ data er det vanlig å kode datamaterialet, siden man er ute etter tolkninger og forståelser av meningsinnhold. Kodene blir nøkkelord for hva som er framtreddende, sammenlignbart og hva som er ulikt i datamaterialet. Man har 2 ulike former for koder, det ene er datadrevne koder som går ut på at man koder induktivt, altså kodene oppstår mens man koder. Det andre er begrepsdrevne som er laget fast på forhånd og følger en deduktiv tilnærming, hvor man følger en bestemt teori, eksisterende litteratur eller hypoteser (Brinkmann og Tanggaard, 2019, s.39). I mitt tilfelle vil jeg følge den datadrevne kodingen. En slik måte å analysere på legger vekt på at kategoriene «springer ut» av datamaterialet (Sund, 1987). Fordelen med dette var at jeg fant interessante funn, som skapte rom for å komme fram til relevant teori å bruke på datamaterialet.

Intervjuene ble skrevet ut, hvor jeg brukte ulike farger-tusjer på de ulike kodene, for å skaffe meg et overblikk av de ulike kodene. Samtidig som at det ble lettere å sammenligne og se likheter og ulikheter mellom intervjuene. Kodene jeg laget meg skulle si meg noe som fanget meningsinnholdet i setningen som ble sagt. Et eksempel på det kan være at jeg spurte mine informanter om hva de har jobbet med tidligere. Jeg kalte ikke den koden for jobberfaring, men navnga koden for eksempel «jobbet som sykepleier». Så når jeg skal gå igjennom kodene, så sier kodene meg noe om hva som faktisk har blitt sagt.

Kategorisering er når vi grupperer de ulike temaene vi har kodet. Dette bidrar til at vi knytter sammen de enkelte temaene som kodene representerer (Thagaard, 2018, s. 154). Det vil være fornuftig at kategoriene er meningsbærende, da dette vil hjelpe meg som forsker å forstå meningsinnholdet i kategorien. Selv om noen av kategoriene ikke vil passe til alle kodene, er det viktig å gi disse oppmerksom. Dette fordi de gjør meg oppmerksom på at kategoriene mine innebærer noen begrensninger, og jeg vil ikke kunne presentere alle funnene (Thagaard, 2018, s. 155). Jeg har lagt vekt på å se likheter og ulikheter mellom intervjuene, for å få et sammensatt bilde av det rusforebyggende arbeidet.

4.2 Forskningsetikk

Etikk og forskning henger sammen, og etikk er med på å informere forskeren om hvilke etiske dilemmaer hen må ta høyde for. NESH som er den nasjonale forskningsetiske komiteen for retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi gir systematiske retningslinjer og kunnskap om forskningsetiske normer (NESH, 2021, s.5). Alle forskere skal arbeide med en grunnleggende respekt for mennesker og dyr (Furseth og Everett, 2020, s.27; NESH, 2021). Derfor er måten jeg formidler mine informanternes informasjon, særdeles viktig, da de ikke skal føle seg krenket eller misforstått. Retningslinjene har 5 deler (A-E) som angir ulike forskningsetiske forpliktelser, i forhold til min egen oppgave vil punkt B. være det punktet jeg må ha hensyn til i dette forskningsprosjektet. Punkt B. er *Hensyn til personer* som vil være viktig. Her er hovedprinsippene at jeg som forsker har ansvar for alle personene som inngår i mitt prosjekt. Det handler om å sikre personenes grunnleggende likeverd, frihet og selvbestemmelse, samt informert samtykke til å delta i forskningen. Innunder punkt B er det noen av punktene som er mest relevant for meg å ta hensyn til. Disse er punkt 15 *samtykke til å delta i forskning*, punkt 20 *anonymitet*, punkt 21 *konfidensialitet og taushetsplikt* og punkt 24 *lagring og deling av forskningsmaterialet* vil være viktige etiske prinsipper jeg må ta hensyn til (NESH, 2021).

4.2.1 Samtykke til å delta i forskning

På grunnlag av mitt kvalitative intervju er de etiske retningslinjene om samtykke til å delta i forskningen viktig. Alle personer som skal delta i et slikt prosjekt skal ha fått tilstrekkelig med informasjon om prosjektet, samt at det alltid skal innhentes samtykke. Innunder punkt 15 legger man vekt på at det er *frivillig, informert, utvetydig og dokumenterbart*. Med *frivillig* menes det at samtykket ikke blir gitt på grunn av press eller begrensninger. Herunder kan det bety at man har prøvd å utbetale belønninger til personer du ønsker skal delta i studiet ditt. Ingen av mine informanter bli tilbydd noen form for belønning for å delta i dette prosjektet (NESH, 2021, s.17). Innunder det samme, gjelder det at forskeren også er tydelig i form av at deltakerne kan trekke sitt samtykke når som helst, uten noen negative konsekvenser for vedkomne. Dette kom godt fram i mitt informasjon- og samtykkeskriv, og i mailene som ble sendt.

At samtykke skal være *informert*, betyr at jeg som forsker har gitt mine deltakere/informanter tilstrekkelig med informasjon angående prosjektet og hva det innebærer for dem å delta i det. Dette for å sikre personene at de vet hvorfor jeg valgte å spørre akkurat de, hvilke opplysninger som blir samlet inn, hvordan opplysningene skal brukes, hvem som har tilgang på dem og til hvilket formål det brukes for (NESH, 2021, s. 17). I mitt informasjon- og samtykkeskriv stod alt om formål, etiske retningslinjer og metode.

Utvetydig betyr at deltakerne gir uttrykk for at de ønsker å delta i mitt prosjekt (NESH, 2021, s. 17). Jeg fikk ingen inntrykk av at noen ikke ønsket å delta i prosjektet, og alle deltakerne ga uttrykk i at de ønsket å lese oppgaven når den var ferdigstilt. I samtykke skal være *dokumenterbart*, ligger det i å tydeliggjøre mitt ansvar som forsker og sikre deltakernes rettigheter (NESH, 2021, s.17). Derfor ble det innhentet underskrifter i samtykkeerklæringen i dette prosjektet før intervjuene startet.

4.2.2 Anonymitet

Anonymiteten går ut på at forskeren må ivareta anonymiteten om dette er avtalt (NESH, 2021, s. 21). I mitt tilfelle utarbeidet jeg et eget punkt for signering av samtykke til å anvende informantens navn i prosjektet. Dette fordi det vil gi oppgaven faglig tyngde i kraft av informantens jobb, kunnskaper og erfaringer. Alle mine informanter samtykket til at jeg kunne bruke deres navn i dette prosjektet. Dette var følgelig noe de kunne trekke tilbake når som helst. Det ville dessuten blitt vanskelig å anonymisere de i bakgrunn av deres stillinger.

4.2.3 Konfidensialitet og taushetsplikt

Konfidensialiteten man lover til sine deltakere er et løfte om at opplysningene blir behandlet fortrolig og ikke blir formidlet videre på måter som ikke er avtalt. Tett opp til dette ligger forskerens troverdighet og deltakernes tillit til forskningen som blir gjort (NESH, 2021, s. 21-22). Taushetsplikten inngår om forskeren får informasjon om fortrolige samtaler om en person som ikke er til stede. Dessuten er jeg som forsker underlagt denne taushetsplikten og kan ikke ha med denne informasjonen i prosjektet.

4.2.4 Lagring og deling av forskningsmaterialet

Allerede før innsamlingen av datamaterialet er startet burde man avklare om materialet skal lagres, arkiveres, eller slettes når prosjektet er slutt (NESH, 2021, s. 23). Mitt datamateriale ble tatt opp på diktafon-app, som videre ble sendt over til nettskjema.no. Der ble lydfilene lagret i henhold til sikkerhetskrav, og hadde et bestemt skjema med en bestemt kode for akkurat dette skjemaet. Etter at prosjektet er avsluttet, vil jeg slette alle opplysninger og lydopptak.

Det stilles krav til at prosjektet blir vurdert før prosjektstart av et personvernombud. Meldeskjemaet ble innsendt 07.03.22 og ble godkjent av NSD 08.03.22 (Vedlegg 1).

4.3 Relabilitet, validitet og generaliserbarhet

I kvalitativ metode er det vanlig å bruke ordene troverdighet, gyldighet og overførbarhet, da relabilitet, validitet og generaliserbarhet ligger tett knyttet til kvantitativ metode (Ringdal, 2018, s.247). Jeg skal videre i dette kapitlet gå nærmere inn på hvert enkelt begrep, og forklare hvordan jeg klarer å bevise dette prosjektets troverdighet, gyldighet og overførbarhet.

4.3.1 Relabilitet

Relabilitet refererer til at en annen forsker kan komme fram til de samme resultatene jeg har funnet i mitt prosjekt, om han undersøker akkurat det samme (Thagaard, 2018, s. 187). Dette sier at resultatene skal kunne reproduseres. I kvalitativ forskning er ikke dette et kriterium, da tolkningen av datamaterialet kan være ulikt. Om jeg og du intervjuer samme person på ulike tidspunkt, kan intervjupersonen ha tilegnet seg mer erfaring og kunnskap, eller endret syn på tema vi undersøker. Likeså kan dagsform og opplevelser i øyeblikket endre seg fra dag til dag. Det vil dessuten være utfordrende i forhold til konteksten da en forsker ikke vil kunne opptre på samme måte hver gang han intervjuer, som derfor kan medføre i ulike resultater. Så i kvalitativ forskning og dens relabilitet blir funnet gjennom forskerens måte å argumentere

på. Ved å gjøre forskningsprosessen transparent kan jeg gi en detaljert beskrivelse av mine forskningsstrategier og analysemetoder. Dette gir leseren innblikk i hvert trinn jeg har foretatt meg, og gjøre seg opp meninger i forhold til min evne til å formulere troverdighet, og komme med gode argumenter på hvorfor jeg har gjort som jeg har gjort. Jeg presenterer ulike sitater fra mine informanter, som gir leseren innblikk i rådata. Her har jeg fokusert på å få fram sitater som sier noe om hvordan det rusforebyggende arbeidet blir gjennomført, hvordan det er organisert og hvilke samarbeidspartnere de ulike arenaene er avhengige av. Jeg har også fokusert på å vise til likheter i det informantene sier, da det viser til informantenes troverdighet, og min troverdighet som viser den. Siden jeg har transkribert intervjuene i sin helhet, og fått med alt av toneleie og for eksempel banking i bordet, viser dette til en nøyaktig beskrivelse av intervjuet. Dette styrker dermed relabiliteten i denne oppgaven.

Relabiliteten kan forsterkes ved at flere forskere deltar i prosjektet (Thagaard, 2018, s.188). I mitt tilfelle styrkes oppgavens relabilitet gjennom min veileder, som har kritisk gått igjennom, evaluert og vurdert mine beslutninger i forhold til hvordan jeg har håndtert de ulike delene i forskningsprosessen. Jeg har også fått en annen professor fra universitet i Tromsø til å lese igjennom oppgaven, som kom med flere innspill og vurderinger. Som nevnt har jeg gått for en semi-strukturert intervjuform som ga meg mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål der det var nødvendig eller relevant for meg og forskningens dybde. Kommunikasjonen mellom meg og informantene var basert på en samtalepreget, semi-strukturert form, samt at jeg har fått mulighet til å innhente flere opplysninger fra informantene om jeg fant det nødvendig.

4.3.2 Validitet

Validiteten i kvalitativ forskning henger sammen med forskerens gyldighet i tolkningen av datamaterialet. Også her er transparent en viktig del av gyldigheten i oppgaven. I denne betydning vil det si at jeg beskriver det teoretiske ståstedet som representerer mine tolkninger, liksom hvordan analysen jeg har utarbeidet gir grunnlag i en konklusjon (Thagaard, 2018, s.189). Jeg kan dermed stiller spørsmål om hvorvidt tolkningene jeg har kommet fram til er gyldige i forhold til det jeg har studert.

Kritisk gjennomgang av analysen er avgjørende for validiteten i kvalitativ forskning. En annen måte å gå fram på er å vise til at andre perspektiver ikke egner seg like godt som mitt perspektiv, som da styrker mine tolkninger (Thagaard, 2018, s.189). Alt skal være dokumenterbart for å ha en sterk validitet i prosjektet. Jeg kan blant annet dokumentere når

jeg finner perspektiver som ikke egner seg, som viser til når mine tolkninger er relevante, og når de ikke er det.

En annen del av validiteten kan vurderes gjennom forskerens tilknytning til miljøet, eller manglende tilknytning til miljøet, i dette tilfelle det rusforebyggende miljøet. Ved en tilknytning til miljøet kan man utvikle en forståelse innenfra, og vise til gjenkjennelser, og videreutvikler kunnskaper og erfaringene man hadde fra før. Svakheten i at man har en tilknytning til miljøet fra før, kan være at man overser forskjellene fra egne erfaringer. Dette resulterer i at man blir mindre åpen for nyanser rundt tema man studerer (Thagaard, 2018, s. 190).

Jeg jobber ikke innen det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune, og har derfor ikke en tilknytning til dette miljøet. Selv hadde jeg bare noen erfaringer fra personlige forhold, som gjorde det ekstra interessant å se hvordan Tromsø kommune jobber i forhold til det rusforebyggende arbeidet. Jeg kan huske hvordan min undervisning av rusmidler ble gjennomført da jeg gikk på ungdomsskolen, og satt igjen med noen inntrykk av dette. I mitt eget tilfelle gikk jeg inn i hvert intervju med nøytrale forventninger av det rusforebyggende arbeidet som blir gjort. Jeg hadde lest meg mye opp på temaet før jeg satt i gang med intervjuene, slik at jeg kunne komme inn med en forforståelse av hvordan Tromsø kommune jobber med det rusforebyggende temaet. Mine erfaringer har gitt oppgaven grunnlag til å se utvikling, gjennomføring og styrker og svakhet rundt det rusforebyggende arbeidet, som jeg mener er viktige kriterier i forhold til tema.

Videre har jeg vært opptatt av å tolke datamaterialet mitt slik det framgår av informantene, og holdt meg oppdatert på nyere forskning på det rusforebyggende arbeidet. Jeg har også vært opptatt av å lese den rusmiddelpolitiske handlingsplanen for Tromsø kommune og den strategiske oppvekstplanen, som viser til hvordan kommunen skal gjennomføre rusforebyggende arbeid. Disse planene viser også hvilke aktører som har et ansvar i det rusforebyggende arbeidet, og hvilke tiltak kommunen fokuserer på. Mine informanternes rolle i det forebyggende arbeidet styrker dessuten oppgavens faglige nivå, noe som er en styrke i denne masteroppgaven.

5 Teori

I dette kapittelet skal jeg gå igjennom teoriene for den denne studien. Jeg vil gi en god redegjørelse av Bourdieus teori om sosiale rom, sosiale felt og hans kapital begreper (Bourdieu, 1986; Aakvaag, 2008). Videre skal vi se på Putnam sitt begrep om sosial kapital, som henger tett sammen med tillit, sosiale nettverk og normer og forpliktelser (Putnam, 2007; Ødegård, et.al, 2014). I likhet med Bourdieus teori vil jeg vise til Putnams relevans i forhold til studiens tema.

5.1 Bourdieu: sosiale rom, sosiale felt og kapital

Det *sosiale rom* representerer klassestrukturen i et helt samfunn (Aakvaag, 2008, s.151).

Bourdieu definerer kapital som knappe ressurser som det er en konkurranse om blant individer og grupper i samfunnet (Aakvaag, 2008, s.151). Det sosiale rommet består av det Bourdieu kaller *objektive posisjoner* som alle individ kan inneha, avhengig av hvilke type og hvor mye kapital de har. Posisjonene i det sosiale rom er fordelt på vertikal over- og underordning avhengig av deres kapitalmengde. I det sosiale rom finner vi også det som kalles *rasjonell struktur*, som går ut på at hver enkelt posisjon, defineres gjennom relasjonen den har til andre posisjoner (Aakvaag, 2008). Som nevnt er den objektive sosiale posisjonen basert på kapitalmengde. Ifølge Bourdieu (1986) jo mer kapital et individ innehar, til mer makt innehar dette individet. Denne kapitalen er ulikt fordelt mellom individer og grupper i samfunnet, som dermed gir enkelte grupper og individer mer makt enn andre.

Det *sosiale felt* er en arena inni det sosiale rommet. I det sosiale felt finner man de objektive strukturene slik som i det sosiale rom, likeså er det rasjonelt definert. Et sosialt felt kan være det vitenskapelige feltet eller politiske feltet, for eksempel. Det finnes derimot forskjeller på det sosiale rom og sosiale felt. I de sosiale feltene er det mengden feltspesifikk kapital som bestemmer individets posisjon i feltet, for hvert felt har sin egen kapitaltype (Aakvaag, 2008, s. 155). Kapitalen i feltet er det som gir innflytelse i det spesifikke feltet. Posisjonene i feltet krever at man tilegnes seg den feltspesifikke kapitalen, slik som at de som jobber innen rusforebyggende arbeid viser til relevant utdanning, erfaring og kunnskap om temaet. Dette gir deres posisjon feltspesifikk kapital, i bakgrunn av deres mengde av kunnskap og erfaring med rusforebyggende arbeid.

Økonomisk kapital er den viktigste formen for kapital, på bakgrunn av at penger gir makt. I den økonomiske kapitalen finner vi penger, aksjer, eiendommer, fabrikker mm. Forskning på

det rusforebyggende arbeidet er også opptatt og avhengig av økonomisk kapital, da man ikke kan investere arbeid uten økonomisk kapital (Aakvaag, 2008, s. 152). Det rusforebyggende arbeidet er avhengig av å ha de økonomiske ressursene for å utvikle seg og forske på hva som har best effekt for å forebygge rus rettet mot ungdom og samfunnet for øvrig.

Den *kulturelle* kapitalen er et samlebegrep for de åndelige og materielle utviklingsnivå både hos enkeltmennesker, lokalsamfunn, nasjoner mm. Her gjelder det for individet å mestre den legitime kulturens ytringsformer, og hvordan man skal knekke gitte former for kulturelle koder som da er godtatt. Det er 3 hovedformer i den kulturelle kapitalen: *kroppsliggjort kapital, objektivert og institusjonell*. Den *kroppsliggjorte* kapitalen er langvarige disposisjoner i sinnet og i kroppen. Denne formen krever personlig investering, og som gjerne anskaffes tidlig fra familien. Dette kan være verdier man har tilegnet seg fra familien, enten i positiv forstand, eller negativ. I den forstand at du har fått positive verdier fra familien, som gir deg et «forsprang» i utdanningen, eller negative verdier som medfører at du må investere tid på å endre disse verdiene (Bourdieu, 1986, s. 18-19). Den viser til individets arvelige egenskaper og individets tilegnende verdier. Den *objektive* er kulturelle goder slik som maskiner og bøker, altså noe som har kulturell verdi. Dette er dessuten en kulturell kapitalform som kan overføres til andre former for kapital, slik som den økonomiske kapitalen ved at maskiner eller bøker kan inneha verdier i økonomisk forstand. Den objektive kapitalen kan dernest overføres til den kroppsliggjorte kapitalen også, da den viser til din forståelse av bøker, blant annet (Bourdieu, 1986, s. 19-20). Den *institusjonelle* er tilegnelse av akademiske og/eller formell kunnskap (Bourdieu, 1986, s. 20). Dette kan være vitnemål eller andre akademiske titler. Denne formen for kulturell kapital vil også kunne overføres til den økonomiske kapitalen, da den kan brukes i arbeidsmarkedet. Ved å oppnå akademiske presentasjoner stiller du bedre i arbeidsmarkedet, som kan gi deg økonomiske gevinster i form av lønn.

Sosial kapital blir resultatet av investeringsstrategier individene legger for å oppnå mer kapital. Dette kan være å tilegne seg relasjoner, både selektivt og ubevisst. Dette gjenspeiler bekjentskap og anerkjennelse (Bourdieu, 1986). Det kan være symbolske eller materielle goder som opprettholder denne kapitalformen, gjennom for eksempel ved å gå på en høyt rangert skolen, eller familien sitt navn. Volumet av den sosiale kapitale er avhengig av størrelsen på individets nettverk som hen kan mobilisere og mengden økonomisk, kulturell og symbolsk kapital hen vil besitte med gjennom hvert nettverk. Den sosiale kapitalen ligger dermed i kvaliteten på relasjonene mellom aktørene, og eies derfor kollektivt av alle i gruppen (Bourdieu, 1986). I denne oppgaven vil denne kapitalformen være av stor betydning, i forhold

til det tverrfaglige samarbeidet som kreves i det rusforebyggende arbeidet. Personene som jobber i det rusforebyggende arbeidet er avhengig av å ha nettverk og annerkjennelse fra andre, for å oppnå det de ønsker i det forebyggende arbeidet.

Det er et skille mellom objektive og subjektive kapitalformer. Den økonomiske, kulturelle og sosiale kapitalen er objektive former, mens den symbolske kapitalen er subjektiv. *Symbolsk kapital* er noe som gir legitimitet og prestisje. Det omhandler et individs besittelse av for eksempel sjarm. Symbolsk kapital blir oppfattet og vurdert på bestemte måter, som derfor blir konstituert av oppfatninger og vurderinger (Bugge, 2002). Det kan sies at denne formen for kapital vil ha medvirkning i det rusforebyggende arbeidet. Hvordan de ulike fagpersonene framstår for andre, vil ha betydning for hvorvidt andre oppfatter hen som legitim og oppriktig.

5.2 Putnam: sosial kapital

Som en del av det teoretiske rammeverket ønsker jeg å bruke Putnam sin teori om sosial kapital. Putnams forståelse av sosial kapital viser til dens medvirkning til integrasjon av mennesker i samfunnet. Putnam (1995, s. 664) definerer sosial kapital som «*trekk ved sosiale organisasjoner, som nettverk, normer og tillit, som legger til rette for handling og samarbeid til gjensidig nytte*». Putnam argumenterer for at sosiale nettverk har verdi, i likhet med Bourdieu, og aller mest for individene i disse nettverkene. Ifølge Putnam (2007) kan man bruke det sosiale nettverket man har til egen fordel. For eksempel om en person er ute etter å få tak i ressurser til rusforebyggende arbeid, og hen kjenner noen som sitter i en posisjon som kan skaffe hen disse. Utnytter hen sitt sosiale nettverk til egen nytte (Putnam, 2007).

Definisjonen av sosial kapital kan vise til både et individnivå og et samfunnsnivå. Som nevnt vil det være fordelaktig å ha sosiale nettverk, da dette kan gi tilgang til jobber, ressurser og sosial status. Nettverkene på individnivå kan være familie, venner, naboer, lokalmiljø mm, som individene kan gå inn og ut av. Gjennom disse sosiale nettverkene skapes det bånd av tillit. Dermed viser den sosiale kapitalen til mengde sosiale nettverk, og mengde tillit individer kan nyttiggjøre seg av (Ødegård, et.al., 2014, s. 39). På samfunnsnivå viser sosial kapital til kvaliteter i et samfunn og dens sammenbindende kraft og solidaritet. Den sosiale kapitalen og tilliten knyttes ofte til et samfunns positive egenskaper. Dette kan vise seg positivt på økonomien, folkehelsen, solidariteten på tvers av sosiale forskjeller og for å holde kriminaliteten nede (Putnam, 2007; Ødegård, et.al, 2014, s. 39-40).

Putnams definisjon av sosial kapital kan deles inn i 3 komponenter: 1) tillit, 2) sosiale normer og forpliktelser, og til slutt 3) sosiale nettverk. Putnam var spesielt opptatt av at den sosiale kapitalen kan øke ved at individer deltar og er sammen om noe på et lokalt nivå. Når dette skjer utvikles nettverk og gjensidig tillit, som fører til økt interesse og sivilisert engasjement i samfunnet (Haug og Horverak, 2009). Selv har Putnam delt den sosiale kapitalen i to, hvor den ene kalles *sammenbindende kapital (bonding)*, som går ut på sosiale bånd mellom individer som forsterker individenes identitet i den homogene gruppen. Dette er en form for kapital som er med på å styrke «vi-følelsen». Eksempler på sammenbindende kapital kan være de som har lik religion, eller ungdommer i et ungdomsmiljø som deler samme «identitet». Den *brobyggende kapitalen (bridging)* viser til sosiale nettverk som har blitt etablert på tvers av sosiale skiller. Dette går ut på at individene oppretter ett tillitsbånd til noen som er ulik seg selv, og som tilhører andre sosiale nettverk og grupperinger enn seg selv (Ødegård, *et.al*, 2014, s. 40). Putnam bruker begrepene bonding og bridging om sammenbindende og brobyggende kapital. Jeg vil henvise til de norske begrepene sammenbindende og brobyggende kapital i denne oppgaven. Denne formen for kapital vil være relevant i min forståelse av hvordan Tromsø kommune forebygger rus blant ungdommer. Dette begrunner jeg i at aktørene i det rusforebyggende arbeidet er avhengig av å knytte sosiale bånd til ungdommene, siden de skal jobbe med dem.

Putnam har gjennom sin teori om sosial kapital tilegnet begrepet mye verdi for å oppnå sosial og politisk integrasjon (Siisiäinen, 2000). I det rusforebyggende arbeidet er sosial integrasjon avgjørende (Major, *et.al*, 2011; Helsedirektoratet, 2012; Kristjansson, *et.al*, 2020). Sosial integrasjon handler om å integrere mennesker inn i sosiale sammenhenger, slik som utdanning, arbeidslivet og fritidsarenaen. Sosial integrasjon kan også knyttes opp til Bourdieus sitt begrep om sosial kapital. Som nevnt representerer den sosiale kapitalen et individs nettverk og medlemskap i individ- gruppe og samfunnsnivå (Haug og Horverak, 2009). Haug og Horverak (2009) sier at arbeid med barn og ungdom bør være opptatt av å utvikle sosiale ferdigheter. Da sosiale ferdigheter bidrar til å oppnå deltakelse i sosiale sammenhenger, både i skolen og på fritiden. Det kan derfor tenkes at det rusforebyggende arbeid bør ha fokus på nettverk og tilgjengelighet av arenaer barn og ungdom kan være på (Haug og Horveak, 2009). På lik linje som sosial integrasjon, knytter Putnam sosial kapital opp mot politisk integrasjon. Putnam hevder at fritidsarenaen er med på å gjøre demokratiet bedre, og medfører sosial integrasjon (Boix og Posner, 1996). Siden 1950-tallet hadde den sosiale kapital i Amerika gått nedover, og årsaken var at felles sosiale aktiviteter og foreninger forsvant. Dermed

forsvant vilkårene som opprettholdt sosiale nettverk også (Ødegård, et.al, 2014, s. 43). Putnam viser til at gjennom utdanning oppnår man svært mye sosial kapital, tillit og medlemskap i flere nettverk. Dette sier at utdanning er en sterk prediktor for sivil engasjement (Putnam, 1995).

Jeg vil benytte meg av Putnams teori om sosial integrasjon i analysen min om hvordan Tromsø kommune forebygger rus blant ungdommer. Og hvordan sosial integrasjon henger sammen med sosial kapital, tillit og forpliktelser til hverandre. Sosial integrasjon kan sies å oppnås ved at individet balanserer forholdet mellom sin egen kulturelle identitet, samtidig som hen deltar i andre deler av samfunnets nettverk (Ødegård, et.al, 2014, s. 56).

6 Rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom i Tromsø kommune

I dette kapittelet vil jeg presentere de empiriske funnene i denne studien. Jeg vil herunder presentere informantene mine sine forklaringer og beskrivelser av det rusforebyggende arbeidet som blir gjort i kommunen. I bakgrunn av min måte å analysere på vil jeg legge vekt på informantenes erfaringer og forståelse, samt trekke ut meningsinnholdet i intervjuene. I dette kapittelet blir forskningsspørsmål 1 og 2 bli besvart. Disse gikk ut på hvordan det rusforebyggende organiseres og koordineres, og hvilke erfaringer de ulike fagpersonene har i forhold til det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom. Jeg har ikke valgt å undertegne sitatene med navn, da jeg ikke fant det relevant. Dette begrunner jeg i at den faglige forankringen ikke blir dårligere og at det flere steder er forståelig å se hvem som sier hva. Det var heller ikke nødvendig siden jeg allerede har presentert mine fagpersoner, så deres faglige posisjoner er allerede forklart. Kategoriene som jeg nå vil presentere har kommet som et resultat av informantenes likheter, ulikheter og temaer som jeg har ansett å være sentralt i det rusforebyggende arbeidet. Kategoriene ble som følge: *Ungdomsmedvirkning, tverrfaglig samarbeid, likestille hjem-skole-fritid, tillit og relasjonsbygging og «tid er en utfordring»*.

6.1 Ungdomsmedvirkning

Det kom tydelig fram fra informantene at de anser ungdomsmedvirkning som en viktig del av det kommunale rusforebyggende arbeidet. Som en informant sa har de en «*generell tanke om at ingenting skal gjøres uten at ungdommen er med*». Dette ble gjort blant annet gjennom en informasjonskampanje der ungdomsrådet la føring før programmet «rus i skolen» (også kjent som kjentmann). Denne informasjonskampanjen er en del av folkehelseprosjektet i kommunen som er delt i 2 spor. Det er spesielt spor 2 som er relevant i forhold til denne oppgaven, og dette sporet heter «*systematisk forebygging av rus og psykisk uhelse i Tromsø kommune*». I dette sporet finnes det 3 tiltak, som ble utviklet etter ungdata undersøkelsene i kommunen. Informanten beskrev disse tiltakene slik:

«Det er selvmordsforebygging. Som går direkte på kompetanse heving av ansatte, foresatte og frivillige på selvmordsforebygging. Så da kjører vi to av VIVAT (SE: Vedlegg 4: Ordliste) sine kurs som skal gå til ansatte i NAV, i skole og generelt de som jobbe i avdeling for oppvekst, utdanning og kultur og de som jobber med barn og unge. Tiltak to er GRAB (SE: Vedlegg 4), som er en møteplass for barn og unge med fokus på egenorganisert aktivitet. Rød tråd er psykisk helse. Men vi tenke jo islandsk modellen i forhold til rus, krim og psykisk

helsefremmende tiltak med å ha med møteplasser. Det siste tiltaket er informasjonskampanje i samarbeid med ungdomsrådet hvor psykisk helse, seksuell helse og rus er tematikk, og under det tiltaket har vi ruskompetansehevings programmet (...) «rus i skolen». Der under ligg kompetansehevingsprogrammet for lærerne. (...) Korus som fasiliteter».

Informanten sa videre at de ønsker å involvere ungdommen da det er «*de som kjenner det på kroppen, hva det er behov for*». På tidspunktet jeg snakket med informanten hadde 80% av alle ungdomsskolene og videregående skolene takket ja til å bli med på prosjektet «rus i skolen». Vedkommende hadde stor tro på at de siste 2 ungdomskolene og videregående skolene også skulle bli med.

Som nevnt sa informanten at dette er tiltak som har blitt utviklet etter ungdataundersøkelsene. Disse undersøkelsene har bidratt mye i det kommunale rusforebyggende arbeidet, med at undersøkelsene gir et innblikk i hvordan ungdom har, hvordan de opplever ting, hvem som er viktig for dem, hvilke rusmidler de bruker og mye mer. I utsagnet under forklarte en annen informant hvorfor ungdataundersøkelsene er såpass viktig:

«Så min oppgave er å bruke den kunnskapen vi har, til å se hvilke tiltak som kan være gunstig, hva er allerede evaluert, hva har vi en viss formening om fungerer. Så ta dette opp med representanter i kommunen og spesielt representanter fra ungdomsrådet. Diskutere hvordan vi kan få disse tiltakene til å fungere».

Her kan man tydelig se en likhet med den «Islandske modellens» prinsipp om å bruke spørreundersøkelser utført på ungdom, og ikke minst dens vektlegging om å ha ungdomsmedvirkning i tiltak (Kristjansson, et.al, 2020). En informant beskriver ungdata slik: «*Ungdata bruker vi veldig mye. Det er jo en VELDIG god undersøkelse. Godt validert*». Ved å bruke ungdata undersøkelser som er innhentet direkte fra ungdom som bor i Tromsø kommune, opplevde fagpersonene i kommunen at de fikk innsikt i hvordan ungdommene i kommunen har det. Likeså fikk de innblikk i ungdoms rusmiddelbruk og holdninger til ulike rusmidler. Dette erfarte fagpersonene som nyttig informasjon, og er noe de bruker for å utvikle forebyggende tiltak. De fikk også mulighet til å se på tidstrender, som ga de mulighet til å se hvordan utviklingen har vært i forhold til rusbruk, psykisk helse, hva ungdom anser til å være viktig mm. I noen tilfeller blir ungdata-undersøkelser presentert på foreldremøter, for å vise foreldre fakta om hva ungdom har svart i forhold til spørsmål om rusmidler og hvordan de har det.

I samarbeid med ungdomsrådet laget kommunen en videosnutt, hvor representantene fra ungdomsrådet forklarte med egne ord hva ungdomsundersøkelsene skal brukes til. Gjennom å lage et slikt intervju av ungdomsrådet, vil dette kunne bidra til at flere ungdommer svarer på disse undersøkelsene, fordi *«hvor aktørene fra ungdomsrådet filmet, og med egne ord forklarte.. ungdom i Tromsø hvorfor det var så viktig at dem svarte på dette, og hva satsingen skulle brukes til. For å gjøre det litt sånn nært»*. Ene informanten min har ansvar for ungdomsundersøkelsene i kommunen. Han forklarte at i utarbeidelsen av spørsmål til disse undersøkelsene bruker de ungdomsrådet aktivt. I etterkant av undersøkelsene bruker de å vise svarene til ungdomsrådet, og spørre hva de ønsker at de skal satse på i bakgrunn av ungdomsresultatene.

En annen informant fortalte meg at Tromsø kommune har vedtatt at barnekonvensjonen skal være overordnet alt. Hun trekker fram at dette innebærer *«retten til å bli hørt, retten til å uttale seg og retten til privatliv»*. I og med at barnekonvensjonen er overordnet alt, krever dette at barn og unge skal medvirke i tiltak som er rettet mot dem. Mye av dette ligger i at det skal være frivillig for ungdom når det kommer til tilbud de blir vist. De har rett til å takke nei, og dermed må faginstansene prøve å finne andre tilbud som kan passe bedre.

På fritidsarenaen i kommunen, har de rettet stort fokus på møteplasser og klubber for ungdom. Igjennom disse tilbudene har ungdom mulighet til å bli med på ulike aktiviteter. Flere av informantene jeg snakket med sa at det var viktig for dem å tilby aktiviteter som *«ungdommen kjenner seg igjen i, og har lyst å være med på, samt at de får være med på å utvikle disse tilbudene»*. Ungdom får medvirke i hvilke aktiviteter som kan gjøres på fritidsarenaen. Et mål for disse tiltakene er å skape positive aktiviteter, som kan erstatte de negative, samt at ungdom får mulighet til å føle på mestring. I og med at ungdom får være med på å utvikle og lage noe, vil de dermed føle at de er en del av noe, sa en informant. Ta for eksempel GRAB, som er en møteplass for ungdom. På denne møteplassen er det en cafe, hvor fritidsenheten har ansatt 5 ungdommer til å drive cafeen. Dette er et fint eksempel på at ungdomsmedvirkning og tiltak kommunen har laget for å sikre ungdom en plass for å føle mestring.

U16 bruker et tiltak kalt ungdomsmentorer som sårbare barn eller ungdom kan knytte en relasjon til. Begrunnelsen for å ha en unge mentorer var for at det er lettere for en ung mentor å knytte relasjon og tillit til ungdommen, enn det ville vært for en eldre mentor. Informantene forklarte dette med at de er lik i alder og snakker samme språk. Ungdommen vil dermed

kanskje kjenne seg bedre igjen i en ung mentor, enn en godt voksen mentor.

Ungdomsmentorene er et eksempel på tiltak som medfører ungdomsmedvirkning. En informant forklarte at de er sammen med ungdommen på aktiviteter, er med ungdommen til andre hjelpeapparater, og er rett og slett et støtteapparat for de sårbare ungdommene.

6.2 Likestille hjem-skole-fritid

Informantene fremhevet at det å likestille arenaene hjem-skole-fritid har vært noe de har rettet stort fokus på. I forhold til at kommunen ønsker å likestille hjem-skole fritid, handler dette om å se 24 timers ungdommen, og ikke bare de timene ungdommen er hjemme eller på skolen.

Flere av informantene påpekte at disse arenaene må likestilles for å faktisk skulle klare å hjelpe ungdommer. Det ble nevnt at alle arenaene er like viktige, og må derfor sees sammen. I dette ligger det å kartlegge behov ungdom har, og få et helhetsperspektiv på hva ungdommen faktisk trenger. Dette er noe tidligere forskning påpeker, ved å vise til at det er nødvendig å se det helhetlige perspektivet i rusforebyggende arbeid (Nordahl, et.al, 2006; Barne- og familiedepartementet, 2013a; Tromsø kommune, 2017). Informantene påpekte at fritiden til ungdommene gjerne har blitt glemt, og at Tromsø kommune har sett at det har vært nødvendig å sette inn tiltak og lage en arena for ungdom på fritiden. De gikk fra å ha 1 ungdomsklubb/møteplass til nå å ha 11. Som det ble nevnt i Tromsø kommunes rusmiddelpolitiske handlingsplan, har kommunen hatt problemer med å se den helhetlige russytuasjonen (Tromsø kommune, 2017). Det er tydelig fra informantenes side at dette er noe de har rettet stort fokus på, og en informant sa: *«Vi ser at det er behov for å løfte det rusforebyggende på alle arenaer»*. Ved å likestille arenaene vil de klare å få et overblikk over alle arenaene ungdom er på. Gjennom oppsøkingearbeid, fritidsarenaen, skolen, ungdata og ungdom selv, har faginstansene tilegnet seg kunnskaper og erfaringer over hvor ungdomsmiljøene og de sårbare ungdommene er.

Videre i denne delen vil jeg ta for meg hver enkelt arena. Hvor jeg begynner med hjem, altså foreldrene. Deretter går jeg videre til skolen, og til slutt til fritidsarenaen. Jeg vil vise til sitater fra informantene, som er med på å forklare hva informantene synes om hver enkelt arena. Likeså hva som er bra og utfordrende på disse arenaene.

Alle informantene sa at foreldre er den viktigste forebyggeren for ungdom. *«(...) ungdata viser at det er foreldre som er den største påvirkningsfaktoren i ungdommens liv. Så dem har den viktigste rollen i det rusforebyggende arbeidet»*, beskrev den ene informanten. *«Foreldre har vel den viktigste rollen i det forebyggende perspektivet»* fortalte en annen informant.

Dette viser til en enighet blant fagpersonene om at foreldre spiller den viktigste rollen for ungdom. Flere av informantene nevner her at dette er det ungdommene som sier gjennom ungdataundersøkelsene. Det trekkes igjen fram hvor viktig disse undersøkelsene er for å løfte fram ungdoms meninger, og hva som er viktig og betydningsfullt for dem. Flere av informantene nevner at det er viktig at man støtter opp under foreldrerollen i det rusforebyggende arbeidet. Det ble blant annet nevnt at noen av informantene tror nøkkelen ligger i å støtte opp under foreldrerollen allerede i barnehagen. Her viser informantene til tidlig innsats. En framtrædende faktor var at man må ha tidlig innsats og et langt tidsperspektiv, på grunn av at forebygging tar tid. Dessuten ble det vektlagt fra informantene at foreldres rusvaner og holdninger til rusmidler er av stor betydning.

Når det gjaldt å støtte opp under foreldrerollen, nevnte en informant:

«(...) vi har jo litt troen på holdningsendringer eller det å hjelpe foreldrene tidlig. Ehm.. og da helst ned i barneskolen, 1. og 2. klasse, 3.klasse, men ikke da på nødvendigvis rus, men generelt på foreldreveiledning, og det med grensesetting og regler og sånne ting. Altså alle som har unger, vet at det er mye enklere å sette grenser for en 1.klassing enn for en 10.klassing».

Dette er tiltak som informanten mente kunne være med på å styrke foreldrenes rolle og betydning i det rusforebyggende arbeidet. I likhet med «den islandske modellen», handler det om å bevisstgjøre og styrke foreldrenes rolle (Fredriksen, 2019). Flere av informantene nevnte at de hadde daglig eller jevnlig kontakt med foreldre. Dette kunne være gjennom U16, eller foreldre som ringer enkelte fagpersoner og spør om råd. Det kan likevel synes at det er noen utfordringer knyttet til å få foreldre inn i det rusforebyggende arbeidet. Det blir blant annet nevnt at kommunen har etterlyst et kommunalt FAU (Foreldrerådets arbeidsutvalg).

«Vært et sånt kommunalt FAU, eh. Som jeg har prøvd å etterlyse. Prøve å få det opp og gå, for det hadde vært veldig nyttig for meg å ha. Altså, foreldrerepresentanter som jeg kunne hatt med, og snakket med og fått informasjon, og samtidig spre informasjon. Men nå har jeg hatt mer kontakt med spesifikke FAU'er».

«jeg tenker at foreldre har en viktig rolle, og det å snakke med ungdommen sin om rus og hvorfor det kan være lurt å være bevisst på hva man gjør og hvordan man gjør er. Det å få brukt foreldre mer hadde vært veldig gunstig. (...) det å nå ut til foreldre og ansvarliggjøre dem».

«Så foreldre har en VELDIG, veldig viktig arbeid i forhold til holdninger til rus».

Informantene viser til at de ønsker å bruke foreldrene mer opp mot det rusforebyggende arbeidet. Da spesielt knyttet til holdninger til rusmidler. Det vil derfor være gunstig å få opp et kommunalt FAU, da det kan medvirke til felles holdninger, og ikke minst bidra til å bevisstgjøre foreldrene angående deres roller som «forebyggere».

I forhold til skole-hjemsamarbeid tydeliggjorde en informant hvor viktig det var for han å ha blant annet politiet ved sin side når det gjaldt for eksempel rusproblemer hos en elev: *«For når jeg får politiet sammen med meg i slike saker, så har jeg en helt annen gjennomslagskraft i forhold til foreldrene».* Det var derfor avgjørende for informanten å ha et godt samarbeid med andre aktører, da foreldre har en annen form for oppfatning når det kom fra for eksempel politiet. Politiet er for mange lovens «ryttere», og man får en assosiasjon om at det er alvor når politiet er involvert. Videre forteller informanten at det er en styrke å ha et godt samarbeid med andre aktører slik som politiet og psykologer i enkelte elevsaker: *«Skolen sin rolle er å veilede og være pedagoger ovenfor foreldre og elver, politiet tar den straffe biten og bekymringssamtalen rundt det».* Og han forklarer at deres ulike roller har stor betydning, for da slipper de i skolen å opptre som detektiver.

Det ble fortalt at U16 og skolen alltid tar kontakt med foreldre når det for eksempel gjelder rusmiddelbruk. I U16 har de utarbeidet et samtykkeskjema som foreldre får mulighet til å skrive under på. Om foreldre skriver under på samtykkeskjemaet, samtykker de til at alle medlemmene i U16 kan snakke fritt om barnet deres.

«Og vi diskuterer med samtykke fra foreldrene. Det betyr at vi diskuterer helt fritt. Taushetsplikten er helt fritt i sånne samarbeid, når foreldrene samtykker til det, for da kan vi diskutere. Eh.. så. Da er målet at vi kan sammen, tverrfaglig, komme fram til hvordan vi på best mulig måte kan hjelpe denne ungen eller ungdommen på».

Ved at alle hjelpeapparatene møtes rundt samme bord, forklarer en informant at foreldre og ungdommen ikke trenger å måtte gå til ulike møter med hvert enkelt hjelpeapparat. Det blir også forklart at foreldre får mulighet til å snakke om sin sak foran alle hjelpeapparatene om de ønsket dette. Siden hjelpeapparatene ikke er underlagt taushetsplikten kan de diskutere åpent om tiltak de mener er nødvendig å sette inn i hjemmet, på skolen og i fritiden. I tillegg til dette har U16 blant annet et samarbeid med MST (multisystemisk terapi), som en informant beskrev slik:

«multisystemisk terapi, som funker relativt bra. Så har vi samarbeidsaktører i kommunen hvor vi har, hvor foreldre til de ungdommene som har de utfordringene, blant annet til rus, møtes hvor vi hjelper dem med det vi kan hjelpe de med. Tilsynsarbeid, hjelpe dem med eh.. ja. Hjelp dem hvordan de kan følge opp ungdommene sine på en bra måte. Så det har vi fast. Ja, fast foreldresamarbeid en gang i mnd».

En annen informant viser til andre tiltak kommunen har gjort for å stryke og hjelpe foreldre med ungdommen sin:

«(...) at foreldre må få hjelp. De som står i sånne kompliserte situasjoner, det er jo flere ting da. På det universelle er det jo at kanskje at mange foreldre overbekymrer seg, men at det er på en måte tilgjengelig informasjon, og dele hvor man kan få hjelp og en plass å stille spørsmål når man er bekymret. Og at her i Tromsø har forebyggende helse hvert år et sånt «hvordan snakke med ungdommen din» oppe på biblioteket. Og at det er tema på foreldremøter, men igjen at det ikke er skremselspropaganda, men at det er god informasjon».

Det er en enighet mellom fagpersonene jeg intervjuet om at man ikke må drive med skremselspropaganda i det rusforebyggende arbeidet, heller ikke i skolene. Ungdom leser seg opp om rusmidler på nettet selv, så derfor mente informantene at det er viktigere å lære ungdom å være kildekritisk til det de finner på internett. Dessuten får flere av ungdommene «erfaringer» gjennom at venner eller bekjente har prøvd ulike rusmidler, og dermed tenker at det ikke er så farlig. Alle informantene nevnte at skolen har per dags dato den største utfordringen når det kommer til det rusforebyggende arbeidet. Dette ble begrunnet i at det er for tilfeldig hvorvidt denne undervisningen om rus blir gjennomført, samt at det er ulikheter i hva og hvordan ungdom får av informasjon rundt temaet. Informantene fortalte meg at ungdom ønsker en nøytral og objektiv undervisning om rusmidler. En informant forklarte det slik:

«ungdommene etterspør ikke pekefinger og «fy-fy» i forhold til rusmidler, de etterspør er helt sånn kunnskapsbasert, «hva gjør det her med meg?», helt nøytralt og objektivt. De ønsker kunnskap for å selv kunne på en måte ta avgjørelsene i forhold til «er dette noe jeg skal gjøre, eller ikke gjøre?». Eh, og det er jo sånn det virke. Vi som voksne kan jo fortelle hva de skal og ikke, en milliard gang, uten at det funker. Det funker ikke. Så det er jo det ungdommene selv

sier, og det er jo det jeg ser og har tro på. Så må vi ha en mye større takhøyde for å kunne prate om rus i skolen».

Her viser informanten til at ungdom ønsker seg god og riktig kunnskap om rusmidler. Med å kombinere kildekritikk og god kunnskap om rusmidler, vil ungdom selv kunne være i stand til å ta en avgjørelse som er godt gjennomtenkt, og ikke minst skaper dette sosiale ferdigheter og kritisk tankegang. Derfor var flere av informantene positiv til «Rus i skolen»: *«I dette tiltaket har vi ruskompetansehevings programmet som tidligere hete «kjentmann», men har bytta navn fordi de ikke ville ha kjent-MANN, så nå heter det vel «rus i skolen».* Denne satsningen mente de ville bidra til kompetanseheving og lik informasjon i skolene.

Flere av informantene sa at man trenger et bredere nettverk inn i skolen. Med det mente de at man trenger ruseksperter der, at enkelte aktører må *«ut av kontorene sine»* og inn i skolen hvor ungdom er. Det ble løftet fram at det ikke bestandig er slik at ungdom vil eller ønsker å dra til ulike hjelpeapparat. Det vil derfor være hensiktsmessig at de ulike hjelpeapparatene heller kommer til de arenaer hvor ungdom befinner seg. På en slik måte kan man ufarliggjøre og gjøre ungdommen tryggere i møtet med hjelpeapparatet, og skape gode relasjoner og tillit mellom ungdom og fagpersoner. Utekontakten er et eksempel på oppsøkende arbeid i Tromsø kommune, som har som en av sine oppgaver å oppsøke ungdom der de befinner seg enten de er på skolen i sentrum eller andre steder. Informanten i Utekontakten forklarte at selv om det ble lite av dette arbeidet under korona-pandemien, var dette noe informantene så fram til å gjøre mer av. På tidspunktet jeg snakket med informantene hadde de rekruttert like mange ungdommer i år, som de hadde i hele 2021. Dette mente informantene var med å synliggjøre hvor viktig det er å gjøre oppsøkende arbeid med ungdom.

Alle skolene i Tromsø kommune har noe som kalles «alternativskole». Dette går ut på at eleven med utfordringer får mulighet til å få seg en praksisplass 1-2 dager i uken, i istedenfor å være på skolen. Ifølge en av informantene hadde man gode erfaringer med at dette kan bidra til at eleven kan få mestringsfølelse:

«(...) hvor de jobber på en butikk eller en uteplass, eller i en barnehage, eller hva som helst. For du må finne noe som utløser mestring. Klarer du å finne noe som utløser mestring på arenaer, så har vi gode erfaringer med at de klarer gradvis kommer tilbake til skolen, når de finner noe de er gode i (...).»

Mestring er derfor en sentral del i det forebyggende arbeidet, og for å integrere ungdommen inn igjen i skolen. Dette kan sees i sammenheng med det å erstatte det negative med noe positivt. Noen av informantene forklarte at de finner arenaer hvor ungdom kan føle mestring, som dermed får tankene deres over på andre ting. De lager gode arenaer for ungdom som sliter, og hjelper de inn i arenaer hvor de kan føle mestring og oppnåelse på andre måter. Som etter hvert vil hjelpe de inn igjen i skolen.

Mye av arbeidet som blir gjort, henger sammen med et mål om å forhindre utenforskap. En av informantene trekker videre fram hvor viktig skolen er som en arena, for å forhindre utenforskap. Han knyttet dette opp mot at dette kan bidra til varig utenforskap, som igjen medfører at du ikke kommer ut i arbeidslivet.. Kommunen har nå derfor etablert en modell kalt OMNI (Omni er en forstavelse som betyr altomfattende), som skal forhindre utenforskap (Tromsø kommune, 2022a). Denne modellen skal implementeres i barnehager og skoler i Tromsø kommune. Modellen skal bidra til at barn og unge får et godt og trygt oppvekstmiljø. Det å forhindre utenforskap er i seg selv forebyggende, og kan sies å være rusforebyggende, siden det er vanlig at ungdom trer inn i ungdomskulturer de føler de kan oppnå tilhørighet (Øia, 2013). Ifølge Øia (2013) finner ungdom tilhørighet med andre som er lik én selv. I noen slike ungdomskulturer er rusmidler en del av kulturen, og gjennom dette fellesskapet oppfyller kulturen psykologiske og sosiale behov ungdommen har (Øia, 2013). Ved å forhindre utenforskap, kan kommunen redusere sannsynlighet for at noen ungdommer havner i slike ungdomsmiljøer (Øia, 2013).

Fritidsarenaen i Tromsø kommune har ifølge informantene blitt et satsningsområde. Det har blitt satt en satsning på å få til møteplasser og ungdomsklubber for ungdom i kommunen, spesielt fordi det ifølge informantene er på denne arenaen det er minst voksentetthet. Som tidligere nevnt har Tromsø kommune nå etablert 11 ungdomsklubber. En av informantene forklarte formålet med ungdomsklubbene slik:

«Som betyr at ungdommene kan møtes der, kan være der, henge der og være med andre venner. Har stor grad av påvirkning i hva som skal skje der. Der får de være med på å utvikle og lage. Også er det selyfølgelig mye rom for aktiviteter og så videre. Men det viktigste av alt er at det er... veldig flinke og trygge, unge voksne som jobber der. Så, jeg bruker å si at fritidsklubbene er for alle i Tromsø, et universelt tilbud, men det er klart vi bruker jo veldig mange av ressursene våre på de, den lille gruppa, som trenger noe mere».

Et av målene med å ha flere fritidstilbud til ungdom er at dette skal rette fokus på positive aktiviteter ungdom kan gjøre. Som informanten sa får ungdom bidra til å utvikle aktiviteter, og informanten forklarer at ungdom har stor medvirkning i hva som skal gjøres på fritidsarenaen. En annen informant fortalte at det har vært stort fokus på den uorganiserte aktiviteten, slik som graffiti kurs og «artig» fotball. Han utdypet og sa at det ikke trenger å handle om hvem som er best, eller hvem som scorer flest mål, men det å ha det artig sammen med andre. I et positivt fellesskap med trygge voksne og andre ungdommer.

Utekontakten tilbyr ungdom flere aktiviteter, slik som klatring og torsdagsstue. Informanten fra Utekontakten forklarte at aktiviteter for sommeren var avklart, «(...) *da fikk vi avklart at vi ikke trenger å bruke ressursene våre på aktiviteter i sommer fordi at både fritid og fellesverket skal ha aktivitet ut mot ungdom gjennom hele sommeren*». Informanten var svært positiv til dette, for dette bidro til at de kunne gå på oppsøkende arbeid og knytte bånd med ungdommene. Videre trekker informanten fram at de i Utekontakten kan bli med ungdommene på aktivitetene i sommer.

6.3 Relasjon og tillit

Informantene fremhevet hvor viktig det var å skape tillit og relasjon til ungdommen og ikke minst med de andre faglige instansene. Flere av informantene fremhevet at de ikke vil lykkes i sitt arbeid om de ikke hadde hatt et godt samarbeid med andre hjelpeapparater.

Som nevnt tidligere er ungdomsmentorer et tiltak U16 bruker for å være et bindeledd mellom foreldre og ungdommen, og ungdommen og andre hjelpeapparat blant annet. Ungdommen får mulighet til å knytte en relasjon til denne ungdomsmentoren. En informant forklarte ungdomsmentorens rolle som: «*De som er disse forbildene. Unge vokse som følger opp enkelt ungdom*». En annen forklarte:

«Så det har vi brukt mye tid på. Å utdanne slike ungdomsmentorer, som etablerer kontakt med barnet og, og blir en støtte for ungdommen, gjerne inne i skolen og gjerne opp mot foreldre (...). Så vi prøver å hekte på aktører som kan gjøre noe på skolen og på hjemmebane. Men, en veldig viktig erfaring i U16 er dette med relasjon. Noen må ha en relasjon til barnet, en positiv relasjon. Og en, en relasjon som ungdommen opplever som trygg og støttende»

Videre skal jeg si noe om det oppsøkende arbeidet, og hva som er viktig for de som jobber innenfor dette. Informanten sa dette i forhold til hva Utekontakten jobber med:

«(...) Systematisk tilstedeværelse i nærmiljøene der utsatt ungdom oppholder gjør at tjenesten opparbeider seg kunnskap, bygger tillit og knytter kontakter for videre arbeid. Så er det viktig at vi er ute på de mest aktuelle tidspunktene for å treffe utsatt ungdom, dvs dag, kveld og helger (...))»

Informanten forklarte: *«at vi ser dem knyttet opp mot rusmiljø, at vi ser de på tidspunkter, altså mye på tidspunkter i byen der ungdom skal være hjemme»*. Gjennom å møte ungdommen i sentrum, eller på skolen, eller fritidsarenaene så etablerer de kontakt med flere av de sårbare ungdommene. Informanten fortalte at de bruker å være innom skolene, og på den måten får opparbeidet seg en relasjon til ungdommen. Noen ganger vil man da kjenne igjen noen av ungdommene de møter i sentrum en sen kveld, og kan da prøve å jobbe videre med relasjonsbygging og tillit. Flere av informantene nevnte at det var avgjørende å være på arenaene hvor ungdom oppholdt seg. Informanten fra politiet sa:

«Men jeg syns den viktigste plassen vi oppsøker ungdom, er på skolen da. Og dra innom skolen, vi ønsker jo at vi, at det er naturlig at politiet kommer innom på skolegården, og at ingen skal reagere «oi, hva skjer nå», når politiet kommer. Vi ønsker å bygge den her relasjonen, bygge den tryggheten, og at ja, at alle kan snakke med politiet (...))»

Informanten fra politiet sa videre at:

«For det er ikke sånn at hver gang politiet kommer, skal det være en straffesak. Vi ønsker jo ikke det. Når vi da, skolene ønsker å oppnå noe, så er vi mer enn bare en stafettpinne og forteller litt veien videre, forteller litt om konsekvenser om de ikke stopper, og ja... gir råd rett og slett»

Dette er tiltak informantene i politiet la vekt på. Han var opptatt av at ungdom ikke skal bli redd for at når politiet kommer så er det noe alvorlig bak. Han ønsket å bygge relasjon og tillit til ungdommer ved å oppsøke dem på arenaer slik som skolen. Videre kommer det fram fra alle informantene at de må bygge relasjon og tillit til andre hjelpeapparater. En informant uttrykte det slik: *«(...) Du må ha relasjonene til samarbeidende etater. Du må ha gode relasjoner til andre hjelpe etater (...))»*. For at det tverrfaglige samarbeidet skal fungere er aktørene i det rusforebyggende arbeidet avhengig av å ha relasjoner og tillit til hverandre. Alle informantene viste til at de har et bredt utvalg av samarbeidspartnere. Informantene samarbeider med aktører som kan bidra til et trygt og godt oppvekstmiljø for barn og unge. Som nevnt tidligere består dette av et mangfold av aktører, frivillige, organisasjoner og

instanser. De opplevde at det var avgjørende at disse har et godt samarbeid mellom hverandre. Det handler om å samarbeide om å nå felles mål, og komme fram til hvordan man skal fordele ressurser. Likeså sa fagpersonene i U16 at de må bli enig i hvordan man best mulig kan hjelpe ungdom, og hvem som har de tiltakene eller ressursene som egner seg best for den enkelte ungdom.

6.4 Tverrfaglig samarbeid

Alle informantene har et bredt spekter av samarbeidspartnere, både i og utenfor kommunen. For å nevne noen av samarbeidspartnerne som ble nevnt: barnevernet, NAV (Ny arbeids- og velferdsforvaltning), skoler, politi, Korus (De regionale kompetansesentrene på rusfeltet), ungdomsrådet, VIVAT (et av Helsedirektoratets selvmordsforebyggende tiltak) , fritid, ungdomspsykiatrien på sykehuset, MST (multisystematisk terapi), helsestasjon på TVIBIT (ungdomshus i Tromsø som driver med musikk, kultur, helse, film og kreativ virksomhet), forebyggende helse, konfliktrådet, BUP (barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk), LRO (Legestudenters rusopplysning) mm. Dette viser bare til hvor mange instanser i og utenfor kommunen som fagpersonene samarbeider med i forhold til ungdom og enkelt ungdom i kommunens rusforebyggende arbeid, og hvor viktig det er med et fungerende tverrfaglig samarbeid.

Tverrfaglig samarbeid ansees til å være særdeles viktig for alle informantene. Kommunen har også tatt i bruk BTI-modellen, som står for «*bedre tverrfaglig innsats*». Jeg ble forklart at dette er et verktøy for samarbeid, som har laget et system for ulike nivåer i forebygging. Modellen viser til hva du skal gjøre på ulike nivåer knyttet til problemstillinger som berører barn og unge. Modellen har også et verktøy for digitalsamarbeid, for eksempel ansvarsgrupper og håndtering av individuelle planer. Informantene uttrykte at de ikke vil klare å gjennomføre ulike tiltak om de ikke har gode relasjon til andre aktører.

Informantene trekker fram U16-samarbeidet som et godt eksempel på et fungerende og vellykket tverrfaglig samarbeid. U16 har fast møtestruktur en gang i uken. En av informantene beskrev betydningen av det tverrfaglige profesjonsfellesskapet U16 som:

«Det at ikke noen som har armene, noen har foten og noen har hodet. At du setter sammen kunnskap fra mange forskjellige personer som jobber sammen med ungdom, og setter det sammen til en. Det er det viktigste»

Med dette viste vedkommende til at alle i dette samarbeidet er likestilt, og har lik betydning. De jobber sammen for å oppnå best mulig resultat for ungdom. Likevel kunne det av og til oppstå utfordringer i det tverrfaglige samarbeidet. En informant nevnte at en av grunnene til at barne- og familieseksjonen ble etablert var fordi det var stadig diskusjoner om «*Hvem skal betale og hvem skal gå inn her?*», som medførte til at de ikke klarte å finne gode løsninger for de som er mest sårbare. Slike uenigheter kan være en utfordring i det rusforebyggende arbeid.

En av mine informanter sitter på overordnet nivå:

«Også planlegge hvordan de skal gjennomføres, og samarbeide med de som skal gjennomføre tiltakene. Så jeg sitter på toppen og planlegger og bestemmer og så er det de andre som GJØR.»

Videre forklarer hun hvordan dette organiseres:

«forankre det i kommuneledelsen. Styringsgrupper for prosjektet er kommunelederens og kommunedirektørens ledergruppe, så det er jo alle avdelingsdiktørene som jeg har jevnlig møter med. Så det forankres jo i topp, og at vi i administrasjonen er enige i at sånn skal det gjøres. (...). Jeg er også veldig opptatt av at det som skal gjennomføres er gjennomførbart, og at det skal være bærekraftig»

Informanten forklarer at det rusforebyggende arbeidet forankres i toppen i kommunen, altså hos administrasjonen og kommunedirektøren. Likevel er det viktig å poengtere at informanten sa:

«Selv om jeg har mandat og mulighet til å gjøre en del ting uavhengig av hva samarbeidspartenerne sier. Så tenker jeg at det ikke er måten å gjøre ting på. (lett latter) Så at man prøver liksom å bestemme ting sammen. At alle har en viktig rolle og viktig stemme.»

Likeså er det SLT-koordinator sin oppgave å se til at tiltak fungerer sammen, og målrettet. SLT-koordinator forklarte at han har mange samarbeidspartnere grunnet hans stilling. Dette var både gjennom U16 og hans rolle som SLT-koordinator i konfliktrådet. Han beskrev sin samarbeidsrolle slik:

«SLT-koordinator skal både jobbe med private aktører, kommunale, offentlige aktører og frivillige. Så, så i jobben ligger det egentlig å mobilisere alle som kan bidra til å få et godt oppvekstmiljø»

Informanten viste til hvor viktig det er med samarbeid, og viste til at alle aktører som jobber med barn og unge er like viktige. Informanten tydeliggjorde at kommunen tar høyde for flere perspektiver og fagretninger i det rusforebyggende arbeidet.

6.5 Tid er en utfordring

Noen av informantene nevnte at tid kan være en utfordring. En informant sa:

«når gamle strukturer forsvinner så kan det ta tid å etablere nye (...) også har det jo skjedd en del underveis på den her barne- og familieseksjon prosessen, og omstruktureringer som har gjort at en del strukturer har forsvunnet».

Informanten viste til at omstruktureringer, og etablering av nye strukturer tar tid. Det samme kan inntrykket fant jeg hos en informant som nevnte skolen:

«(...) Tid er en utfordring. Hvordan skal man få tid til å gjøre alt. I skolen har de allerede mer enn nok oppgaver. Skal man legge på flere? Altså, kanskje hadde man hatt bedre penger kunne man lagt til flere ansatte. (...)»

Skolen er pålagt mange oppgaver, og det vil derfor være en del utfordringer knyttet til skolen, og dens evne til å gjennomføre alle tiltak. Slik som denne informanten forklarer, kunne kanskje penger bidra til å løse noen problemer. Om skolen hadde flere ansatte, ville det kanskje blitt lettere å hjelpe de som trengte det mest. En informant fremhever at det vil være lurt å få en rusekspert inn i skolen:

«Så det å få en rusekspert i skolen, er veldig, veldig... lurt. Også har vi jo mange, det er jo sosialrådgivere og eh, rådgivere i skolen som allerede har en slik funksjon. Så det å bygge opp det nettverket tenker jeg er lurt. Og det å samle ungdomskoler og videregående, slik at vi får et slags nettverk, kan få andre gode effekter, slik som overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole. (...) men det nettverket som skapes er jo på en måte oss i kommunen som kontrollerer litt. Og da kan vi skape nettverkssamlinger og bygge det nettverket. Til å bli mer enn bare kjentmann.»

Med tanke på denne utfordringen knyttet til skolen, var flere av informantene positive og spente på å se utviklingen videre når «kjentmann-satsningen» kom i skolene i Tromsø. Dette vil kunne bidra til at skolen får bedre tid og mulighet til å gjennomføre viktige tiltak, samt gjøre undervisningen om rus i skolen lik for alle. En av informantene var veldig opptatt av å

bruke tid på ressurser som ikke forsvinner over tid. Her ble kompetanseheving nevnt som et eksempel:

«At vi setter i gang tiltak som ikke nødvendigvis koster veldig mye her og nå, også når prosjektperioden er over i 2027, så har vi ikke penger. Så blir det ikke gjort. Derfor er jeg opptatt av at det skal være kompetanseheving, for det vil ikke.. for det vil ikke bli borte i 2027»

Med dette sitatet viste informanten til at kommunen har rettet fokus på kompetanseheving. Et annet eksempel som ble nevnt av informanten på dette er VIVAT sine kurs som gikk på selvmordsforebygging av frivillige, foresatte, ansatte i NAV, på skolen, de som jobber i avdeling for oppvekst, utdanning og kultur, samt de som jobber med barn og unge. Dette var eksempler på tiltak som gjøres som ikke koster mye penger, og tiltak som ikke vil forsvinne.

En informant erfarte at deres enhet, Tverrfaglig ressurs, startet opp uten ekstra ressurser til blant annet administrasjon. Videre sa informanten:

«Og ressurscenteret.. var lenge bare 1 og en halv stilling. Så skal de sitte og koordinerer. De skal jo være denne døren inn da. Ta imot alt og løse ting, samtidig som at det er mangler i tiltakskjeden»

Informanten viste her til at det tar tid å få de nye strukturene opp å gå, og at det kunne være manglende ressurser til å opprette de nye strukturene. Den samme informanten forklarte at de hadde:

«20 ungdommer er under kategorien kontaktetablering og relasjonsbygging, som er møtt ute og har benyttet seg av aktivitetstilbud. Noen av disse var vi godt i gang med i vårhalvåret, men mistet kontakten med i høsthalvåret, pga manglende ressurser».

Det er tydelig fra informantens side at det er noen utfordringer i forhold til tid og manglende ressurser. En annen informant uttrykket at deres avdeling hadde noen utfordringer knyttet til at de var for få *«vi har ikke mange nok (...) som jobber dedikert med ungdom. Vi, der er vi, der tenker jeg at vi er for dårlige enda. Vi flyter litt sånn over, men, vi har for få dedikerte forebyggere»*. I denne delen har vi sett at flere av informantene har erfart at det er noen utfordringer knyttet til tid, manglende ressurser, og at de rett og slett ikke har nok ansatte som jobber forebyggende.

6.6 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg analysert det empiriske datamaterialet mitt. Hvor jeg har trukket fram noen av informantenes erfaring og opplevelser av det rusforebyggende arbeidet. Jeg har vist til hvilke verdier informantene har i det rusforebyggende arbeidet. Dette er med på å besvare den overordnede problemstillingen om hvordan Tromsø kommune praktiserer det rusforebyggende arbeidet. De betydningsfulle aspektene informantene har vist til har vært ungdomsmedvirkning- hvor jeg har vist til hvordan kommunen og fagpersonene synliggjør viktigheten av å involvere ungdom i tiltak, og på hvilken måte ungdom får medvirke. Under å likestille hjem-skole-fritid, har jeg vist til informantenes erfaringer og satsninger på å løfte det rusforebyggende arbeidet på alle arenaene. Jeg tok videre opp hver enkelt arena og viste til hva informantene mente om foreldre, skolen og fritidsarenaen. Det kom tydelig fram at foreldre spiller den viktigste rollen for ungdom, at skolen per dagsdato har den største utfordringen når det kom til det rusforebyggende arbeidet, og at kommunen har satset stort på fritidsarenaen. I forhold til relasjon og tillit, framhevet informantene at det er viktig å opprette tillit og relasjon til ungdommen, ellers kom de ingen vei. Det var minst like viktig for informantene å etablere relasjon og tillit til andre hjelpeapparater. Dette viste seg også i avsnittet om tverrfaglig arbeid, hvor det kom fram at alle informantene har et bredt spekter av samarbeidspartnere, og er avhengig av å ha gode relasjoner til dem. Til slutt gikk jeg gjennom informantenes opplevelser av at tid er en utfordring. Her kom det fram at kommunen ønsker å bruke ressurser på tiltak som ikke nødvendigvis koster så mye, og som ikke vil forsvinne over tid. Disse tiltakene rettet seg mot kompetanseheving både i skolen, hos frivillige, foresatte osv. Det kom også fram at noen informanter opplever at det er mangel på ressurser, og at det tar tid å etablere nye strukturer.

I forhold til å besvare to av forskningsspørsmålene mine, har jeg vist at det rusforebyggende feltet er komplekst og det er mange aktører med i dette arbeidet. Det er organisert og koordinert i det øverste leddet i kommunen. Flere av hjelpeapparatene har ulike oppgaver knyttet til hva de skal gjøre i det rusforebyggende arbeidet, slik som at politiet skal være detektiver, lærere skal være pedagoger og veiledere. Erfaringene til informantene viser seg til å være positive til «Rus i skolen», og utviklingen på fritidsarenaen.

7 Hvordan kan vi forstå og forklare det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom i Tromsø kommune?

I dette kapitlet skal jeg besvare hvordan vi kan forstå og forklare det rusforebyggende arbeidet, og se funnen i lys av teorier og tidligere forskning. Jeg vil etter drøftingen komme med noen avsluttende kommentarer til denne studien. Jeg vil oppsummere med en konklusjon som besvarer problemstilling og forskningsspørsmålene.

7.1.1 Rusforebyggende arbeidet i lys av sosiologiske teorier

I dette kapitlet skal jeg ta for meg Putnam og Bourdieus teorier og tidligere forskning på empirien. Jeg vil i dette avsnittet besvare forskningsspørsmål 3, som omhandlet hvordan vi kan forstå og forklare det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom. Jeg vil også presentere noe ny, relevant empiri, for å drøfte og få en mer inngående forståelse av det kommunale rusforebyggende arbeidet.

Mine informanter fremhevet viktigheten av å ha gode relasjoner og tillit til ungdommen og andre hjelpeapparater som en sentral del av det rusforebyggende arbeidet. Dessuten er fagpersonene avhengig av gjensidig tillit og relasjon til ungdommene de jobber med og generelt, så det ble forklart fra flere av informantene at de bruker mye tid på relasjonsbygging. Relasjon og tillit er sentral i teorien til Putnam (2007) om sosial kapital. Putnam (2007) argumenterte for at forpliktelser og tillit mellom individer er med på å skape sosial integrasjon. U16 har gjennom ungdomsmentorer forklart at mentorene er et tiltak de bruker hos ungdom som er sårbare. Disse mentorene var som sagt unge i alder selv, og informantene mente derfor at det var enklere for dem å knytte relasjon og tillit til ungdommen. Dette minner om den sammenbindende kapitalen, hvor blant annet de som er i samme alder danner en homogen gruppe (Putnam, 2007; Ødegård, et.al, 2014). Siden mentoren og ungdommen er lik i alder, og snakker «samme språk», vil en relasjon og tillit kunne oppstå fortere enn om det hadde vært en godt voksen mentor. Det kan også tenkes at ungdommen har lettere for å knytte seg til en ung mentor da hen kan relatere til alderen til mentoren. Samtidig i det at «de snakker samme språk», viste den ene informanten til at ungdommen og mentoren bruker samme språkformuleringer og til en viss grad har de samme språkforståelsene. Dette kan også knyttes opp mot Bourdieus (1986) begrep om sosial kapital. Relasjonen mellom ungdomsmentoren og ungdommen må ha en forpliktelse og en følelse av respekt ovenfor hverandre for at det skal være et varig sosialt bånd (Bourdieu, 1986; Bugge,

2002). Den ene informanten min viste til et eksempel hvor ungdomsmentoren hadde opparbeidet seg såpass stor respekt hos ungdommen, at ungdommen alltid var rolig og hørte etter når ungdomsmentoren var til stede. Dette er godt eksempel på noe som illustrerer nødvendighet av forpliktelser, tillit og relasjoner hos ungdomsmentoren og ungdommen. Likeså kom det fram fra flere av informantene i U16 at ungdomsmentorene er et tiltak for å integrere ungdom inn igjen i skolen, for eksempel. En informant forklarte at for ungdom med rusproblemer, blir ungdomsmentorene en trygghet og et redskap som kan vise veien utenom rus. Det kunne være noe så enkelt som at ungdomsmentoren fant en alternativ bussrute hjem fra skolen, eller være på busstoppet og hente ungdommen når han skulle til skolen.

I Utekontakten er det vel så viktig å skape relasjoner og tillit til ungdommen. I dette arbeidet er de gjerne voksne mennesker som går ute på oppsøkende arbeid hvor ungdom oppholder seg. Slike tilfeller gjenspeiler en brobyggende kapital, som viser seg gjennom tillitsbånd som blir opprettet mellom den voksne og ungdommen (Ødegård, et.al, 2014, s. 40). Ungdommen og fagpersonen i Utekontakten er noe ulik, men fagpersonen jobber for at det skal oppstå tillit og relasjoner mellom dem. En slik forståelse vil legge vekt på at ungdommen opplever den voksne som trygg. Selv om dette er en prosess som kanskje tar noe lengere tid, poengterer informanten fra Utekontakten at dette er noe av det viktigste arbeidet de gjør. Utekontakten innhenter sine brukere stort sett gjennom oppsøkende arbeid, men i noen tilfeller ble de ringt av andre hjelpeapparater som sa at de ønsket å overføre en bruker til dem. Slike tilfeller forklarer at hjelpeapparat nyttiggjør seg av nettverkene sine for å videreformidle brukere (Putnam, 2007). Likeså framhever dette at samhandling og tillit mellom hjelpeapparatene er nødvendig for at de skal bistå hverandre på en slik måte.

Kommunen nyttiggjorde seg av sitt sosiale nettverk og samarbeid med ungdomsrådet, da kommunen fikk ungdomsrådet til å lage en video hvor de forklarte hvorfor det var viktig at ungdom besvarte ungdatabl spørsmål. Informanten la vekt på at de gjorde dette fordi det skulle føles nært for ungdom. I denne sammenheng er det allerede en brobyggende kapital mellom ungdomsrådet og kommunen, på bakgrunn av deres samarbeid (Ødegård, et.al, 2014). Som informanten sa, ønsket de at ungdomsrådet skulle bruke egne ord når de forklarte, noe som kunne gjøre at ungdom forstod hva som ble sagt, siden ungdomsrådet og ungdom generelt har samme språkformuleringer og språkforståelser. Dette er også et tiltak som kan bidra til at flere ungdommer svarer på ungdatabl spørsmål, da ungdom hører fra sine «egne» at det er viktig at de besvarer disse spørsmålene. Kommunen er avhengig av at ungdommer svarer på ungdatabl spørsmålene, ellers vil de ikke være i stand til å se blant annet tidstrender. De er

derfor avhengig av at ungdom forplikter seg til å svare på disse undersøkelsene. På denne måten kan det oppstå en slags brobyggende kapital mellom kommunen og ungdom generelt, da kommunen må vise ungdom at de ønsker å bidra til at ungdom skal ha det bra og tar svarene deres på alvor, og at ungdom føler at dette er noe de burde svare på og har en tillit til at kommunen tar svarene deres på alvor (Ødegård, et.al, 2014). Dette kan også minne om et gjensidig bytteforhold, hvor kommunen viser ungdom at de tar svarene deres på alvor, samt at ungdom forplikter seg til å svare på bakgrunn av at de opplever at de blir tatt på alvor (Nysæther, 2004).

Det kom godt fram fra informanten som sitter i en overordnet posisjon, at man hører på hva de ulike fagfeltene sier og alle har en like viktig stemme. Dette viser til et gjensidig bytteforhold (Nysæther, 2004), og gjengjeldt anerkjennelse. Hvor aktører som sitter i en overordnet posisjon i kommunen viser respekt og anerkjennelse til fagfelt, samt at fagfeltene viser gjensidig respekt og anerkjennelse tilbake. På samme måte kan man si at det oppstår bytteforhold hos fagpersoner og brukerne deres. Dette kan forklares ved at fagpersonene gir de sårbare ungdommene trygghet og respekt, mens ungdommen formidler informasjon om sine problemer og respekt tilbake. På denne måten oppstår det relasjoner og tillit mellom fagpersonen og den sårbare ungdommen. Dette er også prosesser som kan skje mellom individer generelt, hvor man viser hverandre gjensidig respekt og tillit, for eksempel på arbeidsplassen. Ved å lage arenaer som alle ungdommer kan samles på, skaper dette rom for at de sårbare ungdommene kan utvide sine sosiale nettverk. Likeså kan de knytte kontakt med andre ungdommer som har andre verdier enn seg selv, slik som at de har et annet syn på rusmidler. Ved å opprette en kontakt med andre ungdom, kan dette medføre at den sårbare ungdommen endrer sine holdninger til rusmidler, og får tilknytning til andre ungdomsmiljøer som ikke har rusmidler som en del av sin kultur. Ifølge Sandberg og Pedersen (2006) hevder de at det er mangel på evner til å tilegne seg andre former for kapital enn den feltspesifikke, i ungdomsmiljøer hvor rusmidler er en del av kulturen (Sandberg og Pedersen, 2006). Derfor blir deres eneste måte å opparbeide seg kapital på, gjennom å bruke rusmidler, som gir dem status og feltspesifikk kapital på dette feltet. Så utviklingen av ungdomskulturer som har rus som kapital, vil være en medvirkende årsak til at ungdommer eksperimenterer med rusmidler, og hvorfor enkelte ungdom forblir i slike miljøer (Sandberg og Pedersen, 2006).

Flere av informantene fortalte at de hadde jevnlig eller daglig kontakt med foreldrene til de sårbare ungdommene. Dette tyder på at hjelpeapparatet for de sårbare ungdommene er nokså godt implementert. Likevel vil det være en fordel å inkludere foreldre inn i det rusforebyggende arbeidet gjennom skolen (Nordahl, et.al, 2006; Berg og Underland, 2012). Dette fordi at man i foreldremøter kan danne felles regler og holdninger for ungdommene, som da kan gjelde for alle. Gjennom verdier og normer oppstår sosiale nettverk, som dermed bidrar til en slags forpliktelse til hverandre og solidaritet (Putnam, 2007).

Kommunen har åpnet opp for at ungdommer kan videreutvikle sosial kapital og kulturell kapital gjennom fritidsarenaen blant annet. Som nevnt forklarte noen informanter meg at fritidsarenaen er en arena hvor ungdom kan medvirke i utvikling av tilbud, aktiviteter og jobber. Ungdom har dermed mulighet til å utvikle formelle kunnskaper, altså *institusjonell* kulturell kapital (Bourdieu, 1986). Noen fritidsarenaer tilbyr aktiviteter i form av musikk, kultur og helse blant annet (se TVIBIT i vedlegg: Ordliste). Dette skaper en mulighet for ungdom å opparbeide seg kunnskaper om disse temaene, og ungdom kan videreutvikle deres ferdigheter. Dette er ferdigheter og verdier ungdommen kan få nytte av videre i livet (Bugge, 2002). På samme måte oppstår det sosiale bånd på slike arenaer, hvor ungdom muligens møter andre ungdommer som er lik en selv. Dette skaper en mulighet for å at det oppstår sammenbindende kapital mellom flere av ungdommene (Putnam, 2017; Ødegård, et.al, 2014). Men her vil det ikke dannes ungdomsmiljøer som har rus som noe sammenbindende, siden de møtes på en arena hvor fokuset er på noe helt annet. De finner felles verdier i for eksempel interessen av musikk, og på en slik måte oppstår det sosiale nettverk og vennskap. Ungdommen får også mulighet til å etablere kontakt med trygge voksne som jobber på disse møteplassene/klubbene. På en slik måte etableres brobyggende kapital mellom de som jobber der og ungdommen, som forklarer tillitsbånd som oppstår mellom individer som er ulike (Ødegård, et.al, 2014).

Putnam (1995, 2007) og Bourdieu (1986, 2006) viste til at sosiale nettverk og utdanning er betydningsfullt for ungdoms sosiale kapital. I og med at kommunen legger til rette for at ungdom skal ha mulighet til å få lønnet arbeid gjennom praksisplasser, kan dette vise til at ungdom drar nytte av sin sosiale kapital gjennom de forbindelsene de får gjennom fagpersoner (Backe-Hansen og Hydle, 2010, s. 46-47). Dessuten bidrar dette til at ungdom opparbeider seg økonomisk kapital. På fritidsarenaen kan man si at ungdom bygger relasjoner og utvikler sosial kapital til de voksne som jobber der, og til andre ungdom som benytter seg av fritidsarenaen. Deltakelsen kan knytte bånd mellom ungdommene og de voksne som

skaper sosial kapital, gjennom blant annet støtte og assistanse til å lære musikk. Dette er ressurser og effekter som ungdommen har nytte av her og nå, og som ressurser de kan ha nytte av i framtiden. I rapporten av Backe-Hansen og Hydle (2010) fremheves det at denne type relasjoner og sosial kapital er samfunnsbyggende i forhold til å skape tillit og engasjement inn i voksen alder (Backe-Hansen og Hydle, 2010, s.47). Som nevnt tidligere blir sosiale nettverk og venner betydelig viktigere i ungdomsårene (Aase, et.al, 2018). Mangel på venner viste seg til å være en risikofaktor, som kan føre til bruk av rusmidler (Pedersen, Bakken og Soest, 2019). På samme måte kan sosiale nettverk slik som venner, være med på å forhindre at ungdom slutter på skolen (Backe-Hansen og Hydle, 2010, s. 50).

Som flere av informantene nevnte, har de et godt samarbeid med ungdomsrådet i kommunen. Dette er en metode kommunen bruker for å tilrettelegge for og sikre ungdomsmedvirkning. Høy sosial kapital i kommunen kan gjøre utføring av tjenester og vedtak i kommunen enklere. I enkelte samfunn hvor innbyggere har tillit til sine politikere og sine medborgere, vil man redusere sjansen for at folk tyr til å være gratispassasjer (Boix og Poisner, 1998). Ved at kommune har opprettet et ungdomsråd viser «de voksne» at de vil inkludere ungdommen i viktige avgjørelser, og at deres stemme er viktig. Dette vil kunne bidra til at flere ungdommer engasjerer seg og at en brobyggende kapital blir dannet mellom styringsmaktene og ungdommen. For i slike tilfeller vil ungdom oppleve at styringsmaktene ikke fokuserer på egeninteresse, men faktisk bryr seg om ungdommens interesser (Boix og Poisner, 1998). Et eksempel som ble nevnt var at det var «*Ungdomsrådet har som en av sine saker i år, er jo rusforebygging*». Derfor ønsker kommunen og løfte og høre på ungdomsrådet, så deres stemmer blir forankret i det rusforebyggende arbeidet. Som det ble fremhevet fra informantene er ungdomsmedvirkning viktig i Tromsø kommune, og de har gjort flere grep for å inkludere ungdom i tiltak. Dette skjedde gjennom ungdomsrådet, ungdomsspørsmål, medvirkning på fritidsarenaen og ungdomsmentorer.

En del av den tidligere forskningen viste til at rusforebyggende programmer som har et utgangspunkt i å øke selvfølelsen, sosiale ferdigheter og gjøre personlige valg, vil ha nytteverdi for ungdom (Pape, 2009; Berg og Underland, 2012; Fekjær, 2016). Disse sosiale ferdighetene vil kunne bidra til deltakelse i sosiale sammenhenger, slik som i skolen og på fritiden (Haug og Horverak, 2009). Putnam (1995, 2007) viste til at sosiale nettverk er avgjørende for å oppnå sosial kapital. Tromsø kommunes fagpersoner har fortalt meg at de har mange arenaer for ungdom, hvor de har mulighet å finne en plass de føler mestring, utvikle seg og oppnå et større sosialt nettverk. Den ansatte i ungdomsskolen som jeg snakket

med, viste til at de tilrettela for ungdom med utfordringer, ved å tilby «alternativskole». Dette innebar for eksempel en praksis plass de kunne jobbe på 1-2 dager i uken. På denne måten får ungdommen en arena hvor hen får utfordre seg, og oppnå mestring på en annen arena enn skolen. Ved at ungdommen får tilrettelagt skolegang, og en annen måte å oppnå sosiale ferdigheter på, kan dette bidra til at ungdommen vil integreres inn på skolen igjen.

Ungdommen får også opparbeide seg et sosialt nettverk gjennom jobben. Ved å legge til rette for mestring, og nye sosiale ferdigheter, forebygger skolen at ungdommen skal falle utenfor eller drive med ting hen ikke burde. Gjennom fritidsarenaer og «alternativskole», har ungdommen arenaer som øker hens sosiale kapital (Putnam, 1995, 2007; Haug og Horverak, 2009). Likeså forplikter ungdommen seg til å arbeide, og det kan oppstå en brobyggende kapital mellom arbeidsgiveren og ungdommen (Ødegård, et.al, 2014).

Informantene fremhevet hvor viktig foreldre er i rusforebyggende arbeid. En forståelse av hvorfor enkelte ungdommer bruker rusmidler kan være de kulturelle verdiene de har fått fra familien. Om ungdommen stadig ser og opplever at rusmidler er en del av deres oppvekst, tilegner ungdommen seg en kulturell verdi, som tilsier at rusmidler er akseptabelt. Dette viser til den kroppsliggjorte kapitalen til Bourdieu (1986, 2006). Om foreldre aksepterer bruk av rusmidler, og selv for eksempel drikker alkohol ofte i hverdagen, kan dette oppleves som normalt for deres ungdom. Som Bourdieu (1986) sikter til er dette en kapitalform som krever tid og investering hos individet å forandre eller utvikle. Det kan derfor kreve tid å forandre verdiene sine fra å akseptere å drikke alkohol ofte, til å ikke gjøre det lenger. På samme måte om foreldrene ikke er opptatt av barnets eller ungdommens skolegang, vil dette være en kulturell verdi ungdommen får gjennom sosialiseringssprosessen (Bourdieu, 1986; Bugge, 2002). Dette kan medføre at ungdommen havner utenfor på skolen, og ikke klarer å fullføre skolegangen. Ungdommen kan i slike tilfeller gå inn i ungdomsmiljøer hvor han finner noen som er lik han selv. På en slik måte oppstår sammenbinde kapital mellom de ulike ungdommene (Ødegård, et.al, 2014). Dette kan skape et ungdomsmiljø hvor blant annet rusmidler er en del av kulturen, siden de allerede har en aksept av dette hjemmefra. I ungdomsmiljøer hvor illegale rusmidler er en del av kulturen, kan dette medføre stigmatisering fra andre medlemmer av samfunnet. Om ungdommen ikke går på samme skole som de andre i ungdomsmiljøet kan dette medføre at de havner utenfor på skolen, og i verste fall slutter å komme på skolen. Utenforskap og manglende utdanning er en risikofaktor (Major, et.al, 2011). Kommunens satsning på å forhindre utenforskap kan være til hjelp for slike problemer (OMNI-modellen: vedlegg 4).

I U16 samarbeidet var det enhetsleder for Fritid, SLT-koordinator og politikontakt som først opprettet dette samarbeidet. Gjennom deres sosiale nettverk rekrutterte de flere aktører inn i dette samarbeidet. Dette tyder også på at under opprettelsen av U16 at deltakerne, selektivt valgte seg ut hvilke aktører de ville ha inn i dette samarbeidet (Bourdieu, 1986). De kom med beskrivelser som «*dedikerte og flinke*» om de, de rekrutterte inn i dette samarbeidet. Forståelsen her er at de nyttiggjorde seg av sine sosiale nettverk (Ødegård, et.al, 2014). U16 ble opprettet av individer som allerede hadde tillit til hverandre, og i forhold til de 3 komponentene Putnam delte sosial kapital inn, kan jeg gjennom informantene tolke at U16 består av tillit, forpliktelser til hverandre og et sosialt nettverk (Haug og Horverak, 2009). En av informantene fra U16 fortalte at NAV og BUP ønsker seg inn i dette samarbeidet. Dette tyder på at U16 har opparbeidet seg mye sosial kapital og symbolsk kapital (Bourdieu, 1986). Informantene i U16 forklarte at de har fått anerkjennelse for sitt arbeid, noe som kan gjøre de attraktive. Jeg vil også argumentere for at U16 har stor grad av symbolsk kapital, da de blir oppfattet som legitim ovenfor andre, siden andre hjelpeapparat ønsker seg inn i dette samarbeidet (Bugge, 2002). På bakgrunn av dette vil jeg tro at deres oppfatninger og vurderinger av U16 er positive. Samt at de ser på det som en mulighet til å hjelpe, og opparbeide seg anerkjennelse og muligheter gjennom dette tverrfaglige fellesskapet.

U16 oppnådde også økonomisk kapital da de fikk 3 millioner kroner fra fylkesmannen til å utvikle dette tverrfaglige profesjonssamarbeidet. Dette vil kunne vise til hvordan sosiale nettverk slik som U16 genererer tillit og engasjement (Selle og Wollebæk, 2005). U16 nettverket formidler tillit mellom aktørene, som igjen skaper tillitsverdighet hos andre hjelpeapparater. En informant fortalte meg at U16 gir han større gjennomslagskraft:

«Men når politi og fritid står sammen med meg, så er det mye lettere å få gjennomslag hos rektorer og skoleledelse, type tiltak mot skolen. Det at vi er de vi er, og i kraft at vi er mange som driver i samme retning, gjør at vi blir mye sterkere i å få igjennom tiltak, og når vi da har et profesjonsfellesskap med psykologer osv, som støtter det vi gjør. Så har vi også en faglig forankring, som gjør oss mye sterkere, ikke bare sterke meninger, men også faglig forankring».

Dette kan tolkes dit hen at alle fagpersonene til sammen sitter inne med mye feltspesifikk, kulturell og sosial kapital, og at deres tverrfaglige profesjonsfellesskap bidrar til at de har mer makt og innflytelse, enn de ville hatt alene (Nysæther, 2004).

I en artikkel på NRK's nettside skrevet av journalist Petter Strøm (2020), blir U16 arbeidet diskutert. Det kom fram at U16 allerede på 1 år hadde vist seg å være en suksess. Med tanke på at U16 den dag i dag er godt etablert og jeg har blitt fortalt at de er ettertraktet av andre kommuner og tjenester, kan dette tyde på at deres sosiale posisjon er sterk og solid. Dette kan argumenteres på bakgrunn av alle fagpersonenes samlede kapitalmengde som viser til mer innflytelse og makt ifølge Bourdieu (Aakvaag, 2008).

Deltakerne i U16 fortalte meg at alle medlemmene i U16 utgir det de har av informasjon til hverandre om en ungdom i fellesskap, for å kunne komme fram til hvordan de best mulig kan hjelpe denne ungdommen og dens pårørende. Disse byttene av informasjon er med på å skape en varig forpliktelse til hverandre. Forpliktelsene kan oppleves subjektivt i form av respekt, vennskap og takknemlighet. Dette viser til Bourdieus beskrivelse av sosiale institusjonelle relasjoner (Bourdieu, 1986; Nysæther, 2004), hvor deltakerne i U16 bytter og deler informasjon mellom hverandre.

Alle som jobber innen rusforebygging er avhengig av å knekke de kulturelle kodene som er godtatt (Bourdieu, 1986). Siden det er mange ulike faginstanser som samhandler i dette arbeidet, bringer dette ulike perspektiver, erfaringer og kompetanse. Ifølge Bourdieu, til mer kompetanse og erfaring man har, til mer innflytelse vil man oppnå på feltet (Aakvaag, 2008). Samtidig kan jeg tolke at den sosiale posisjonen i det sosiale rom, har innvirkning. Siden det er kommunedirektøren som sitter i den høyeste administrative og løpende driften av Tromsø kommune (Tromsø kommune, u.å.d). Så er det kommunedirektøren som vedtar hva som skal gjennomføres, og har det siste ordet. SLT-koordinator er i en posisjon hvor han er avhengig av sosial kapital, da han skal sikre at de som driver med rus- og kriminalitetsforebygging skal møtes regelmessig, samt oppnå en felles problemforståelse og samordne tiltak (Konfliktrådet, 2021). Det vil også være viktig for SLT-koordinator å ha symbolsk kapital, da han vil framstå som legitim ovenfor andre aktører i dette arbeidet (Bugge, 2022).

Kommunedirektøren vedtar at det skal tilrettelegges for en fast møtестruktur mellom alle de tjenestene som arbeider med utsatte barn og unge i Tromsø kommune (Tromsø kommune, 2022b). Kommunedirektøren sitter i den høyeste administrative og løpende driften av Tromsø kommune (Tromsø kommune, u.å.d). Dette gir kommunedirektøren en høy posisjon i det sosiale rom, som viser til makt og stor kapitalmengde ifølge Bourdieu (Aakvaag, 2008). I og med at kommunedirektøren har en slik posisjon, og viser til at alle tjenestene som arbeider med sårbare barn skal ha en fast møtестruktur. Viser dette til en forståelse av hvor viktig

tverrfaglig samarbeid er i det rusforebyggende og det generelle forebyggende arbeidet, som er forankret i det øverste ledd i det sosiale rom.

En av mine informanter kan sies i å sitte i en høyere sosial posisjon i det sosiale rom enn andre. Da hen har mandat og mulighet til å foreta seg ting uten å være avhengig av hva andre mener og sier. Informanten fortalte at det ikke er slik de jobber i det rusforebyggende arbeidet. Aktørene har mulighet til å oppnå innflytelse uavhengig av deres posisjon i det sosiale rom. For deres feltspesifikke kapital er mer viktig i det rusforebyggende arbeidet, enn deres posisjon i det sosiale rom. Det kan virke som om det å ha sosiale nettverk er avgjørende i det rusforebyggende arbeidet, som igjen henger sammen med sosial kapital (Putnam, 2007; Bourdieu, 1986). Hvor du vet hvilke individer du skal henvende deg til for å få til ulike typer tiltak du mener er avgjørende i det rusforebyggende arbeidet. Eller hvem du må henvende deg til i tilfeller hvor du er avhengig av økonomisk støtte, for å gjennomføre tiltak, og/eller få inn nødvendige ressurser. Likeså for å eventuelt henvise en bruker videre til et annet hjelpeapparat. En slik tolkning vil argumentere for at kulturell og sosial kapital vil være viktig for aktørene i det rusforebyggende arbeidet. I noen tilfeller vil derfor aktørene måtte, selektivt, opparbeide seg sosiale nettverk til individer som har innflytelse i det sosiale rom (Bourdieu, 1986).

I det rusforebyggende arbeidet er det ulike felt som samarbeider, slik som at politiet er sitt eget felt, som krever blant annet politiutdanning, og helsesykepleiere har sitt felt, hvor man må ha helsefaglig utdanning. Når disse feltene møtes til samhandling, har alle ulik kompetanse og feltspesifikk kapital. Innen feltet rusforebygging, sitter aktørene med sine individuelle erfaringer, kompetanser og utdanninger. Så når aktørene møtes forandrer feltets kapital seg til å omhandle kompetanse og erfaringer om rusforebyggende arbeid. Fra informantene har jeg fått en forståelse av at det er et nokså godt tverrfaglig samarbeid mellom de ulike hjelpeapparatene. Dette kan knyttes opp mot fagpersonenes sosiale kapital og tillit til hverandre (Putnam, 2007). Et slikt sosialt nettverk består av både brobyggende og sammenbindende kapital, siden hjelpeapparatene har ulike oppgaver, men har likevel kommet sammen for å oppnå samme resultat- hjelpe sårbare barn og unge, og integrere de inn i ulike samfunnsarenaer (Ødegård, et, 2014). Det skal likevel nevnes at det av og til kunne oppstå diskusjoner mellom hjelpeapparat i forhold til hvilke hjelpeapparat som skulle betale eller gå inn for å hjelpe de mest sårbare. Her kan man tolke at det kanskje handlet om en diskusjon om knappe ressurser (Aakvaag, 2008). At hjelpeapparatene rett og slett ikke hadde de ressursene de trengte, eller mente at deres ressurser ikke var tilstrekkelig nok for denne brukeren.

Igjennom denne studien har jeg fått et godt innblikk i hvordan kommunen praktiserer det rusforebyggende arbeidet. Det synes at det blir mer fokus på det rusforebyggende arbeidet og forebyggende arbeid generelt fra flere hold. Formålet er at barn og unge skal vokse opp i et trygt og godt miljø (Tromsø kommune, 2017; Tromsø kommune, 2019). Det kan påstås at politiske og byråkratiske ledere vil prøve å oppfylle innbyggerens engasjement. I en kommune hvor man har høyt engasjement og deltakelse, vil dette fremme de brede samfunnsinteressene. Det er derfor å forvente at man gjennom bredere deltakelse i organisasjoner som fremmer rusforebyggende arbeid, vil gi mer effektive tjenestetilbud (Boix og Posner, 1998). Putnam mener blant annet at når man møter individer som er lik oss selv, gir dette oss bedre forståelse for andres situasjon og behov (Nyberg, Grøgaard og Arntzen, 2016). I og med at kommunen har satt i gang flere ulike prosjekter som skal være forebyggende, vil de trenge både frivillige og ansatte til å hjelpe til i disse tiltakene. I lys av Putnam sin forståelse, vil engasjementet fra borgerne i samfunnet bidra til at det blir rettet mer fokus på det rusforebyggende arbeidet i kommunen. På samme måte som at ungdomsrådet er opptatt av rusforebygging, kan dette medvirke til at flere ungdommer blir interessert, samt at foreldrene til ungdommen engasjerer seg. Følgelig vil dette kunne skje om det er kommunen som retter fokus på det rusforebyggende arbeidet, og ber befolkningen om hjelp. Så vil dette kunne medføre at mange i lokal samfunnet vil involvere seg i dette arbeidet. Dette gjenspeilet solidaritet og tillit mellom kommunen og borgerne. Hvor borgerne går sammen for å hjelpe og støtte opp under det hjelpeapparatene trenger. Dette viser til gjensidig forpliktelse og engasjement (Haug og Horverak, 2009). Slike forpliktelser er med på å øke den sosiale kapitalen i kommunen. Som en av informantene nevnte er de avhengige av frivillige i kommunen til å stille opp, for å jobbe 4 timer i måneden på møteplasser for ungdom. Derfor er kommunen avhengig av sivil engasjement, og en befolkning som ønsker å hjelpe til.

7.1.2 Foreldre og venners påvirkning

I likhet med det tidligere forskning viser til, er alle informantene enig i at foreldre spiller den viktigste rollen i det rusforebyggende arbeidet (Salthammer, 2012; Barne- og familiedepartementet, 2013b; Vardheim, 2017; Bakken, 2019; Bakken, 2021). Til tross for at venner og nettverk i ungdomstiden blir viktigere for ungdom (Aase, et.al, 2018), er foreldre fortsatt den viktigste støttespilleren (Bakken, 2019, s.2). Som noen av informantene nevnte, har de stor tro på å starte tidlig i det rusforebyggende arbeidet, som går mer på å styrke foreldrerollen, og bidra til holdningsendringer til rus gjennom arbeid med foreldrene. Dette er tiltak som er med på å styrke foreldrenes rolle og betydning i det rusforebyggende arbeidet. I

likhet med «den islandske modellen», handler det om å bevisstgjøre og styrke foreldrenes rolle (Fredriksen, 2019). Det vil derfor være viktig å støtte opp under foreldrerollen, og hjelpe foreldre å bli trygg og bevisst i denne rollen.

I en studie av Aalmen og Henriksen (2018), viste de til at ungdom tar til seg foreldres holdninger til rus og deres drikkevaner. Denne studien inkluderte ikke ungdom som hadde konfliktforhold til sine foreldre, men viste til hvor viktig foreldrenes grensesetting og regler er for ungdommene. Studien konkluderte med at tillit og nærhet til foreldrene er med på å øke bevisstheten om eget alkoholbruk, og at ungdom gjerne tar med seg foreldrenes «stemme» inn i drikkesituasjoner (Aalmen og Henriksen, 2018). Som en informant sa vil det for det kommunale rusforebyggende arbeidet være en fordel å få det kommunale FAU til å komme opp igjen. Det er foreldre som skal være ungdoms viktigste støttespiller og omsorgsperson, samt være de som danner holdninger og verdier gjennom primærsosialiseringen (Aalmen og Henriksen, 2018; Bakken 2019; 2021). Som en informant sa er det gjennom foreldre, fundamentet blir lagt, og at de har en viktig oppgave i forhold til holdninger til rus, innetider og regler. Som jeg nevnte i forbindelse med den «Islandske modellen» har alle foreldre samme innetid på ungdommene sine (Fredriksen, 2019), noe det ikke er i Tromsø eller Norge for øvrig. Dette er et nokså omfattende grep, men det har hendt at ulike faglige instanser har tydd til media hvor de ber foreldre holde ungdommene sine vekke fra sentrum på kveldstid i helgene, da ungdom ikke har noe å gjøre der. Det vil være en fordel å inkludere foreldre inn i det rusforebyggende arbeidet gjennom skolen. Spesielt med tanke på at man i foreldremøter kan danne felles regler og holdninger for ungdommene sine, som da skal gjelde for alle (Fredriksen, 2019). Slik som at eksponering av rusmidler ovenfor barn og unge er en risikofaktor (Major, et.al, 2011), vil det være gunstig å bevisstgjøre foreldre på slike risikofaktorer. Gjennom verdier og normer oppstår sosiale nettverk, som dermed bidrar til en slags forpliktelse til hverandre og solidaritet (Putnam, 2007).

Som flere av informantene fremhevet, dreier rusmisbruk seg om en liten andel av ungdommer. Informantene i U16 forklarte at de så en skremmende utvikling i ungdomsmiljøet i Tromsø, hvor det ble mer vold, rus og kriminalitet, samt at alderen ble lavere på de som gjorde lovbrudd. Dette viser til det Øia (2013) forklarer i sin bok om ungdomskulturer. En forklaring kan være at ungdom har følt seg presset til å prøve rusmidler av vennene sine (Ringdal og Reinås, 2017), eller at ungdommen vil framstå som kul og bli en del av gjengen, slik at de blir akseptert i dette ungdomsmiljøet (Øia, 2013, s. 27). I slike ungdomsmiljøer vil ungdommen få oppfylt ulike psykologiske og sosiale behov (Øia, 2013,

s.28). Rusmiddelbruk kan også sees i sammenheng med holdningsendringer, hvor flere ungdommer i dag har liberale holdninger til rusmidler (Flesland, 2016, s.65; Pedersen, Bakken og Soest, 2019, s. 464). Dette kan forstås ved at ungdom har fått med seg at andre land har legalisert cannabis, eller at noen norske ungdomspartier ønsker å legalisere cannabis (Ringdal og Reinås, 2017; NOU, 2019:26, Kap: 3.8.2).

7.1.3 Skolens muligheter og begrensninger

Som forskning og informantene tydeliggjør er skolen er viktig arena i rusforebyggende arbeid (Pape, 2009; Osloskolen, 2020; Korus Nord, 2021). Dette er en arena hvor de fleste ungdom befinner seg på, og skolen innehar derfor et stort ansvar.

«Unge og rus» var lenge og er enda et program som brukes i Tromsøs ungdomsskoler. Ifølge mine informanter er det flere skoler som enda bruker dette, men gjerne mer bruk av «klipp og lim». Dette medfører dessverre at implementeringen ikke blir gjennomført ordentlig, og dette vil derfor ha betydning for resultatet av programmet (Andreassen og Fauchald, 2010). Som en av informantene nevnte opplevde hen at skolen allerede har mange oppgaver, og at det presses på skolen enda flere oppgaver. Informanten var derfor svært positiv til «kjentmann/rus i skolen»- programmet som skal inn i skolene her i Tromsø. Dette er en beredskapsordning, som skal styrke arbeidet relatert til rusproblemstillinger. Målet med dette er at skolen skal kunne oppdage og identifisere rusbruk hos elever tidlig. De ansatte i skolen skal få flere handlingsalternativer som de kan benytte seg av overfor elever som har ruset seg. Det blir på en måte en «rusekspert» som skal bli ansatt i skolen, som da vil kunne samle og øke kompetansen innen rusforebygging og tidlig intervensjon (Andresen, Dale, Flesland, Johannessen, Knoff og Storbækken, 2019). Denne satsningen skal også øke sannsynligheten for at elever kommer og snakker med de ansatte i skolen angående seg selv eller medelevers bruk av rusmidler. Dette minte mye om sosiallæreren jeg snakket med sin rolle. Noe av det viktigste for skolen er at elevene har tillit til ruseksperten, ellers vil ikke elevene komme til ruseksperten med sine problemer og utfordringer (Andresen, et.al, 2019). Igjen kan jeg trekke en parallell inn mot Putnams teori om sosial kapital. Som viser hvor viktig sosial kapital er for å oppnå tillit, tilhørighet og fellesskap (Haug og Horverak, 2009). I dette tilfelle opparbeider eleven og ruseksperten en brobyggende kapital (Ødegård, et.al, 2014). Gjennom et slikt tillitsbånd vil ruseksperten kunne bidra til at eleven får ordentlig hjelp med sine rusproblemer.

Som det kom fram fra flere av informantene bruker Tromsø kommune noe som kalles «alternativskole». Dette kan betraktes som en beskyttelsesfaktor siden dette tiltaket bidrar til

tilpasset opplæring, som dermed er med på å skape rom for sosial integrasjon og mestring (Major, et.al, 2011). Dette er også et tertiærforebyggende tiltak som retter seg direkte mot ungdommer som har høy risiko eller klare tegn på problemer (Fekjær, 2016). Som den ene informanten nevnte i forbindelse med alternativskole: «Klarer du å finne noe mestringsarena, så har vi gode erfaringer med at de klarer gradvis å komme tilbake til skolen, når de finner noe de er gode i». Skolen og U16 brukte ofte å ordne en praksisplass til ungdommen 1-2 dager i uken. I artikkelen i NRK, sa et foreldrepar at de har merket en positiv endring hos sin ungdom og merket det klart på humøret til ungdommen etter at hen begynte med alternativskole (Strøm, 2020). Foreldrene sa videre at ungdommen har fått et fritidstilbud som falt i smak, som ungdommen benyttet seg av hver dag (Strøm, 2020). Dette er tiltak som fremmer sosiale ferdigheter, og ikke minst kan tiltaket bidra til holdningsendringer (Nordahl, et.al, 2006). I en undersøkelse av Tromsøs ungdommers opplevelse av undervisningen om rus, kom det fram at 51% av elevene er litt uenig og helt uenig i at de har lært mye av informasjonen de får om rus på skolen (Tromsø kommune, 2021). Derfor er flertallet av informantene positive til «rus i skolen», og har stor tro på at denne satsningen vil gjøre undervisningen bedre og likere på skolene. Det ble blant annet nevnt at elevene skal få samme kunnskap uavhengig av hvilken skole de går på. Likeså kom det fram i forrige kapittel at ungdom ønsker seg en objektiv og nøytral undervisning om rus. I bakgrunn av at 61% av ungdomsskoleelever ikke hadde endret holdning angående rusmidler etter endt undervisning, nevnte jeg tidlig i oppgaven at det ikke nødvendigvis trenger å være at ungdom har positive holdninger til rus. For om en elev i utgangspunktet har negative holdninger til rus, vil eleven svare at undervisningen ikke har endret hans syn.

I forhold til skolemiljøet forklarte en av mine informanter:

«Det er jo miljøarbeider i skolen. Men det er jo og rettet mot enkelt elever som trenger hjelp, men i liten grad mot selve skolemiljøet. (...) Så har vi mer troa på en, altså aktivstilstedeværelse, at læreren får hjelp i forhold til skolemiljø (...)»

For å oppnå en felles «vi-følelse», burde skolen legge til rette for en kollektiv enighet i klassen, hvor elevene selv reagerer om en elev blir mobbet eller krenket. I slike tilfeller spiller normer og verdier en viktig rolle. Selv om enkelte elever er ulik hverandre, er det lærerens ansvar å utvikle fellesskap på tvers av vennegrupper. Dette er også verdier ungdom kan få hjemmefra fra foreldrene sine. Tillærte verdier, som har kulturell verdi. Ved å ha slike verdier i klassen, er elevene avhengig av å knekke disse kulturelle kodene som da er godtatt

(Bourdieu, 1986). Ved å oppnå en tillit og etablere felles normer og forpliktelser i klassen, har læreren allerede kommet langt (Haug og Horverak, 2009). En av mine informanter forklarer meg at de har mange gode mobbeombud i kommunen, og at OMNI-modellen (Vedlegg 4) er laget for lokale forhold. Det kan derfor tenkes at denne modellen har en god forutsetning til å virke godt. Forskning har vist at ungdomsskoleelever som blir mindre fulgt opp av foreldre og ikke har så mange venner i større grad bruker rusmidler enn andre ungdomsskoleelever (Pedersen, Bakken og Soest, 2019, s.463-464). Dermed vil en slik modell kunne forhindre at enkelte av disse ungdomselvene som lever med risikofaktorer, begynner med rusmidler. En slik modell vil også stryke beskyttelsesfaktorene rundt ungdom, som vil dempe risikoen for at barn og unge havner utenfor (FHI, 2019).

Sosiallæreren jeg snakket med sa at deres skole har forankret mobilforbud i samarbeid med FAU. Mobilforbudet går ut på at ungdom ikke får bruke mobilen sin når de er på skolen. Dette ble begrunnet i at sosiale medier slik som Snapchat «*er jo det store dopsalget og formidlingskanaenl*». Videre forteller han at dette har gjort at mye støy og rus har forsvunnet fra skolen, og at selv om de fikk noe kritikk og motstand fra elevrådet, har flere elever kommet i ettertid og sagt at de er kjempeglade for det. Følgelig kan det være positivt at FAU har vært med på denne ordningen, da hjem-skolesamarbeid er viktig i rusforebyggende arbeid og forebyggende arbeid generelt (Nordahl, et.al, 2006).

Som en informant tydeliggjorde var at de må ta for eksempel rusproblemer på skolen på alvor, og jobbe med det. At skolene ikke skal være redd for at det går utover ryktet sitt. For rusproblemer kan man finne på alle skoler. Likeså ønsker en informant at seksjonsledere må vise større forståelse for at noe så enkelt som å snu om på timeplanene til ungdomsskoleelever kan ha positiv effekt. Et eksempel som ble nevnt var at når elevene slutter tidlig på skolen, så samler det seg store ungdomsgjenger på jekta, hvor det foregår mye rart. Så om elevene heller kunne startet litt senere på dagen, hadde de unngått de store forsamlingene på jekta. Som informanten sa: «*for det er ingen som gidder å stå opp tidlig for å dra på jekta kl 08*».

7.1.4 Tiltak og ressurser

Som flere av informantene fremhevet er tverrfaglig samarbeid noe av det de har lyktes med. Dette tross for at det noen ganger har hendt at det har oppstått diskusjoner om hvilket hjelpeapparat som skal betale eller gå inn for å hjelpe en bruker. Dette kan sees i sammenheng med hva Ødegård og Willumsen (2012) fant i sin studie, hvor de forklarte at det ofte rapporteres at mangel på ressurser kan hindre samarbeid. Videre viste de til at gjensidig

respekt, felles innsats, tillit og åpen dialog er faktorer som fremmer samarbeid (Ødegård og Willumsen, 2012). Dette er faktorer flere av informantene har lagt vekt på i sitt tverrfaglige samarbeid. I forhold til tidligere diskusjoner forklarte en informant at et av tiltakene kommunen gjorde var å opprette barne- og familieseksjonen, for å sikre et bedre samarbeid rundt tiltak som gjaldt barn, unge og familier. Et annet virkemiddel var at kommunen etablerte Ressurssenteret som skal være en felles vei inn for barn, ungdom og foresatte. Dette var noe som skulle hjelpe de sårbare i å få fortere hjelp.

Flere av informantene mente også at de hadde lyktes med primærforebygging, tertiærforebygging, ungdomsmedvirkning og det å likestille arenaene hjem-skole-fritid. I det forrige kapittelet forklarte flere at fagpersonene jeg har snakket med at de mente at rusforebyggende arbeid krever tidlig innsats og et langt tidsperspektiv. Dette samsvarer med Barne- og familiedepartementets rundskriv(2013a) som viser til at tidlig innsats er en avgjørende faktor i dette arbeidet. Kommunen følger anbefalingene fra Helsedirektoratet (2018) om at en god og trygg oppvekst kan virke beskyttende. Dessuten får ungdom medvirke i noen tiltak, som er en viktig del av det rusforebyggende arbeid (Pape, 2009; Berg og Underland, 2012; Barne- og familiedepartementet, 2013a). Gjennom erfaringer, fagfelt, forskning og ungdata, har flere fagpersoner jeg har snakket med opparbeidet seg forståelse av hvilke faktorer som har vært av betydning til hvorfor enkelte ungdom bruker rusmidler. Årsaker som barnefattigdom (sosioøkonomisk bakgrunn), psykisk helse, holdninger og utenforskap var noen av de sentrale årsakene som ble nevnt av fagpersonene jeg snakket med. Dette samsvarer med hva tidligere forskning viser til er årsaker til rusmiddelbruk blant ungdom (Vardheim, 2017; Pedersen, Bakken og Soest, 2018; Bakken, 2019; Øien, Sæther og Øyen, 2019). Kommunen har allerede startet arbeidet med OMNI-modellen, «rus i skolen», selvmordsforebygging og satset stort på fritidsarenaen for barn og unge. Dette viser til at kommunen har satset på å forebygge de risikofaktorene som de har ansett til å ha innvirkning på skjevutvikling og problemer. Ved å spre lik informasjon inn i skolene, kan dette være et hjelpemiddel for å spre like holdninger om rusmidler blant ungdom. Som en informant nevnte, var det å hjelpe ungdom i å være kildekritisk viktig. I en undersøkelse av Bilgrei, Bakken og Pedersen (2021), knyttet forskerne endringer i holdninger til cannabis opp mot det normative klimaet og legalisering av cannabis i flere land. Og ikke minst bidrar populærkulturen og den digitale delen av ungdommers liv til nye fortellinger om bruk av cannabis (Bilgrei, Bakken og Pedersen, 2021).

Det er tiltak og ordninger som er organisert i kommunen, som skal bidra til at ungdom som kommer fra familier med lav sosioøkonomisk bakgrunn skal få mulighet til å bli med på fritidsaktiviteter. Dette er eksempler på sekundærforebyggende tiltak, som blant annet skal forhindre at barn og familier som er berørt av fattigdom skal utvikle problemer (Fekjær, 2016). Dette ved å hjelpe de i å låne nødvendig utstyr som ski, sykler, telt og mye mer helt gratis, og fritidskort som dekker inntil 800 kroner per halvår til fritidsaktiviteter (Tromsø kommune, u.å.b; u.å.c). Likeså siden kommunen har etablert mange møteplasser og klubber for ungdom, har alle ungdom i kommunen mulighet til å være med på ulike aktiviteter som ikke krever penger. Fritidsarenaen skaper også muligheter for ungdom å etablere seg et stort nettverk, og føle på en tilhørighet. Det ble forklart av en informant at det er voksne de kan snakke med om ulike problemstillinger på disse møteplassene. Det er også lagt vekt på at ungdom skal føle på mestring på disse arenaene.

I Barne- og familiedepartementets rundskriv (2013a) kom det fram at gode fellesskapsløsninger og inkluderende oppvekstmiljø er et viktig utgangspunkt i det rusforebyggende arbeid. Tromsø kommune har fokus på å integrere og skape gode oppvekstvillkår for sine barn og unge (Tromsø kommune, 2017, 2019). Flere av informantene nevnte den Islandske modellen, og dens inspirasjon i det rusforebyggende arbeidet i kommunen og spesielt i forhold til U16 arbeid. Satsningen på fritidsarenaen i kommunen, er et primærforebyggende tiltak (Fekjær, 2016). Disse arenaene skal være trygge og rusfrie plasser hvor ungdom kan drive med ulike aktiviteter. Dette viser til Regjeringens (2020) fastslåelse av at kommunale rusforebyggende arbeid skal tilby barn og ungdom rusfrie arenaer hvor de har aktiviteter og møteplasser. Gjerne medvirker ungdom i hva slags aktiviteter som skal gjøres, og ungdoms generelle medvirkning i hva kommunen skal fokusere på. Dette ligner den «Islandske modellen» forankring av unges stemme i det forebyggende arbeidet (Fredriksen, 2019). Som noen av informantene nevnte, har kommunen rettet fokus på å likestille arenaene hjem-skole-fritid. Dette minner om den islandske modellens hovedmål med å styrke beskyttelsesfaktorer og redusere risikofaktorer i lokalsamfunnet, slik som foreldre, skolemiljø og fritid (Kristjansson, et.al, 2020).

Noe som har blitt nevnt en del ganger er ungdomsmentorene, som var et tiltak man gjerne bruker på de sårbare ungdommene. Dette er et tiltak som kan bidra til at de sårbare blir integrert inn i ulike samfunnsarenaer. Som flere av informantene sa, er disse mentorene noen som kan hjelpe ungdommen inn igjen i skolen, hjelpe de i møter med ulike hjelpeapparat og hjelpe de i ulike situasjoner. Informantene beskriver ungdomsmentorers roller som forbilder. I

forhold til de ungdomsgjengene som samler seg på jekta, har kommunen fritidsansatte som jobber på jekta, som driver med oppsøkende arbeid. Disse skal opprette kontakt og relasjoner med ungdommen som bare henger der forklarte en informant.

Ungdommen har også mulighet til å ta i bruk noe som kalles ruskontrakt, om de blir tatt i bruk eller besittelse av illegale rusmidler. Som min informant forklarte, gikk dette ut på et alternativ til straff. Ruskontrakten går normalt på 1 år. Hvor de har et oppstartsmøte hvor politiet, ungdommen og foreldrene er til stede. Dette er en kontakt som er helt frivillig, og hvis de samtykker til dette, så tar politiet kontrakten videre til sosialmedisinsksenter som overtar alt ansvar. Sosialmedisinsksenter består av helsesykepleiere, som har utdanning innen et hasjavyvenningsprogram kalt HAP. Om alt har gått bra innen et år, møtes politiet, ungdommen og foreldre til et avslutningsmøte, og kontakten er da ferdig og ungdommen får ingenting på sitt rulleblad.

Utekontakten er et lavterskeltilbud som er helt gratis for ungdom. Informanten i Utekontakten fortalte at de tilbyr blant annet klatrekurs og torsdagsstue. På torsdagsstue serveres det mat, de kan spille spill, gitar og snakke. Informanten i Utekontakten la vekt på at dette skal være en trygg arena for ungdom, hvor ungdom har tillit til de ansatte som jobber der. Et mål i Utekontakten er å få til endring og skape mestring. Derfor samarbeider de med aktuelle nettverk og instanser som kan bidra til dette. Informanten fortalte at de tilbyr samtaler så ofte det er nødvendig for å skape endring hos ungdommen. Informanten forklarte at Fellesverket i kommunen er en åpen møteplass som er åpen 2-3 ganger i uken, hvor det blir servert mat, de kan hjelpe med rettshjelp og datamegling blant annet. I dette avsnittet har jeg vist til at kommunen har mange tilbud til ungdommen i Tromsø. Tilbud som gjelder alle, og tilbud rettet mot de som trenger det mest. Det legges til rette for mestringsressurser og tilrettelegging for det enkelte individet (Major, et.al, 2011).

7.2 Avslutning

I denne studien har jeg utforsket hvordan fagpersoner i Tromsø kommune beskriver det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom. Som et resultat av dette har jeg fått et innblikk i hvordan Tromsø kommune praktiserer det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom. Jeg har vist til informantenes forståelser, kunnskaper og ansvarsområder. Jeg har trukket fram de kategoriene jeg mener beskrev de viktigste fundamentene som kom til uttrykk fra informantene og drøftet dette i lys av Putnam og Bourdieus teorier og tidligere forskning.

Dette har bidratt til at jeg har opparbeidet meg en forståelse av det kommunale rusforebyggende arbeidet.

En rød tråd gjennom denne oppgaven har vært fagpersonenes fremheving av ungdomsmedvirkning og tverrfaglig samarbeid, som henger sammen med relasjon og tillit. Fagpersonene har forklart og nevnt at det er komplekse årsaker til hvorfor enkelte ungdommer prøver og/eller bruker rusmidler. Jeg har beskrevet at kommunen har tatt i bruk både primærforebyggende tiltak, sekundærforebyggende tiltak og tertiærforebyggende tiltak. Spesielt Utekontakten og U16 har fokusert på sekundærforebygging og tertiærforebygging, gjennom oppfølging av ungdommer som allerede har utviklet noen problemer, eller står i faresonen for å utvikle problemer. Det er verdt å nevne at det ikke alltid omhandler rusproblemer hos ungdom som blir fulgt opp av U16 eller Utekontakten. Selv om ikke alle satsningene som er satt i gang går direkte på rusforebygging, virker de rusforebyggende siden det rammer årsaker som kan ligge bak rusmiddelbruk. Kommunen viser til å forebygge rus på flere nivåer og på flere arenaer samtidig. For å finne tiltak som skal forebygge rus blant ungdom, er det avgjørende å vite hvilke årsaker som ligger bak rusmiddelbruken. Kommunen tar utgangspunkt i at det er komplekse årsaker til rusmiddelbruk og har derfor satset på mange ulike tiltak, og har et bredt spekter av samarbeidspartnere. Noen av årsakene som har blitt nevnt har vært foreldre sin påvirkning og holdninger, at venner og ungdomsmiljø har innvirkning på valg ungdom foretar seg, og at psykisk helse, utenforskap og sosioøkonomisk bakgrunn er risikofaktorer som kan medføre til rusmiddelbruk.

For å besvare den overordnende problemstillingen: Hvordan praktiserer Tromsø kommune det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom? Har jeg gjennom informantene funnet at det praktiseres gjennom tverrfaglig samarbeid, ungdomsmedvirkning, og at det blir praktisert gjennom tiltak som er rettet mot ungdom, foreldre, skole og fritidsarenaen på flere nivåer. Tiltakene rammer både den enkelte ungdom, de som står i fare for å utvikle problemer samt alle ungdommene i kommunen. Dette gjenspeiler primærforebyggende tiltak, sekundærforebyggende tiltak og tertiærforebyggende tiltak (Fekjær, 2016).

I forhold til forskningsspørsmål 1, organiseres og koordineres det rusforebyggende arbeidet gjennom flere hjelpeapparat i kommunen, og enkelte aktører slik som SLT-koordinator har et overordnet ansvar for at rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak skal virke sammen. Det er ulike hjelpeapparat som har ulike og noe like oppgaver knyttet til rusforebygging. Som jeg har vist i kapittel 6 og 7 er det ulike felt, som til sammen utgjør helheten av det

rusforebyggende arbeidet i kommunen. Deres tiltak og samarbeid, utgjør organiseringen i kommunen. Det har ikke vært foruten noen utfordringer, da det har vært diskusjoner om hvilke hjelpeapparat som skal gå inn å hjelpe eller betale for tiltak rettet mot en bruker, samt ressursmangler. Kommunen har derfor blant annet lagt vekt på kompetanseheving, inn mot skolen, frivillige, ansatte i NAV og generelt de som jobber med barn og unge, da dette er tiltak som ikke forsvinner over tid og ikke nødvendigvis koster mye penger. For å besvare forskningsspørsmål 2, som omhandlet hvilke erfaringer fagpersoner innehar rundt det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom, kom jeg fram til at de stort sett har positive erfaringer, men er oppmerksom på at det er flere ting de kan bli bedre på, og at det enda gjenstår en del arbeid inn mot skolen og et ønske om å løfte foreldrerollen i dette arbeidet. På bakgrunn av «Rus i skolen»-satsningen er alle informantene enige om at dette kan medvirke til at undervisningen om rus på skolen kan bli bedre og likere, samt at det vil ha en positiv betydning å ha en rusekspert på skolene. Dette fordi det øker kompetansen om rus og at ruseksperten får det overordnende ansvaret for rusproblemer på skolen.

For å besvare forskningsspørsmål 3, som gikk ut på hvordan man kan forklare og forstå det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom, har jeg gjennom Putnam (1995, 2007) forklart hvor relevant tillit og relasjon er i arbeidet med ungdom og i det tverrfaglige samarbeidet. Ikke minst hvor viktig det er for ungdom å ha denne tilliten og relasjonen til fagpersoner. Hos Bourdieu (1986, 2006) har jeg vist at posisjoner i det sosiale rom og sosiale felt har en betydning. Jeg må likevel trekke fram at posisjonene i det sosiale rom ikke nødvendigvis er avgjørende i det rusforebyggende arbeidet. Det virker til at innflytelsen de har i sitt sosiale felt har større betydning, da kommunen er interessert i å høre hva de ulike fagfeltene har å si. Det er en forståelse i kommunen at alle felt er like viktige, og alle har noe å bidra med.

Gjennom denne studien har jeg belyst at det er flere aktører som spiller en viktig rolle i rusforebyggende arbeid. Dette medfører at det er ulike perspektiver og synspunkter på et komplekst felt slik som rusforebygging er. Det vil derfor være av interesse å gå mer i bredden og dybden for å belyse flere perspektiver på dette arbeidet. Denne studien inkluderte ikke foreldre til ungdom blant annet, og det er derfor ikke grunnlag for å si at foreldre er fornøyde eller misfornøyde med det rusforebyggende arbeidet. Jeg vet også lite om hvordan foreldre generelt medvirker i det rusforebyggende arbeidet i skolen, men jeg fikk inntrykk av at foreldrene til de sårbare ungdommene har et godt hjelpeapparat rundt seg. For videre forskning ville det vært interessant å se betydningen av å ha en rusekspert på skolen («Rus i skolen»), og hvordan foreldre medvirker i rusforebyggende arbeid gjennom skole-

hjem samarbeid. Like interessant hadde det vært å utforske ungdommenes meninger og perspektiver, samt ungdomsmentors perspektiver og hvordan de opplever sin rolle ovenfor ungdom.

Referanseliste

- Andersen P. L og Dæhlen M. (2017): *Sosiale relasjoner i ungdomstida. Identifisering og beskrivelse av ungdom med svake relasjoner til foreldre, skole og venner*. Rapport NR 8/17. NOVA velferdsforskning: Høgskolen i Oslo og Vestfold
- Andresen, N. E., Dale, R., Flesland, L., Johannessen, V., Knoff, R. V. og Storbækken, S. (2019): *Kjentmann. Å møte elever med rusproblemer*. Kompetansesenter rus – region vest Bergen. Lest fra: https://tidliginnsats.forebygging.no/globalassets/2019_kjentmannhefte1.pdf
- Andreassen, M og Fauchald, K. (2010): *Unge & Rus – Et rusforebyggende undervisningsprogram for ungdomstrinnet*. Tidsskrift for psykisk helsearbeid. Volum 7. Side 83-86. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3010-2010-01-12>
- Backe-Hansen, E. og Hydrel, I. (2010): *Sosial kapital og andre kapitaler hos barn og unge i Norge. Flervitenskapelige politikk- og forskningsutfordringer*. Rapport NR 20/10. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA: Oslo
- Bakken, A. (2019): *Ungdata. Nasjonale resultater 2019*. NOVA Rapport 9/19. Oslo: NOVA, OsloMet. Lest fra: <https://fagarkivet.oslomet.no/en/item/asset/dspace:15946/Ungdata-2019-Nettversjon.pdf>
- Bakken, A. (2021): *Ungdata. Nasjonale resultater 2021*. NOVA Rapport 8/21. OsloMet: Storbyuniversitet.
- Barne- og familiedepartementet (2003): *FNs konvensjonen om barns rettigheter*. Lest fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- Barne- og familiedepartementet (2013a): *Forebyggende innsats for barn og unge*. Rundskriv-Q16/2013. Lest fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forebyggende-innsats-for-barn-og-unge/id735078/>
- Barne- og familiedepartementet (2013b): *Endringer i barneloven*. (Prop. 106 L 2012-2013). Lest fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-106-l-20122013/id720934/?q=tverrfaglig&ch=3#match_0

Berg, R. & Underland, V. (2012). *Effekten av primærforebyggende tiltak mot bruk av tobakk, alkohol og andre rusmidler hos barn og unge*. Nr. 7. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten. Hentet fra:

https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2012/rapport_2012_07_forebygging_tobakk_rus_v2.pdf

Bilgrei, O. R., Bakken, A. og Pedersen, W. (2021). Når ungdom ruser seg. I G. Ødegård & W. Pedersen (Red.): *UNGDOMMEN* (Kap. 11, s. 255–274). Cappelen Damm Akademisk. DOI: <https://doi.org/10.23865/noasp.142>

Blaikie, N og Priest, J. (2017): *Social research. Paradigms in action*. Policy Press: UK, Cambridge

Boix, C. og Posner, D. N. (1996): *Making Social Capital Work: A Review of Robert Putnam's Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Nr: 96-4. Harvard University. Lest fra: <https://web.mit.edu/posner/www/papers/9604.pdf>

Boix, C og Posner, D. N. (1998): Social capital: Explaining its origins and effects on government performance. *British Journal of Political Science*, 28(4). Side 686–693.

Bourdieu, P. (1986): the forms of capital. I (red): Richardson, J: *Handbook of theory and research of the sociology of education*. Greenwood: Westport, CT. Side 15-29

Bourdieu, P. (2006): *Kapitalens former*. AGORA. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1500-1571-2006-01-02-02> Side: 5-26

Bratberg, Ø. (2021): *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. 3.utgave. Cappelen Damm Akademisk: Oslo

Brinkmann, S og Kvale, S. (2017): *Det kvalitative forskningsintervjuet*. 3.utgave. Gyldendal Akademisk: Oslo

Brinkmann, S og Tanggaard, L. (2019): *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. 4.opplag. Gyldendal Akademisk: Oslo

Bugge, L. (2002): *Pierre Bourdieus teori om makt*. AGORA nr ¾-02. Lest fra: <https://www.idunn.no/doi/pdf/10.18261/ISSN1500-1571-2002-03-04-13>

Buvik, K og Bye, E. K. (2019): *Innledning*. Norsk sosiologisk tidsskrift. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-06-01> side 390-393

- Bye, K. E og Skretting, A. (2017): *Resultater fra ESPAD 1995-2015. Bruk av rusmidler og tobakk blant 15-16 åringer. Folkeinstituttet område for psykisk og fysisk helse*. Lest fra: https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2017/bruk_av_rusmidler_og_tobakk_15_16_aringer_2017.pdf
- Bøe, T. (2015): *Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet*. Publikasjonsnummer: IS-2412. 12/2015. HelseDirektoratet: Oslo. Lest fra: [Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling.pdf \(helseDirektoratet.no\)](https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2015/sosioekonomisk_status_og_barn_og_unge_2015.pdf)
- Dalland, O. (2017): *Metode og oppgaveskriving*. 6.utgave. Gyldendal akademisk: Oslo
- Fauchald, K. (2004): *Engasjement og dialog. Rusforebyggende arbeid I Tromsø-skolene*. Arbeidsnotat 1. Hålogalandssykehuset: Narvik
- Fekjær, H. O. (2016): *Rus. Bruk, motiver, skader, behandling, forebygging, historikk*. Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo
- FHI (2019): *Risiko- og beskyttelsesfaktorer for psykiske lidelser*. Lest fra: <https://www.fhi.no/fp/psykiskhelse/psykiskelidelser/risiko--og-beskyttelsesfaktorer-for/> (Lest: 20.04.22)
- Flesland, L. (2016): Ecstasy- et rusmiddel i endring- økende trender og nye begrep. I Reuter Dahl, A-C og Raknes, R.S (Red): *Rusfag- en artikkelsamling fra KoRus*. Nr.1. Side 59-69. Lest fra: <http://kompetansesenterrus.no/file/87762-artikkelsamling-1-16.pdf>
- Fredriksen, H. (2019): *Island-modellen – Suksessoppskrift for forebygging av rusbruk blant tenåringer*. Lest fra: [islandsmodellenendelig.pdf \(forebygging.no\)](https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2019/island-modellen-2019.pdf)
- Furuset, I og Everett, E. L (2020): *Masteroppgaven. Hvordan begynne- og fullføre*. 3. utgave. Universitetsforlaget: Oslo.
- Garsjø, O. (2018): *Forebyggende og helsefremmende arbeid: fra individ- til systemorientert tenkning og praksis*. Gyldendal: Oslo
- Haug, V og Horverak, S. (2009): *barns deltakelse og ressurstilgang på ulike nivåer sett i lys av sosial kapital*. 2.utgave. Norsk tidsskrift for barnevern. Volum 86. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2009-02-02> side 77-88

Helsedirektoratet (2012): *Støttmateriell. Rusforebyggende arbeid i skolen- forslag til læringsaktiviteter*. Hentet fra:
https://tidliginnsats.forebygging.no/contentassets/5894b575522d44a0a357085349a4133b/stottmateriell_2014.pdf

Helsedirektoratet (2018): *Lokalt rusmiddelforebyggende arbeid i folkehelseperspektiv*. Kompetansesenteret Rus: Region Midt-Norge. Rapport: IS-2784. Lest fra:
https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/lokalt-rusmiddelforebyggende-arbeid-i-et-folkehelseperspektiv/Lokalt%20rusmiddelforebyggende%20arbeid%20i%20et%20folkehelseperspektiv.pdf/_attachment/inline/3511e97b-06df-4af6-91df-13ca9e9af3c5:fd22cefb2a070a8e7a411f6ce81f4538875c371e/Lokalt%20rusmiddelforebyggede%20arbeid%20i%20et%20folkehelseperspektiv.pdf

Helse- og omsorgsdepartementet (2019): *Opptappingsplan for barn og unges psykiske helse (2019–2024)* (Prop. 121 S (2018-2019)). hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-121-s-20182019/id2652917/>

Helse- og omsorgsdepartementet (2020): *Rusforebygging*. Lest fra:
<https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/psykisk>

Henriksen, Ø. (2005): *Rusforebygging- et samfunnsvitenskapelig perspektiv*. Lest fra:
<https://www.forebygging.no/Artikler/2007-1998/Rusforebygging---et-samfunnsvitenskapelig-perspektiv/>

Joas, H & Knobl, W. (2009): *Social Theory- Twenty introductory lectures*. Cambridge: Cambridge university press.

Johannessen, L. E. F (2022): *Utenfor akademien: mot en utvidet forståelse av «abduktiv analyse» og teoriutvikling*. Norsk sosiologisk tidsskrift. Side 1-16. DOI:
<https://doi.org/10.18261/nost.6.2.4>

Konfliktrådet (2021): *SLT-håndboken. Samordning av Lokale rus- og kriminalitetsforebyggende Tiltak*. Sekretariatet for konfliktrådene: Oslo. Lest fra:
<https://konfliktraadet.no/wp-content/uploads/2021/06/SLT-handboken-juni-2021.pdf>

Korus- Nord (u.å): *Korus-Nord*. Lest fra: <http://www.korusnord.no/>

Korus-Nord (2021): *Ungdata Tromsø kommune. Resultater fra ungdatabundersøkelsen i Tromsø kommune. Ungdomstrinnet*. Velferdsforskningsinstituttet NOVA: OsloMet og Korus-

Nord. Lest fra: https://www.ungdata.no/wp-content/uploads/reports/Troms%20og%20Finnmark_Tromso_2021_Ungdomsskole_Kommune.pdf

Kristjansson A. L, Mann M. J, Sigfusson J, Thorisdottir I. E, Allegrante J.P og Sigfusdottir I. D (2020): *Development and Guiding Principles of the Icelandic Model for Preventing Adolescent Substance Use*. Volum 21, utgave 1. Sider 62-69. DOI: <https://doi.org/10.1177/1524839919849032>

Major, E. F., Dalgard, O. S., Mathisen, K. S., Nord, E., Ose, S., Rognerud, M. & Aarø, L. E. (2011). *Bedre føre var - psykisk helse: helsefremmende og forebyggende tiltak og anbefalinger*. Folkehelseinstituttet: Oslo

Mørk, T og Vidje, G. (2011): *Fokus på unge og narkotika*. Stockholm: Nordens Velfærdscenter. Desember 2011. Opplag: 1000. Lest fra: [FULLTEXT01.pdf \(diva-portal.org\)](#)

NESH (2021): *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. 5. utgave. De nasjonale forskningsetiske komiteene: NESH. Lest fra: <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora.pdf>

Nordahl, T., Gravrok, Ø., Knudsmoen, H., Larsen, M. B. T., Rørnes, K. (2006): *Forebyggende innsatser i skolen: rapport fra forskergrupper oppnevnt av Utdanningsdirektoratet og Sosial- og helsedirektoratet om problematferd, rusforebyggende arbeid, læreren som leder og implementeringsstrategier*. Oslo: Sosial- og helsedirektoratet Utdanningsdirektoratet. Hentet fra: <https://evalueringsportalen.no/evaluering/forebyggende-innsatser-i-skolen-rapport-fra-forskergrupper>

NOU 2019: 26 (2019): *Rusreform- fra straff til hjelp*. Helse- og omsorgsdepartementet: Oslo. Lest fra: [NOU 2019: 26 - regjeringen.no](#)

Nyberg, T.E., Grøgaard, J.B. og Arntzen, A. (2016): *Påvirker sosial kapital kommunale styringspresentasjoner i Norge?* Tidsskrift for samfunnsforskning. DOI: https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2016-04-03_side_397-435

Nysæther, L. A. (2004): *Kan begrepet sosial kapital anvendes i sosialt arbeid?* Nordisk sosialt arbeid. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3037-2004-01-06> side 63-76

Opplæringsloven (1998): *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa. Kapittel 9 A, Elevene sine skolemiljø.* Hentet fra: <https://lovdata.no/nav/lov/1998-07-17-61/kap9a>

Osloskolen (2020): *Veileder rusforebyggende arbeid.* August 2020. Osloskolen. Lest fra: https://korusoslo.no/wp-content/uploads/2020/09/Rusforebyggende_arbeid2020v2_utfyllbar.pdf

Pape, H. (2009): *Skoletiltak som synes å gi effekt: Fruktbar forskning om rusforebygging eller suspekke historier om suksess?* Lest fra: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/145507250802600506>

Pedersen, W (2015): *Bittersøtt: nye perspektiver på rus og rusmidler.* 3. utgave. Universitetsforlaget: Oslo

Pedersen, W., Bakken, A. og Soest, V. T. (2019): *Mer bruk av cannabis blant Oslo-ungdom: Hvem er i risikoen?* Årgang 3. nr. 6, 2019. Universitetsforlaget: Norsk sosiologisk tidsskrift. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-06-06> (side 457-471)

Putnam, R. (1995): *Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America.* Vol. 28, No. 4, side. 664-683. DOI: <https://doi-org.mime.uit.no/10.2307/420517>

Putnam, R. (2007): *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century The 2006 Johan Skytte Prize Lecture.* DOI: <https://doi-org.mime.uit.no/10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x>

Regjeringen (2009): *Regjeringens strategi for forebygging. Fellesskap- trygghet- utjevning.* Lest fra: <forebyggingsstrategi.pdf> (regjeringen.no)

Ringdal, E og Reinås K. T. (2000): *Cannabis- og andre narkotika- hva er situasjonen.* Lest fra: <https://www.fmr.no/?id=162631> (Lest 18.03.22)

Rossow, I., Pape, H og Baklien, B. (2010): *Tiltak for å begrense alkoholrelaterte skader og problemer.* SIRUS rapport nr 5/10. Statens institutt for rusmiddelforskning: Oslo

Salthammer, J. A. (2012): Foreldre er viktig. I (red:) Korus: *Rusfag. Temamagasin fra regionale Kompetansesentre rus*. Nr 2. lest fra: <https://korusoslo.no/wp-content/uploads/2020/01/Rusfag-nr-2-2012.pdf> side 9-11

Sandberg, S og Pedersen, W. (2006): *Gatekapital*. Universitetsforlaget: Oslo

Sandøy, T. A. (2021): *Narkotikabruk blant ungdom*. Lest fra: [Narkotikabruk blant ungdom - FHI](#) (lest 01.04.22)

Schiøtz, A. (2017): *Rus i Norge – politiske og medisinske tilnærminger i historisk lys*. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2017-01-01> side 4-26

Selle, P og Wollebæk, D. (2005): *Hvorfor studere sosial kapital i Norge?* Tidsskrift for samfunnsforskning. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2005-02-05> Side: 221-235

Siisiäinen, M. (2000): *Two Concepts of Social Capital: Bourdieu vs. Putnam*. Department of Social Sciences and Philosophy: University of Jyväskylä. Lest fra: https://www.researchgate.net/profile/Martti_Siisiainen/publication/200031251_Two_Concepts_of_Social_Capital_Bourdieu_vs_Putnam/links/54882dee0cf268d28f078ee7/Two-Concepts-of-Social-Capital-Bourdieu-vs-Putnam.pdf?origin=publication_detail

Strøm, P. (2020): *De har fått flere ungdommer bort fra vold og narkotika – nå står tilbudet i fare*. Lest fra: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/tromsos-suksess-pa-forebyggende-arbeid-star-i-fare.-mener-arbeidet-bor-bli-lovpalagt-1.14879618> (Lest: 24.05.22)

Sund, E. M. (1987): *Hermeneutikk og innholdsanalyse*. 3.utgave. Pedagogisk forskningsinstitutt: Oslo

Thagaard, T. (2018): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metode*. 5. utgave. Fagbokforlaget: Bergen

Tjora, A. (2017): *Kvalitativ forskningsmetode i praksis*. 3. utgave. Gyldendal Akademisk: Oslo

Tromsø kommune (u.å.a): *Utekontakten*. Lest fra: [Utekontakten | Tromsø kommune \(tromso.kommune.no\)](https://utekontakten.tromso.kommune.no) (04.05.22)

Tromsø kommune (u.å.b): *Lån gratis fritidsutstyr hos Turbo*. Lest fra: <https://tromso.kommune.no/natur-kultur-og-fritid/lane-og-leie-utstyr/lan-gratis-fritidsutstyr-hos-turbo> (Lest: 03.05.22)

Tromsø kommune (u.å.c): *Støtte til kultur- og fritidsaktiviteter*. Lest fra: <https://tromso.kommune.no/natur-kultur-og-fritid/kultur-og-fritidstilbud/stotte-til-kultur-og-fritidsaktiviteter> (Lest: 03.05.22)

Tromsø kommune (u.å.d): *Kommunedirektør*. Lest fra: <https://tromso.kommune.no/politikk/administrasjon/kommunedirektor>

Tromsø kommune (2017): *Rusmiddelpolitisk handlingsplan 2017-2020*. Delt fra: https://universitetitromso-my.sharepoint.com/personal/ano076_uit_no/_layouts/15/onedrive.aspx?id=%2Fpersonal%2Fano076%5Fuit%5Fno%2FDocuments%2FAttachments%2Frusmiddelpolitisk%20handlingsplan%202017%2D%202020%2Epdf&parent=%2Fpersonal%2Fano076%5Fuit%5Fno%2FDocuments%2FAttachments

Tromsø kommune (2019): *Strategisk oppvekstplan 2019-2026*. «Vil du være lamme?». *Helsefremmende og forebyggende tiltak for barn og unge*. Lest fra: <https://tromso.kommune.no/sites/default/files/2022-03/Strategisk%20oppvekstplan%202019-2026.pdf?v=703>

Tromsø kommune (2021): *Egendefinerte spørsmål- Svarforedelig. Ungdata undersøkelsen 2021 i Tromsø kommune*. Velferdsforskningsinstituttet NOVA: Ungdata og OsloMet

Tromsø kommune (2022): *Lansering av OMNI-modellen*. Lest fra: <https://tromso.kommune.no/nyheter/2022/03/lansering-av-omni-modellen> (lest: 28.04.22)

Vardheim, I. (2017): *Ung i Vestfold 2017*. Vestfold fylkeskommune i samarbeid med Kompetansesenter rus – region sør. Lest fra: [VFK_Ung_i_Vestfold_2017_rapport.pdf \(korusoslo.no\)](https://korusoslo.no/wp-content/uploads/2020/01/Rusfag-nr-2-2019.pdf)

Vasshus, M. (2019): Har holdningene til cannabisbruk endret seg blant ungdom? I Utsigt, A-C og Reuter Dahl, A-C (Red.) *Rusfag. Fagmagasinet for kommunene. Tema: Cannabis*. Nr. 2, 2019. Regionale Kompetansesentre Rus (KoRus), side 12-14. Lest fra: <https://korusoslo.no/wp-content/uploads/2020/01/Rusfag-nr-2-2019.pdf>

Ødegård, A. og Willumsen, E. (2012): *Felles innsats eller solospill? En kvalitativ studie om tjenesteyteres samarbeid omkring barn og unge*. Tidsskriftet Norges barnevern. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2011-04-0> side 189-199

Ødegård, G., Loga, J., Steen-Johnsen, K og Ravnberg, B. (2014): *Fellesskap og forskjellighet*. Abstrakt Forlag: Oslo

Øia, T. (2013): *Ungdom, rus og marginalisering*. Cappelen Damm AS: Oslo

Øia, T. og Vestel, V. (2014): *Generasjonskløfta som forsvant. Et ungdomsbilde i endring*. NOVA: høgskolen i Oslo og Akershus. Side: 99-133 Hentet fra: [Visning av Generasjonskløfta som forsvant. Et ungdomsbilde i endring \(oslomet.no\)](#)

Øien, K., Sæther, T og Øyen, R, M. (2019): *Føre var Trondheim*. 01/19. Kompetansesenter rus – Midt-Norge. Lest fra: [FØRE VAR RAPPORT VÅR 2019.pdf \(stolav.no\)](#)

Aakvaag, G.C (2008): *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt Forlag AS: Oslo

Aalmen, T og Henriksen, Ø. (2018): *Å ha mamma's stemme på fest. En studie om hvordan ungdom beskriver påvirkninger rundt alkohol*. Tidsskrift for ungdomsforskning. Årgang 18, nr 2. NOVA: Oslomet.

Aase, K. N., Kristiansen, R., Vardheim, I., Bentsen, A., Gulløy, E., Bordevich, K., Bunting, M. og Krane, V. (2018). *Ung i Telemark 2018*. Skien: Telemark fylkeskommune / Kompetansesenter rus – region sør. Lest fra: [Ung i Telemark 2018 \(vtfk.no\)](#)

Vedlegg 1. Godkjenning fra NSD (Norsk senter for forskningsdata).

[Meldeskjema](#) / [Rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom i Tromsø kommune](#) / [Vurdering](#)

Vurdering

 Skriv ut

Referansenummer

888934

Prosjekttittel

Rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom i Tromsø kommune

Behandlingsansvarlig institusjon

UiT Norges Arktiske Universitet / Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning / Institutt for barnevern og sosialt arbeid

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Marianne Vibeke Trondsen, marianne.v.trondsen@uit.no, tlf: 41510792

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Alina Nøsavik, ano076@uit.no, tlf: 93454207

Prosjektperiode

01.08.2021 - 31.12.2022

Chat med oss på hverdager fra 12-14

Vurdering (2)

08.03.2022 - Vurdert

Personverntjenester har vurdert endringen registrert i meldeskjemaet.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg. Behandlingen kan fortsette.

ENDRINGEN GJELDER SOM FØLGER

Utvalgene i masteroppgaven er erstattet og består nå av "Utvalg 1: ulike instanser som jobber med det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune. SLT-kordinator, prosjektleder, politi, utekontakten, skolefaglig rådgiver og eventuelt andre relevante faginstanser".

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til den datoen som er oppgitt i meldeskjemaet.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Chat med oss på hverdager fra 12-14

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson: Henriette N. Munthe-Kaas

Lykke til videre med prosjektet!

19.10.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 19.10.2021 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger frem til 31.12.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

PERSONVERNPRINSIPPER

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen

formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål

dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet

lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

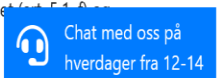
NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp underveis (hvert annet år) og ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet/pågår i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Kontaktperson hos NSD: Henriette N. Munthe- Kaas

Lykke til med prosjektet!

Vedlegg 2. Informasjon og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

Rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom i Tromsø kommune: En kvalitativ studie

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se på hvordan Tromsø kommune jobber med det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelsen vil innebære for deg.

Formål

Denne studien er en masteroppgave i sosiologi hvor formålet er å få kunnskap om hvordan Tromsø kommune gjennomfører det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdommer. Prosjektet har til hensikt å både utforske hvilke erfaringer sentrale personer i Tromsø kommune har når det gjelder praktisering av rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom, og hvordan de ulike instansene samarbeider.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

UiT Norges arktiske universitet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta på grunnlag av din rolle i det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune, og på bakgrunn av dine erfaringer med det rusforebyggende arbeidet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dette er en kvalitativ studie, hvor intervju vil bli brukt som metode. Intervjuet vil ta ca. 1 time på et tidspunkt som passer for deg. Intervjuet vil bli tatt opp på lydopptak, og transkribert i sin helhet. Lydfilen og transkripsjonen vil bli lagret på en sikker server, som er godkjent for lagring av intervjumaterialet ved behandlingsansvarlig institusjon. Alt av materialet vil bli slettet etter prosjektslutt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil kun være meg selv og min veileder som har tilgang til informasjon om deg. Du vil til enhver tid kunne trekke tilbake ditt samtykke mens prosjektet pågår, eller etter avsluttet prosjekt. Det vil bli spurt om lov å anvende ditt faktiske navn, i kraft av din faglige posisjon og bakgrunn. Hvis du som informant ikke ønsker at navnet ditt skal framgå i prosjektet, vil navnet og kontaktopplysningene dine erstattes med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 30.06.2022. Ditt faktiske navn vil kun framgå om du samtykker til dette på forhånd. Lyddopptakene vil bli slettet etter prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra UiT Norges arktiske universitet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

UiT Norges arktiske universitet ved Alina R. Nøsavik, masterstudent, på telefon: 93454207 eller e-post: alina9509@hotmail.com, eller Prosjektansvarlig/veileder og seniorforsker Marianne V. Trondsen, telefon: 41510792 eller e-post: marianne.v.trondsen@uit.no

Vårt personvernombud: UiT Norges arktiske universitet ved Joakim Bakkevold kan kontaktes på telefon: 776 46 322 og 976 915 78 eller e-post: personvernombud@uit.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Marianne Vibeke Trondsen

(Veileder/prosjektansvarlig)

Alina Roaldsdatter Nøsavik

(masterstudent)

Samtykkeerklæring

Dersom du ønsker å delta på intervjuet, bes du til å skrive under på samtykkeerklæringen, og eventuelt samtykke

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Rusforebyggende arbeid rettet mot ungdom i Tromsø kommune: En kvalitativ studie» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes ved navn i oppgaven, hvis aktuelt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg samtykker til at mitt navn brukes i prosjektet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3 Intervjuguide

Bakgrunn

Hvor lenge har du jobbet med rusforebyggende arbeid?

- Hvilken aldersgruppe arbeider du mest med i dette arbeidet?
- Hvilken type stilling har du?
- Hva er din utdanningsbakgrunn?
- Hva har du jobbet med tidligere?
- Hvilken rolle har du i det rusforebyggende arbeidet i Tromsø kommune?

Arbeidsoppgaver

Hva er dine arbeidsoppgaver knyttet til det rusforebyggende arbeidet?

- Hvordan gjør du disse oppgavene i praksis?
- Hvordan har du gått fram for å rette fokus på dette området?
- Hvordan får du innsikt i situasjonen og utviklingen av rusbruk blant Tromsøs ungdommer?
- Kan du fortelle meg om dine erfaringer med gjennomføring av rusforebyggende arbeid?
- Jobber du med å utarbeide handlings- eller strategiplaner/systemer?
- Hvis ja: hvilken type planer/systemer?
- Er de rettet mot all ungdom eller er de rettet mer mot sårbare ungdom?
- Hvordan jobber dere på de ulike nivåene? Universell, individnivå?
- Hvordan jobber du i forhold til ungdom?
- Hvilke arenaer jobber du på?

Hvordan vil du beskrive din egen rolle i det rusforebyggende arbeidet?

- Hvilke oppgaver vektlegger du i ditt arbeid?

Kan du beskrive hvordan det rusforebyggende arbeidet du er en del av er organisert?

Samarbeidspartnere

Hvem er dine samarbeidspartnere i det rusforebyggende arbeidet?

- Hvordan fungerer dette samarbeidet i praksis?
- Hvem er det du samarbeider mest med i forhold til det rusforebyggende arbeidet?
- Har dere samarbeidspartnere utenfor kommunen?
- Hvis ja: Hvordan fungerer dette samarbeidet med andre utenfor kommunen?

Foreldre

Har du i ditt arbeid kontakt eller samarbeid med foreldre i forhold til rusforebygging?

- Om du har et samarbeid med foreldre, hvordan fungerer dette samarbeidet i praksis?
- Hvilken rolle har foreldre i det rusforebyggende arbeidet?

Ungdom

Har du i ditt arbeid samarbeid eller kontakt med ungdom i forhold til det rusforebyggende arbeidet?

- Om du har et samarbeid med ungdom, hvordan fungerer dette i praksis?

Skolen

Hvordan fungerer skolene som arena for rusforebyggende arbeid?

- Har du et samarbeid med skolene i Tromsø kommune? Og hvordan fungerer dette samarbeidet?
- Er det noen skoler dere samarbeider mer med enn andre? I så fall hvorfor er det slik?
- Kan du fortelle meg hva du vet om skolens praktisering av det rusforebyggende arbeidet?
- Vet du noe om at de ulike skolene praktiserer det rusforebyggende arbeidet forskjellig?
- Hvordan vurderer du skolens rusforebyggende arbeid?
- Hva fungerer bra?
- Hvilke eventuelle utfordringer opplever du at skolene har i dette arbeidet?

Andre arenaer

Er det andre arenaer dere jobber på? Hvilke arenaer er det?

- Hvordan jobber dere på de ulike arenaene?
- Hva er det som gjør at dere lykkes med å samarbeide på de ulike arenaene?
- Er det noen arenaer dere ikke har samarbeid med, eller som du mener dere trenger et bedre samarbeid med? Hvilke? Og hvorfor er det slik?

Utvikling

Om du skulle vurdere deres arbeid, hva lykkes dere med?

- Hva er deres utfordringer?
- Hvordan kan man løse og forbedre disse utfordringene?
- Hvilke faktorer mener du er viktig for å utvikle og forbedre det rusforebyggende arbeidet?

Avslutning

Avslutningsvis, er det noe du mener er relevant som jeg burde vite om ditt arbeid med det rusforebyggende arbeidet?

Vedlegg 4. Ordliste

BTI-modell: BTI står for Bedre Tverrfaglig Innsats. Modellen viser til ressurser, kunnskap og verktøy som en kommune kan bruke i arbeidet med tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid

BUP: Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk

FHI: Folkehelseinstituttet

GRAB: er en møteplass i Tromsø kommune, som fokuserer på egenorganisert aktivitet. Hvor ungdom kan lage mat, holde på med lys- og videostudio, danse, spille biljard, snakke med noen som jobber der og mye mer.

HAP: Hasjavvenningsprogram, som tilbyr gratis samtaler og veiledning.

Korus: De regionale kompetansesentrene på rusfeltet

LRO: Legestudenters rusopplysning

MST: MST er en forkortelse for Multisystemisk terapi. MST er et behandlingstilbud for familier med ungdom med alvorlige atferdsvansker. Det kan dreie seg om konflikter hjemme, utfordringer på skolen, uheldig innflytelse fra venner, rus eller kriminalitet.

NAV: Ny arbeids- og velferdsforvaltning

NPS: NPS er syntetiske stoffer med samme virkning som kjente narkotiske stoffer som cannabis og ecstasy

OMNI-modellen: Omni-modellen er en veileder til forståelse og kunnskap i arbeidet med å gi barn og unge et trygt og godt oppvekstmiljø

TVIBIT: ungdomshus i Tromsø som driver med musikk, kultur, helse, film og kreativ virksomhet

VIVAT kurs: VIVAT er et av Helsedirektoratets selvmordsforebyggende tiltak som tilbyr opplæring i hvordan du kan lære å bli mer oppmerksom, fange opp signaler og yte førstehjelp til mennesker i selvmordsfare. Kursene Vivat leverer er designet slik at kursdeltakerne får en felles kompetanse, uavhengig av profesjon og faglig bakgrunn.

